VAD-leerlingenbevraging

in het kader van een drugbeleid op school

Syntheserapport schooljaar 2009-2010

Colofon

Auteur

Hilde Kinable, stafmedewerker VAD

Redactie

Ilse Bernaert, stafmedewerker VAD
Marijs Geirnaert, directeur VAD
Johan Rosiers, stafmedewerker VAD

Verantwoordelijke uitgever

F. Matthys, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

Wettelijk depotnummer: D/2011/6030/15

© 2011

VERENIGING VOOR ALCOHOL- EN ANDERE DRUGPROBLEMEN vzw

de druglijn 078 15 10 20 www.druglijn.be

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw

Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 5
Overzicht van figuren 6
Overzicht van tabellen 6
Inleiding 9
Enkele cijfers 11
De leerlingenbevraging in de praktijk 12
Beschrijving van de resultaten van schooljaar 2009-2010 14
Fiche tabak 17
Fiche alcohol 21
Fiche medicatie 27
Fiche cannabis 29
Fiche andere illegale drugs dan cannabis 33
Fiche gokken 37
Fiche motieven voor (niet-)gebruik van alcohol en cannabis 39
Fiche negatieve ervaringen als gevolg van middelengebruik 47
Fiche middelengebruik van de vrienden 51
Fiche eigen houding tegenover het cannabisgebruik van een goede vriend 55
Fiche verwachte reactie van beste vrienden en ouders op hun cannabisgebruik 57
Fiche beschikbaarheid van illegale middelen 61
Fiche vertrouwenspersonen bij problemen met alcohol of illegale drugs 63
Fiche perceptie van de schadelijkheid van tabak, alcohol en cannabis 65
Fiche kennis over de effecten van de verschillende middelen 69
Fiche kennis van de wetgeving rond tabak, alcohol, gokken en cannabis 73
Fiche gezondheidsdoelstellingen 75
De samenhang tussen tabak en cannabis 77
Geciteerde werken 89
Bijlage: gezondheidsdoelstelling tabak, alcohol en drugs 92

Overzicht van figuren

figuur 1: Evolutie sinds 2000 in levens- en jaarprevalentie en dagelijks gebruik van tabak, VAD-leerlingenbevraging p. 19

figuur 2: Evolutie sinds 2000 in levens- en jaarprevalentie van alcohol, VAD-leerlingenbevraging p. 25

figuur 3: Evolutie sinds 2000 in de levens- en jaarprevalentie en regelmatig gebruik van cannabis, VAD-leerlingenbevraging p. 31

figuur 4: Levens- en jaarprevalentie van ECSTASY, amfetamines, tripmiddelen en cocaïne bij jongens en meisjes van 15-18 jaar, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010p. 34

figuur 5: Evolutie sinds 2000 in de levens- en jaarprevalentie van andere illegale drugs dan cannabis, VAD-leerlingenbevraging p. 36

figuur 6: Reacties die leerlingen verwachten van hun beste vriend(inn)en op hun cannabisgebruik in functie van hoe zij zelf zouden reageren in het omgekeerde geval, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 58

figuur 7: Verschillende vertrouwensfiguren bij alcohol- of drugproblemen in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar '09-'10 p. 64

figuur 8: Evolutie van de gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse overheid, sinds de referentiemeting van '04-'05, VAD-leerlingenbevraging p. 76

figuur 10: Interval tussen eerste sigaret en eerste gebruik van cannabis, leerlingen van 17 jaar en ouder die ooit tabak en ooit cannabis gebruikten, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 84

Overzicht van tabellen

tabel I: Participatie van VSO-scholen sinds 01.01.1999, VAD-leerlingenbevraging p. 11

tabel II: Tabaksgebruik, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 17

tabel III: Alcoholgebruik, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 21

tabel IV: Medicatiegebruik, VAD-leerlingenbevraging p. 27

tabel V: Cannabisgebruik, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 29

tabel VI: Gebruik van andere illegale drugs dan cannabis, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 33

tabel VII: Spelen op gokautomaten en met krasloten, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 37

tabel VII: Spelen op gokautomaten en met krasloten, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

tabel VIII: Gebruik van de leerlingen en inschatting van het gebruik van hun vriend(inn)en, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 53

tabel IX: Beschikbaarheid van cannabis versus dat van andere illegale drugs, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging p. 61

tabel X: Vraag naar meer informatie over tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs versus de (vermeende) kennis van de leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 71

tabel XI: Verhouding cannabisgebruikers onder nooit- en ooit-tabaksgebruikers, VAD-leerlingenbevraging 2009-2010 p. 83

tabel XII: Verhouding tabaksgebruikers onder nooit- en ooit-gebruikers van cannabis, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 83

tabel XIII: Verband tussen jong beginnen tabak roken en ooit-gebruik van cannabis, leerlingen van 17 jaar en ouder die ooit tabak hebben gerookt, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 84

tabel XIV: Polygebruik van tabak en cannabis en dat van de vriendengroep (ooit-gebruik), VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 85

tabel XV: Eigen en verwachte reactie van vrienden op cannabisgebruik door nooit-gebruikers van cannabis in functie van hun rookgedrag, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 86

tabel XVI: Subjectieve beschikbaarheid van cannabis en van andere illegale drugs bij leerlingen die nooit cannabis gebruikten, in functie van hun rookgedrag, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010 p. 86

Inleiding

De jaren waarin jongeren op de schoolbanken vertoeven, is ook een periode waarin zij - direct of indirect (vrienden, familie, media) - ervaring opdoen met alcohol en andere drugs. Het onderwijs bereikt (bijna alle) jongeren in een goed omkaderde context. Naar school gaan maakt een belangrijk deel uit van het leven van de jongere. Bovendien worden scholen geconfronteerd met drugproblemen bij leerlingen. Daarom is de school een belangrijk preventiedomein voor het werken met jongeren.

Het concept 'een drugbeleid op school'

In de jaren '90 van de vorige eeuw groeide het vermoeden van stijgend gebruik bij jongeren, gekoppeld aan een grotere zichtbaarheid en meer media-aandacht. Dit resulteerde in een stijgende aandacht voor drugproblemen in het onderwijs. Het accent van het preventiewerk verschoof geleidelijk van het constant inspelen op crisisvragen naar de ondersteuning en begeleiding van een globaal drugbeleid op school.

Met een drugbeleid komt de school niet alleen tegemoet aan haar pedagogische opdracht, maar kan zij ook haar standpunt ten opzichte van drugs en druggebruik duidelijk maken en anticiperen op mogelijke problemen met drugs of druggebruik.

Een drugbeleid steunt op een aantal pijlers:

- 'Regelgeving': De school legt regels en grenzen vast rond drugs en druggebruik en werkt procedures uit wanneer deze regels en grenzen (vermoedelijk) worden overschreden. Regels krijgen echter pas waarde als ze ook opgevolgd worden door het schoolteam. Dit houdt het signaleren van regelovertredend gedrag in en het adequaat reageren volgens de procedures van de school. Het is dan ook noodzakelijk dat de school deze regels en procedures formaliseert en bekend maakt aan alle relevante betrokkenen.
- 'Educatie': De school ontwikkelt een actieplan voor persoons- en omgevingsgerichte preventie naar alle leerlingen. Met dit actieplan werkt de school aan effectieve, continue preventie en maakt zij haar aanbod zichtbaar. Jongeren sensibiliseren, informeren en vaardigheden bijbrengen kan heel direct gebeuren door het geven van lessen rond de drugproblematiek, waarbij de leerkracht zoveel mogelijk aansluit bij de kenmerken, ervaringen en leefwereld van de leerlingen.
- 'Structurele maatregelen': De school dient ook oog te hebben voor structurele maatregelen, onder andere door te werken rond het klas- en schoolklimaat. Een positief leer- en leefklimaat zijn noodzakelijke voorwaarden voor het succes van preventieactiviteiten op school. Een positief schoolklimaat komt ook het totale welbevinden van de leerlingen ten goede. Een belangrijk gegeven, gezien er een sterke samenhang bestaat tussen het welbevinden en het gedrag van de leerlingen. Komt het welzijn in het gedrang, dan is de kans op onder meer druggebruik groter.
- 'Begeleiding': De school werkt een leidraad uit voor de begeleiding van leerlingen met problemen door drugs of druggebruik. Ze schrijft een scenario uit met duidelijke taakomschrijvingen in verband met het signaleren, begeleiden en eventueel doorverwijzen van leerlingen. Hierin hebben leerkracht(en), leerlingenbegeleiding, het CLB[1] en de

[1] Centra voor Leerlingenbegeleiding

externe hulpverlening elk hun eigen rol. De CLB kunnen de schakel vormen tussen de school en de externe hulpverlener.

De pijlers zijn belangrijk en complementair aan elkaar. De ene pijler kan de andere niet vervangen. Het succes van het beleid neemt toe naarmate ze evenwichtig worden uitgewerkt.

Het betrekken van alle partners - directie, leerkrachten, CLB, leerlingen, ouders - vormt een essentieel element van een drugbeleid. Een intensieve interactie en een open communicatie verbeteren de samenwerkingsverbanden tussen de verschillende geledingen van de school en zijn een voorwaarde om tot duurzame veranderingen te komen, zoals het implementeren van een drugbeleid.

De VAD-leerlingenbevraging

Sinds januari 1999 organiseert de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen (VAD vzw), in opdracht van Vlaams minister van Gezondheidsbeleid, een leerlingenbevraging in het secundair onderwijs. De bevraging gebeurt op vraag van de scholen.

Elke deelnemende school krijgt na vier maanden een rapport met een bundeling en bespreking van haar gegevens. Het rapport bevat ook concrete tips voor de school om met het rapport aan de slag te gaan.

Doelstellingen van de VAD-leerlingenbevraging

Werken aan een drugbeleid op school impliceert het doorvoeren van een verandering in de school. Of het nu gaat over het bijsturen van een bestaand beleid of de prille ontwikkeling van een drugbeleid, het gaat altijd om een complex proces. Wanneer de school een proces van verandering doorvoert, is het een absolute meerwaarde om de beginsituatie en de specifieke noden en behoeften van de school in kaart te brengen. De beginsituatie van de school vastleggen maakt integraal deel uit van het ontwikkelen van een gezondheidsbeleid op school[2].

De leerlingenbevraging is een instrument waarmee scholen een zicht krijgen op het middelengebruik en de leefwereld van de leerlingen: frequentie en hoeveelheid van gebruik, motieven, houding van vrienden, beschikbaarheid,… De bevraging is opgesteld volgens de pijlers van een drugbeleid (regelgeving, begeleiding, educatie & structurele maatregelen) en biedt de school over elk van deze onderdelen informatie waarmee ze haar beleid kan uitwerken of bijsturen. Ze brengt niet alleen de positieve aspecten van de huidige aanpak van de drugthematiek in kaart, maar ook mogelijke knelpunten en noden.

Verder is de leerlingenbevraging een instrument om de participatie van leerlingen aan het drugbeleid op school te verhogen door de behoeftes en meningen van de leerlingen zichtbaar te maken. Bovendien biedt de bevraging ook een goed fundament voor het creëren van een draagvlak voor het drugbeleid. De resultaten kunnen leiden tot een dialoog met de verschillende partners op school: met het schoolteam (leerkrachten, leerlingenbegeleiders, centrum voor leerlingenbegeleiding), maar zeker ook met de ouders en de leerlingen.

De leerlingenbevraging is geen dwingend instrument: op basis van de resultaten bepaalt de school zélf de prioriteiten en werkpunten, het tempo en de diepgang van de mogelijke

[2] www.vig.be: de gezonde school

veranderingen. Een valkuil is dat het aan de slag gaan met de resultaten soms beperkt blijft tot het willen weten hoe het staat met het gebruik en misbruik bij leerlingen.

Na elk schooljaar stelt VAD een syntheserapport samen dat de gegevens bevat van alle scholen die tijdens deze periode de bevraging organiseerden. Het rapport is gebaseerd op een representatieve steekproef, zodat het elk jaar opnieuw een goed beeld vormt van wat er leeft bij Vlaamse jongeren in het secundair onderwijs. Het bevat niet alleen informatie over middelengebruik, maar verschaft ook gegevens over de motieven van jongeren waarom ze (geen) alcohol en cannabis gebruiken, wat ze weten over drugs en over de wetgeving, hoe ze staan tegenover gebruik, hoe ze zich voelen op school en in de klas, wat ze weten van het schoolreglement enzovoort.

Een drugbeleid gestoeld op cijfers

Nadat de school haar rapport heeft gekregen, gaat ze met de resultaten aan de slag: cijfers interpreteren, communiceren met de verschillende partners en prioritaire initiatieven kiezen. VAD voorziet hiervoor bijkomende ondersteuning door vorming te organiseren voor deelnemende scholen.
De vorming - 'Een drugbeleid gestoeld op cijfers. Werken met de leerlingenbevraging' - vertrekt van de eigen rapporten van de scholen en reikt de scholen handvatten aan om met de gegevens aan de slag te gaan binnen de eigen schoolcontext. Dit gebeurt op basis van onderlinge uitwisseling (intervisie), het aanreiken van materiaal en methodieken en het ondersteunen van de concrete praktijkvoorbeelden met een theoretisch kader.

Enkele cijfers

De leerlingenbevraging bevat een schat aan informatie, die we elk jaar opnieuw in een syntheserapport gieten. Voor u ligt het syntheserapport van het schooljaar 2009-2010.

tabel I: Participatie van VSO-scholen sinds 01.01.1999, VAD-leerlingenbevraging[3]

schooljaar	aantal inschrijvingen	aantal leerlingen
schooljaar 1998-1999	104	47 657
schooljaar 1999-2000	164	82 375
schooljaar 2000-2001	74	38 992
schooljaar 2001-2002	75	35 310
schooljaar 2002-2003	21	9 115[4]
schooljaar 2003-2004	67	38 029
schooljaar 2004-2005	60	35 240
schooljaar 2005-2006	64	38 357
schooljaar 2007-2008	40	25 518
schooljaar 2008-2009	72	42 066
schooljaar 2009-2010	76	41 387
totaal	817	434 046

[3] Tijdens het schooljaar 2006-2007 werden uitzonderlijk geen leerlingen bevraagd, omdat we dat schooljaar hebben gebruikt voor een grondige aanpassing van de vragenlijst, de wijze van verwerking, de rapportage en de vorming.
[4] Tijdens dit schooljaar startten de afnamen pas in januari, zodat er minder scholen konden worden bevraagd dan de meeste voorgaande schooljaren.

De teller van het totale aantal inschrijvingen staat ondertussen op 817 en die van het aantal ingevulde vragenlijsten op 434 046 (tabel I).

Na minimum drie jaar sinds de laatste deelname kan een school opnieuw deelnemen aan de leerlingenbevraging. In totaal hebben 212 scholen, 203 VSO[5]-scholen en 6 DBSO-scholen, al meer dan een keer deelgenomen: 174 scholen (168 VSO en 6 DBSO/Leertijd) participeerden al twee maal en 38 scholen (35 VSO en 3 DBSO/Leertijd) drie maal.

De leerlingenbevraging in de praktijk

Doelgroep

De doelgroep bestaat uit leerlingen uit scholen van het Vlaams secundair onderwijs. Het initiatief komt van de scholen zelf: zij schrijven zich zelf in om deel te nemen. Alle aanwezige leerlingen vullen in principe de vragenlijst in.

Methodiek

De school staat zelf in voor de organisatie van de bevraging. Ze ontvangt hiervoor uitgebreide instructies, zowel schriftelijk als telefonisch. De vragenlijst wordt van alle leerlingen tegelijkertijd afgenomen, per klas en liefst onder toezicht van een leerkracht van wie ze geen les krijgen. De afname neemt ongeveer een half lesuur in beslag.

De leerlingen vullen de vragenlijst anoniem in en steken hem eigenhandig in een daartoe voorziene, niet-hersluitbare omslag. Vragenlijsten die niet in een gesloten omslag zitten, worden niet verwerkt.

Instrument

De leerlingen vullen een gesloten vragenlijst in, die vragen bevat over:

- leeftijd, geslacht, onderwijsvorm, jaar;
- sfeer op school: middagactiviteiten op school, schoolsfeer, relatie met klasgenoten, en met leerkrachten;
- kennis over het schoolreglement;
- gebruik van tabak, alcohol, medicijnen, cannabis en andere illegale drugs en gokken;
- beginleeftijd van middelengebruik;
- motieven om (geen) alcohol en cannabis te gebruiken;
- middelengebruik van vrienden;
- verwachte reacties van beste vrienden en ouders op proberen en gebruik van cannabis;
- eigen reactie op cannabisgebruik van vrienden;
- kennis over legale en illegale middelen en over de wetgeving;
- meningen over de schadelijkheid van matig en intensief middelengebruik;
- beschikbaarheid van cannabis en andere illegale drugs;
- vertrouwensfiguren tot wie ze zich zouden wenden bij problemen met alcohol of illegale drugs.

[5] Voltijds secundair onderwijs: enkel scholen die ASO, TSO, KSO en/of BSO aanbieden.

Dubbele anonimiteit

De rapportering over de resultaten per school gebeurt volgens het principe van de *dubbele anonimiteit*. Dat wil zeggen dat:

- De bevraging van de leerlingen is anoniem: op basis van de resultaten kan je in principe onmogelijk de antwoorden van individuele respondenten, noch van bepaalde klassen of onderwijsvormen achterhalen;
- In het rapport staat nergens de naam van de school. Elke school krijgt een nummer. Een externe persoon of instantie kan hierdoor niet weten om welke school het gaat.

Rapportage

Na deelname aan de leerlingenbevraging krijgt de school een uitnodiging om deel te nemen aan de vorming 'Een drugbeleid gestoeld op cijfers. Werken met de leerlingenbevraging'. Die vindt plaats in de loop van de vierde maand na de afname. Aan het begin van de vorming krijgt elke school drie exemplaren van haar rapport, zodat ze de eigen gegevens kan gebruiken tijdens de vorming.

Beschrijving van de resultaten van schooljaar 2009-2010

Populatie

Tijdens het schooljaar 2009-2010 hebben 76 VSO-scholen deelgenomen aan de bevraging van hun leerlingen over het drugbeleid op hun school. In het totaal hebben 41 387 leerlingen de vragenlijst ingevuld. Van 298 exemplaren was niet duidelijk van welke school ze kwamen, zodat ze niet konden worden opgenomen in het steekproefkader.

De totale populatie van het eerste tot en met zesde jaar van het ASO, TSO en BSO in het vrij onderwijs, officieel gesubsidieerd onderwijs en gemeenschapsonderwijs telt 410 698 leerlingen, wat overeenkomt met 94,4% van de totale Vlaamse leerlingenpopulatie in het voltijds secundair onderwijs.

Zoals de voorgaande schooljaren hebben we gekozen voor een proportioneel gestratificeerde steekproef, die resulteerde in een steekproef van 6 604 leerlingen[6], representatief voor geslacht, onderwijsvorm (ASO, TSO, BSO), leerjaar (eerste tot en met zesde jaar) en onderwijsnet.

De scholen kiezen zelf of ze aan de bevraging willen deelnemen en de steekproef wordt getrokken op leerlingenniveau om op dat niveau een self selection bias van de leerlingen te vermijden.
Dat de scholen zelf kiezen om deel te nemen, creëert weliswaar een systematische fout, maar deze is vergelijkbaar met de fout die optreedt wanneer een school verkiest al dan niet in te gaan op een vraag om medewerking aan een onderzoek en wordt deels gecorrigeerd door het trekken van de steekproef op leerlingenniveau.

Verwerking

De vragenlijsten worden elektronisch ingelezen. Er gebeurt een systematische controle van de inscankwaliteit.

De gegevens worden verder verwerkt met behulp van het statistisch softwarepakket PASW Statistics 18©.

Betrouwbaarheid van de gegevens

Het gemiddeld aantal afwezige leerlingen per school op het moment van de afname (schooljaar 2009-2010) van de vragenlijst bedroeg 10,5%. Dit wil zeggen dat we gemiddeld van 89,5% van het totale aantal leerlingen van elke school over een vragenlijst beschikken.

De mate waarin de leerlingen bereid zijn om de vragenlijst volledig in te vullen, geeft aan in hoeverre ze er vertrouwen in hebben dat hun gegevens anoniem behandeld zullen worden. Ze kunnen de vragen over hun leeftijd, geslacht en studiejaar openlaten. Van de leerlingen die de vragenlijst invulden, waren er 1 546 die de vragen over leeftijd, ge-

[6] Dit betekent dat we de populatie eerst hebben verdeeld in subgroepen, volgens leerjaar (eerste tot en met zesde jaar), geslacht, onderwijsnet (vrij en gemeenschapsonderwijs) en onderwijsvorm (ASO, TSO en BSO). Uit elke subgroep werden ad random een aantal leerlingen geselecteerd dat overeenkomt met de verhouding in de totale Vlaamse populatie (foutenmarge van 1,20% voor de totale populatie).

slacht, studiejaar en onderwijsvorm openlieten (3,74%)[7]. Door de wijze van steekproeftrekking kwamen deze vragenlijsten uiteraard niet in de steekproef terecht.

Om de kwaliteit van de antwoorden op de vragen naar middelengebruik te verhogen, hebben we de antwoorden van een aantal leerlingen geweerd vóór de trekking van de steekproef:

- We maakten gebruik van een 'dummy' variabele: NTSC. De vragenlijsten van iedereen die aanduidde dat hij of zij dat product ooit heeft gebruikt, werden verwijderd. Het ging om 291 leerlingen (0,70%).
- Ook de vragenlijsten van iedereen die beweerde elk product van een bepaalde productcategorie (alcohol, medicatie, illegale drugs) dagelijks te hebben gebruikt, worden er in principe uit geselecteerd. 70 leerlingen (0,17%) antwoordden dat ze ofwel alle alcoholische dranken, ofwel alle medicatiesoorten, ofwel alle illegale drugs dagelijks gebruikten. 63 van hen (0,15%) verklaarden bovendien dat ze ooit NTSC gebruikten.

In totaal werden bijgevolg 298 vragenlijsten (0,72%) geweerd uit het steekproefkader[8].

Enkele toelichtingen

Vooraleer we dieper ingaan op de resultaten nog een woordje uitleg bij een aantal begrippen die we in de tekst hanteren.

(1) Met **'nooit'** bedoelen we uiteraard de leerlingen die nog nooit in hun leven dat gedrag hebben gesteld. Met **'stoppers'** of **'niet laatste jaar'** duiden we de leerlingen aan die ooit dat gedrag wel hebben gesteld, maar niet meer tijdens het jaar voor de leerlingenbevraging. **'Occasioneel'** is de term die we gebruiken als we het over de leerlingen hebben die tijdens het jaar voor de bevraging een bepaald gedrag hebben gesteld, maar minder dan eenmaal per week. We spreken over **'regelmatig'** als we de leerlingen willen aanduiden die tijdens het jaar voor de bevraging dat gedrag minstens eenmaal per week tot dagelijks hebben gesteld.

(2) Wanneer we in het rapport spreken over '**levensprevalentie'**, bedoelen we het aantal leerlingen dat minstens eenmaal in zijn leven een bepaald product heeft gebruikt of een bepaald gedrag heeft gesteld.
'**Jaarprevalentie'** doelt op het aantal leerlingen dat tijdens het jaar voorafgaand aan de bevraging een bepaald product heeft gebruikt of een bepaald gedrag heeft gesteld. Er wordt naar verwezen met de termen 'afgelopen jaar', 'voorbije jaar' en 'jaar voor de bevraging'.
Met '**frequentie'** verwijzen we naar hoe vaak leerlingen een bepaald product gebruikt of bepaald gedrag gesteld hebben.

(3) In bijlage is er een overvloed aan tabellen opgenomen. We selecteerden hieruit voor de lezer de meest interessante en opvallende resultaten, die we in de tekst bespreken, samengevat in een tabel in het begin van elke fiche (Romeinse cijfers) en soms geïllustreerd met een grafiek. De tabellen in bijlage zijn te beschouwen als een naslagwerk (Arabische cijfers).

[7] In de vragenlijst staan deze variabelen achteraan, wat een deel van deze omissies zou kunnen verklaren. Daarom werden in de herwerkte versie, die wordt gebruikt vanaf januari 2011, ze vooraan gezet.
[8] 291 vragenlijsten van leerlingen die zegden NTSC te hebben gebruikt plus 7 van leerlingen die zegden dat ze ofwel alle alcoholische dranken, ofwel alle medicatiesoorten, ofwel alle illegale drugs dagelijks gebruikten maar geen NTSC.

(4) U zult merken dat in de tabellen de som van de percentages niet steeds exact 100% is, maar soms ook 99,9% of 100,1%. Dit heeft te maken met de afrondingen van de percentages. Vandaar dat we ook deze som afronden tot een geheel getal, namelijk 100%.

(5) Mocht u de absolute aantallen van bepaalde deelpopulaties met elkaar optellen, zal u zien dat de som niet altijd gelijk is aan het aantal van de totale groep. Dat komt omdat in een aantal gevallen gegevens ontbreken. Wat betreft de leeftijdscategorieën, vergelijken we enkel de leerlingen tussen twaalf en achttien jaar, terwijl er in de totale steekproef ook jongere en oudere leerlingen zijn.
De steekproef is samengesteld op basis van het leerjaar. Daarom bevat ze ook leerlingen die hun leeftijd niet invulden of twee verschillende leeftijden aankruisten. Het gaat om 29 leerlingen, wat overeenkomt met 0,4%.

(6) De onderverdeling in onderwijsvormen gebeurt pas vanaf het derde jaar. De cijfers over de onderwijsvormen gaan dus over leerlingen die gemiddeld ouder zijn dan de totale populatie. Men kan deze cijfers dus niet zonder meer vergelijken met die van bijvoorbeeld de jongens, aangezien zij uit de hele steekproef komen.

(7) In elk hoofdstuk schetsen we eerst een algemeen beeld over de totale populatie, gevolgd door een vergelijking tussen jongens en meisjes, tussen leeftijdsgroepen en tussen onderwijsvormen (ASO, TSO, BSO).

(8) Vanwege de grootte van de steekproef is een significante p-waarde niet voldoende. We spreken van significante verbanden wanneer bij de X^2-toets $p <= 0{,}001$ en Phi en Kramer's $V >= 0{,}10$.

(9) De beginleeftijden voor het gebruik van de verschillende middelen werden berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder.

De volgende hoofdstukken bevatten de resultaten van de leerlingenbevraging. Voor de overzichtelijkheid behandelen we elk thema in een aparte 'fiche'.

Fiche tabak

Gebruik tijdens schooljaar 2009-2010

Alle leerlingen

37,4% rookte ooit een sigaret (tabel 1a en tabel II).

25,2% rookte het jaar voor de bevraging een sigaret (tabel 1a). 14,6% van de leerlingen rookte regelmatig.

10,3% rookte dagelijks (tabel 2a en tabel II).

17,8% rookte de maand voor de bevraging een sigaret (tabel 1a en tabel II).

58,2% van de leerlingen die de maand voor de bevraging rookten, rookte dagelijks: 19,7% rookte 1 à 5 sigaretten per dag, 18,6% 6 à 10 sigaretten en 19,9% meer dan 10 sigaretten per dag (tabel 2c[9]).

tabel II: Tabaksgebruik, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

tabaksgebruik	*ooit*	*laatste jaar*	*laatste maand*	*regelmatig*	*dagelijks*
alle leerlingen	37,4%	25,2%	17,8%	14,6%	10,3%
12-14 jaar	18,5%	9,9%	6,3%	4,7%	2,5%
15-16 jaar	44,8%	29,8%	21,1%	15,8%	11,3%
17-18 jaar	58,1%	43,2%	32,2%	27,8%	20,1%

Leeftijd

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen ooit en het jaar en de maand voor de bevraging tabak hebben gerookt (tabel II en tabel 2e in de bijlagen).

De grootste groep ooit-rokers van 17 jaar en ouder (60,2%) is tussen 14 en 16 jaar beginnen roken; 20,7% was 12 jaar of jonger (tabel 2f).

Jonger of ouder dan 16 jaar (tabel 2g)

24,0% van de leerlingen die jonger zijn dan 16 heeft ooit gerookt; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 55,6%.

De maand voor de bevraging rookte 9,3% van de leerlingen jonger dan 16 jaar en 29,6% van de oudere leerlingen (laatste jaar respectievelijk 14,3% en 39,9%).

4,2% van de leerlingen jonger dan 16 rookt dagelijks; bij de oudere leerlingen is dit 18,5%.

[9] De vraag naar hoeveel sigaretten de leerlingen roken, werd enkel gesteld aan de leerlingen die de voorbije maand rookten. In de bespreking van de resultaten hieronder slaan de percentages dus enkel op deze leerlingen (tabel 2c). We hebben in de bijlagen wel twee extra tabellen opgenomen, één waarin de percetages werden berekend op alle leerlingen (tabel 2b) en één die enkel de leerlingen bevat die dagelijks roken (tabel 2d).

Ook regelmatig en dagelijks dagelijks roken neemt sterk toe met de leeftijd. 20,1% van de 17-18-jarigen rookt dagelijks en 27,8% minstens één keer per week (tabel II).

Hoe ouder de leerlingen zijn, hoe meer sigaretten ze gemiddeld roken (tabel 2c)[10].

Jongens versus meisjes

Er is geen verschil tussen jongens en meisjes wat betreft de levens-, jaar- en laatstemaandprevalentie en regelmatig en dagelijks roken[11], maar wel wat betreft de beginleeftijd (tabel 2a en e). Er zijn namelijk meer jongens dan meisjes die 12 jaar of jonger waren toen ze voor het eerst een sigaret rookten (jongens: 24,9%, meisjes: 15,7%).

Onderwijsvormen

Er is een uitgesproken verschil in de prevalentie van roken tussen leerlingen in de drie onderwijsvormen[12]: het ASO telt in verhouding de minste leerlingen die ooit, het jaar en de maand voor de bevraging hebben gerookt en het BSO de meeste. Het TSO situeert zich tussen beide (tabel 2e).

Dezelfde verschillen zijn ook terug te vinden voor de frequentie van roken; ze zijn nog groter dan de prevalentieverschillen: het BSO heeft in verhouding de meeste leerlingen die regelmatig/dagelijks roken en het ASO de minste, met het TSO tussen beide (tabel 2a)[13].

In het BSO roken de leerlingen bovendien meer sigaretten per dag dan in de andere onderwijsvormen (tabel 2c[14]).

Ten slotte zijn er in verhouding meer leerlingen in het BSO dan in het TSO die op jonge leeftijd - op de leeftijd van 12 jaar of jonger - voor het eerst roken; in het ASO is deze groep het kleinst (tabel 2f[15]).

[10] 10,1% van de 12-14-jarigen die de voorbije maand rookten, rookte meer dan 10 sigaretten per dag (=0,6% van alle 12-14-jarigen). Op de leeftijd van 15-16 jaar is dit 15,9% (=3,2% van alle 15-16-jarigen) en op de leeftijd van 17-18 jaar 24,6% (=7,4% van alle 17-18-jarigen) (tabel 2c).
[11] Ooit: jongens 39,8% - meisje 35,0%; laatste jaar: jongens 27,8% - meisje 22,4%; laatste maand: jongens 20,1% - meisje 15,4%; dagelijks: jongens 12,1% - meisje 8,4%;
[12] Ooit: ASO: 37,5%, TSO: 51,7%, BSO: 59,4%; laatste jaar: ASO: 24,0%, TSO: 37,2%, BSO: 45,0%.
[13] Rookt regelmatig: ASO: 9,3%, TSO: 22,5%, BSO: 35,1%; rookt dagelijks: ASO: 5,0%, TSO: 15,7%, BSO: 29,3%.
[14] 33,0% van de laatstemaandrokers in het BSO rookte meer dan 10 sigaretten per dag (=11,7% van alle leerlingen BSO). In het ASO is dit 7,3% (=1,1% van alle leerlingen ASO) en in het TSO 17,7% (=4,5% van alle leerlingen TSO).
[15] In het BSO heeft 28,2% van de ooit-rokers de eerste sigaret gerookt op de leeftijd van 12 jaar of jonger; in het ASO is dit 11,3% van de ooit-rokers en in het TSO 21,1%.

Evolutie sinds schooljaar 2000-2001[16] (figuur 1)

Alle leerlingen

De levensprevalentie van tabak ligt in schooljaar '09-'10 opmerkelijk lager dan in schooljaar '00-'01. Het grootste deel van de daling vond plaats tussen schooljaar '04-'05 en '05-'06 (tabel 23a).

De jaarprevalentie van tabak daalde tussen schooljaar '00-'01 en '05-'06 van 33,1% naar 21,2%, maar bleef daarna rond 25% schommelen (met een kleine uitschieter naar beneden in '05-'06) (tabel 23a).

Het dagelijks gebruik van tabak kende eenzelfde verloop als de levensprevalentie: vanaf schooljaar '01-'02 deden zich twee stabiele periodes voor, die van elkaar gescheiden zijn door één duidelijke daling in schooljaar '05-'06. Tijdens de eerste periode rookte 14 à 15% van de leerlingen dagelijks tabak. De laatste jaren, na schooljaar '05-'06, ligt dit cijfer rond 10% (tabel 23a).

figuur 1: Evolutie sinds 2000 in levens- en jaarprevalentie en dagelijks gebruik van tabak, VAD-leerlingenbevraging

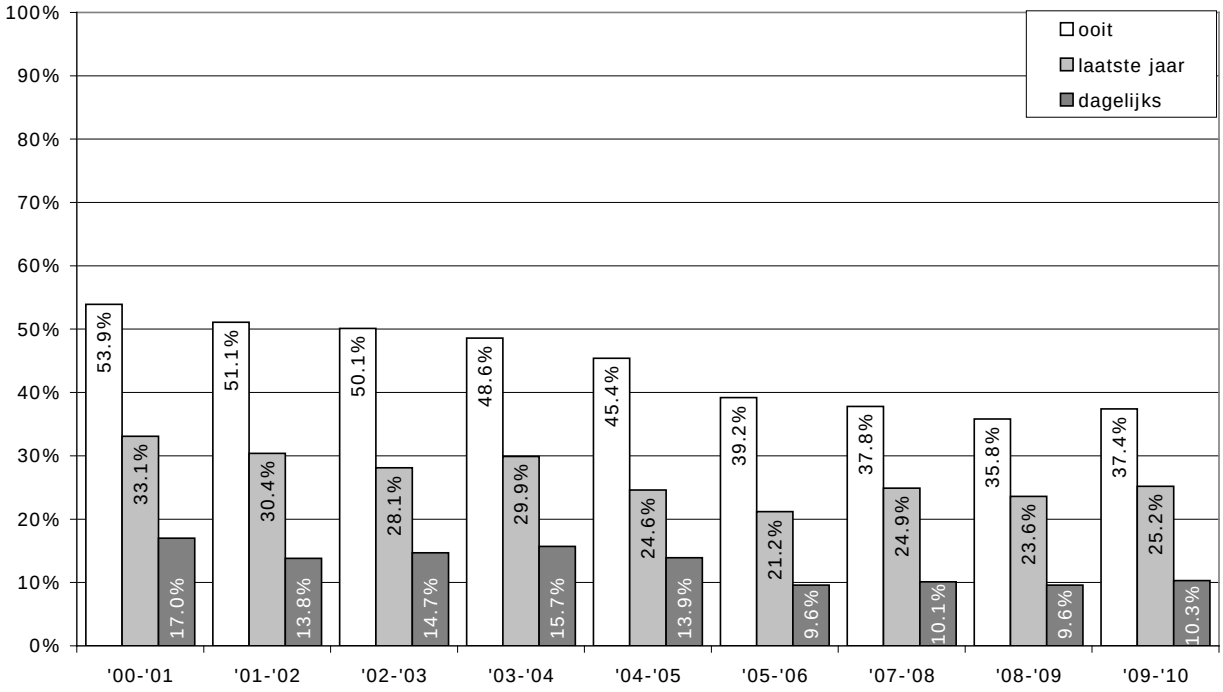

[16] De leerlingenbevraging loopt al sinds januari 1999, met een onderbreking tijdens het schooljaar 2006-2007. Dit wil zeggen dat we gegevens hebben van tien schooljaren. Omdat we de eerste twee schooljaren met een ietwat andere vragenlijst en een andere verwerkingsmethode werkten, kunnen we de gegevens van de schooljaren pas vanaf schooljaar 2000-2001 met elkaar vergelijken.

Leeftijd

De evolutie van de levensprevalentie van tabak zoals hierboven beschreven, vinden we vooral terug bij de 17-18-jarigen. Bij de jongste leerlingen (12-14 jaar) zien we een geleidelijke, maar continue daling tussen schooljaar '00-'01 en '08-'09; in '09-'10 bleef deze op hetzelfde niveau als het jaar voordien. Bij de leerlingen van 15 en 16 jaar is de evolutie minder duidelijk: deze varieert tot schooljaar '05-'06 tussen 49 en 64%, bereikt het laagste punt in '07-'08 (40,7%), om daarna terug licht te stijgen (tot 45%) (tabel 23c).

Hetzelfde gaat op voor de jaarprevalentie en het dagelijks roken in de drie leeftijdsgroepen (tabel 23c).

Jongens versus meisjes

De levensprevalentie van tabak verloopt bij de jongens bijna trapsgewijs: een daling tussen '00-'01 en '02-'03, gevolgd door een vrij stabiele periode tot '04-'05, vervolgens opnieuw een daling tot '07-'08 en een stabilisatie de laatste drie jaren. We kunnen dus spreken van een daling van het ooit-roken door jongens tot drie jaar terug (tabel 23b).

Ook bij de meisjes is er sprake van een gestage daling van het ooit-roken tussen '00-'01 en '05-'06, maar eerder lineair dan trapsgewijs.

De jaarprevalentie van tabak schommelt bij de jongens; enkel de drie laatste jaren is deze waarde op hetzelfde niveau gebleven. Bij de meisjes daalde de jaarprevalentie van tabak tot schooljaar '05-'06; na 2006 bleef deze ongeveer even hoog (tabel 23b).

Tot schooljaar '04-'05 varieerde het dagelijks roken bij jongens tussen 13 en 19%; de jaren daarna was dit 11 à 12%. Bij de meisjes daalde deze waarde van 18,2% in '00-'01 tot 12,4% in '04-'05 en bleef vervolgens hangen op 8 à 9% (tabel 23b).

Onderwijsvormen

In '09-'10 had 37,5% van de leerlingen in het ASO ooit gerookt; in '00-'01 was dit nog 58,4%. Net zoals voor de totale populatie daalde deze vooral tussen schooljaar '04-'05 en '05-'06. In het TSO deed zich een gelijkaardige evolutie voor; daar daalde het ooit-roken van 70,3% in '00-'01 tot 51,7% in '09-'10. In het BSO was de afname van ooit-roken minder groot dan in het ASO en het TSO: de eerste vijf schooljaren varieerde deze tussen 68 en 74%, de vier daaropvolgende jaren tussen 59 en 65% (tabel 23d).

Ook de jaarprevalentie daalde in de afgelopen tien jaar in het ASO, van 24,0% tot 16,2%. In het TSO en het BSO kende de jaarprevalentie een grilliger patroon: hoewel deze waarde in '09-'10 (iets) lager was dan in '00-'01, varieerden de percentages in de tussenliggende periode tussen respectievelijk 30% en 46% (TSO) en 40 en 53% (BSO) (tabel 23d).

In de drie onderwijsvormen rookten in '09-'10 in verhouding minder leerlingen dagelijks dan in '00-'01. In het ASO nam het dagelijks roken trapsgewijs af van 14% in '00-'01, over 9 à 10% van '01-'02 tot '04-'05 en 4 à 5% vanaf '05-'06. In het TSO schommelde het dagelijks roken tot '04-'05 tussen 22 en 29%; de laatste vier schooljaren bedroeg deze 12 à 16%. In het BSO varieerde deze waarde tot '05-'06 hier tussen 31 en 39%; de laatste drie schooljaren kwam ze uit op 28 à 29% (tabel 23d).

Fiche alcohol

Alle leerlingen

Alcohol is nog steeds het meest gebruikte psychoactieve middel:

- hoogste levensprevalentie,
- hoogste percentage regelmatig gebruik (tabel 1a).

72,3% dronk ooit alcohol (tabel III).

62,4% dronk het jaar voor de bevraging alcohol: 42,0% occasioneel en 20,4% regelmatig (tabel III).

48,6% dronk de maand voor de bevraging alcohol (tabel III).

De alcoholische drank die door het grootste aantal leerlingen wordt gedronken, is bier. Het is ook de drank die het meest op regelmatige basis wordt gedronken. 14,4% van alle leerlingen drinkt minstens een keer per week bier. Dit is ongeveer drie maal zo hoog als voor de andere dranken[17] (tabel 1a).

De meerderheid van de leerlingen (57,3%) dronk geen alcohol in de week voor de bevraging. Tijdens die week dronk 26,5% van de leerlingen in het weekend en 14,2% zowel in de week als in het weekend[18] (tabel 3n).
Als leerlingen tijdens de week voor de bevraging alcohol dronken, was dat in de meeste gevallen op woensdag: 15,7% van de leerlingen die de maand voordien alcohol dronken, dronk op de woensdag voor de bevraging. Maar 8 à 10% van die leerlingen drinkt ook op andere weekdagen (tabel 3j).
Het aantal glazen dat de leerlingen drinken is lager tijdens de week dan in het weekend (tabel 3j[19]).

tabel III: Alcoholgebruik, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

alcoholgebruik	*ooit*	*laatste jaar*	*laatste maand*	*regelmatig*
alle leerlingen	72,3%	62,4%	48,6%	20,4%
12-14 jaar	51,3%	35,0%	23,7%	3,3%
15-16 jaar	86,0%	79,0%	65,4%	24,0%
17-18 jaar	90,7%	87,6%	77,7%	44,0%

Leeftijd

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen ooit en het jaar en de maand voor de bevraging alcohol hebben gedronken (tabel III).

Ook regelmatig alcohol drinken neemt toe met de leeftijd. 44,0% van de 17-18-jarigen drinkt regelmatig alcohol (tabel III).

[17] Regelmatig gebruik: sterkedranken: 5,4%, wijn: 4,5%, alcopops: 3,9% aperitieven: 2,8%.
[18] Week: van maandag tot en met donderdag; weekend: van vrijdag tot en met zondag.
[19] Zo dronk 51,7% van de laatstemaanddrinkers alcohol op zaterdag; 24,0% hield het bij 1 à 2 glazen, maar 27,7% dronk er meer (18,4% zelfs 5 glazen of meer). 11,1% van de 15,7% leerlingen die op woensdag dronk, dronk 1 à 2 glazen, tegenover 2,0% die 5 glazen of meer dronk.

39,7% van de ooit-drinkers van 17 jaar en ouder dronk zijn of haar eerste glas alcohol op de leeftijd van 14 of 15 jaar. 33,5% van hen was 12 jaar of jonger bij het eerste glas. Op 12 jaar is er een sterke toename (+16,4%), wat te maken kan hebben met een plechtigecommuniefeest, het lentefeest, de overgang naar het secundair onderwijs,… (tabel 3m).

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer glazen ze hebben gedronken tijdens de week voor de bevraging (tabel 3k)[20].

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen in het weekend voor de bevraging dronken en ook hoe meer zowel in de week als in het weekend dronken (tabel 3n)[21].

Bij de jongste leerlingen hebben wijn en bier een hogere levensprevalentie dan sterkedrank, alcopops en aperitieven (tabel 3i).
Bij de oudere leerlingen staat bier op nummer één, zowel qua prevalentie als qua frequentie van gebruik. Bij deze jongeren staan sterkedrank en wijn op de tweede plaats wat betreft regelmatig gebruik (tabel 3i).

Jonger of ouder dan 16 jaar (tabel 3s)

59,8% van de leerlingen die jonger zijn dan 16 heeft ooit alcohol gedronken; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 89,4%.

45,9% van de leerlingen jonger dan 16 jaar dronk het jaar voor de bevraging alcohol (laatste maand: 32,8%); van de leerlingen van 16 jaar en ouder was dit 84,8% (laatste maand: 74,5%)

6,6% van de leerlingen jonger dan 16 drinkt regelmatig alcohol; bij de oudere leerlingen is dit 39,1%.

Jongens versus meisjes

Evenveel jongens dan meisjes hebben ooit, het voorbije jaar en de voorbije maand alcohol gedronken (tabel 3b).

Er is wel een verschil in de frequentie waarmee ze alcohol drinken: 24,3% van de jongens drinkt regelmatig alcohol tegenover 16,3% van de meisjes (tabel 3b).

Jongens beginnen bovendien gemiddeld vroeger met alcohol dan meisjes: 39,5% van de jongens van 17 jaar en ouder heeft zijn eerste glas gedronken op 12 jaar of jonger, tegenover 26,4% van de meisjes van die leeftijd (tabel 3m).

Dubbel zoveel jongens als meisjes van 16 jaar en ouder dronken zowel in de week als tijdens het weekend alcohol (29,9% versus 14,8%). Jongens en meisjes die jonger zijn dan 16 jaar verschillen op dit vlak minder [22] (tabel 3o).

[20] Bijvoorbeeld op zaterdag voor de bevraging dronk van de 12-14-jarigen die de maand voordien dronk 4,6% 5 glazen of meer; bij de 15-16-jarigen was dit 17,9% en bij de 17-18-jarigen 34,2%.
[21] Drinken enkel in het weekend: 12-14 jaar: 10,3%, 15-16 jaar: 36,6%, 17-18 jaar: 42,7%; drinken zowel in de week als in het weekend: 12-14 jaar: 6,0%, 15-16 jaar: 15,8%, 17-18 jaar: 25,1%.

Jongens dronken op woensdag en in het weekend voor de bevraging meer glazen alcohol dan meisjes [23] (tabel 3j).

Meer jongens dan meisjes hebben ooit en het jaar voor de bevraging bier gedronken en meer jongens dan meisjes drinken regelmatig bier[24]; voor de andere alcoholische dranken is er geen verschil (tabel 3i).

Onderwijsvormen

De levens-, jaar- en maandprevalentie[25] van alcohol zijn het hoogst in het TSO; in het ASO en het BSO zijn deze gelijk. Het regelmatig gebruik van alcohol ligt echter hoger in het TSO en het BSO dan in het ASO (tabel 3b).

Toegespitst op de verschillende soorten drank blijkt dat de levens- en jaarprevalentie van bier en van aperitieven het hoogst zijn in het TSO, die van sterkedranken en van alcopops liggen hoger in het TSO en het BSO dan in het ASO en die van wijn hoger in het ASO en het TSO dan in het BSO[26] (tabel 3i).

Wat betreft het regelmatig drinken van deze dranken zien we een ander patroon. In de drie onderwijsvormen zijn er evenveel leerlingen die regelmatig wijn drinken, maar dit geldt niet voor de andere dranken: het BSO telt in verhouding de meeste leerlingen die regelmatig sterkedranken en alcopops drinken, terwijl in het TSO en het BSO meer leerlingen zijn dan in het ASO die regelmatig bier en aperitieven drinken[27] (tabel 3i).

Wat betreft de beginleeftijd van alcoholgebruik zijn er in het TSO en het BSO in verhouding iets meer leerlingen van 17 jaar en ouder dan in het ASO die twaalf of jonger waren toen ze voor het eerst alcohol dronken[28] (tabel 3m).

Verder zijn er in het TSO en het BSO in verhouding veel meer leerlingen dan in het ASO die zowel tijdens het weekend als op weekdagen alcohol dronken[29] (in de week voor de bevraging) (tabel 3n).

Bovendien is er een verschil tussen de onderwijsvormen in het aantal glazen alcohol dat de leerlingen in het weekend voor de bevraging dronken. Zo dronk op vrijdag 13,1% van

---

[22] <16 jaar: geen enkele dag van de week: jongens: 73,3%, meisjes: 76,9%; enkel in het weekend: jongens: 15,1%, meisjes: 15,7%; enkel tijdens de week: jongens: 1,7%, meisjes: 1,5%; in de week én in het weekend: jongens: 9,8%, meisjes: 6,0%.
>=16 jaar: geen enkele dag van de week: jongens: 29,8%, meisjes: 36,5%; enkel in het weekend: jongens: 38,2%, meisjes: 45,8%; enkel tijdens de week: jongens: 2,1%, meisjes: 3,0%; in de week én in het weekend: jongens: 29,9%, meisjes: 14,8%.

[23] Woensdag: 3,4% van de jongens die de voorbije maand dronken dronk 5 glazen of meer, tegenover 0,7% van de meisjes die deze maand dronken; vrijdag: jongens 19,8% - meisjes 6,7%; zaterdag: jongens 25,4% - meisjes 11,3%.

[24] Ooit bier: jongens: 64,6% - meisjes: 53,5%; laatste jaar bier: jongens: 52,5% - meisjes: 40,0%; regelmatig bier: jongens: 20,2% - meisjes: 8,5%.

[25] Ooit alcohol: ASO 84,8%, TSO: 87,6%, BSO: 85,3%; laatste jaar alcohol: ASO 77,9%, TSO: 82,2%, BSO: 77,9%; laatste maand alcohol: ASO 64,8%, TSO: 69,7%, BSO: 63,9%; regelmatig alcohol: ASO: 26,0%; TSO: 31,6%; BSO: 31,9%.

[26] Ooit bier: ASO: 73,7%, TSO: 77,6%, BSO: 69,8%; ooit wijn: ASO: 72,3%, TSO: 72,1%, BSO: 64,1%; ooit sterkedrank: ASO: 60,4%, TSO: 68,7%, BSO: 68,5%; ooit alcopops: ASO: 56,8%, TSO: 66,2%, BSO: 65,0%; ooit aperitieven: ASO: 56,8%, TSO: 60,8%, BSO: 55,8%; laatste jaar bier: ASO: 62,4%, TSO: 65,1%, BSO: 57,2%; laatste jaar wijn: ASO: 54,5%, TSO: 53,3%, BSO: 45,2%; laatste jaar sterkedrank: ASO: 46,0%, TSO: 54,2%, BSO: 55,0%; laatste jaar alcopops: ASO: 39,4%, TSO: 47,8%, BSO: 49,2%; laatste jaar aperitieven: ASO: 36,7%, TSO: 41,6%, BSO: 37,4%.

[27] Regelmatig bier: ASO: 18,4%, TSO: 23,5%, BSO: 22,0%; regelmatig wijn: ASO: 6,3%, TSO: 6,4%, BSO: 6,8%; regelmatig sterkedrank: ASO: 4,1%, TSO: 8,7%, BSO: 13,6%; regelmatig alcopops: ASO: 3,2%, TSO: 5,4%, BSO: 10,2%; regelmatig aperitieven: ASO: 2,8%, TSO: 4,5%, BSO: 5,0%

[28] 12 jaar of jonger bij eerste glas alcohol: ASO: 29,4%; TSO: 36,1%; BSO: 34,2%.

[29] Alcohol week + weekend: ASO: 13,6%, TSO: 22,7%, BSO: 22,4%.

de leerlingen in het ASO minstens 5 glazen, tegenover 18,9% in het TSO en 18,8% in het BSO. Op zaterdag dronk respectievelijk 17,0%, 23,3% en 32,1% van de leerlingen in het ASO, TSO en BSO minstens 5 glazen. Op zondag vonden we een gelijkaardig, maar minder groot, verschil: respectievelijk 1,9%, 5,9% en 8,8% (tabel 3l).

Evolutie sinds schooljaar 2000-2001[30] (figuur 2)

Alle leerlingen

De levensprevalentie van alcohol ligt duidelijk lager in het laatst bevraagde schooljaar dan in het eerste: in schooljaar '00-'01 bedroeg deze 87,1% tegenover 72,3% in '09-'10. Over de hele periode zien we geen echte lineaire daling. De eerste jaren van de bevraging, tot schooljaar '03-'04, bleef de levensprevalentie stabiel (tussen 86 en 89%), om vervolgens jaarlijks af te nemen tot 72,3% (tabel 24a).
Voor alle alcoholische dranken[31] geldt dat het ooit-gebruik in '09-'10 heel wat lager lag dan in '00-'01[32]. Er is wel een verschil in het moment waarop de daling begon. Het ooit-gebruik van alcopops daalde over de hele periode, voor bier zette de daling zich in vanaf schooljaar '03-'04 en voor wijn en aperitieven pas vanaf schooljaar '05-'06 (tabellen 25a, 26a, 27a en 29a).

Ook de jaarprevalentie van alcohol nam in deze periode af, van 73,5% in schooljaar '00-'01 tot 62,4% in schooljaar '09-'10, net zoals de levensprevalentie zette deze daling zich pas in vanaf schooljaar '03-'04 (tabel 24a).
Hetzelfde geldt voor de jaarprevalenties van de verschillende dranken[33]. Voor alcopops zette de daling in vanaf schooljaar '04-'05, voor de andere dranken was dit later, namelijk schooljaar '05-'06. Alcopops was de enige alcoholische drank waarvan de jaarprevalentie over de hele periode daalde. De daling van de jaarprevalentie van wijn zette zich in vanaf schooljaar '04-'05, die van aperitieven vanaf '05-'06 en die van bier zelfs pas vanaf '07-'08 (tabellen 25a, 26a, 27a en 29a).

Vooral het regelmatig gebruik van alcopops nam af, van 11,4% in '01-'02 tot 3,9% in '09-'10. Voor bier zien we pas een echte afname in regelmatig gebruik vanaf '05-'06, van 19,6% tot 14,4%; voordien schommelde deze waarde tussen 21 en 23%. Regelmatig gebruik van wijn en van aperitieven, dat zich niet zoveel voordoet, daalde minimaal de afgelopen jaren (tabellen 25a, 26a, 27a en 29a).

De jaarprevalentie van sterkedrank was in '07-'08 hoger dan in '08-'09 en '09-'10. De levensprevalentie en het regelmatig gebruik verschilden tijdens deze drie schooljaren minder[34] (tabel 29f).

[30] De leerlingenbevraging loopt al sinds januari 1999, met een onderbreking tijdens het schooljaar 2006-2007. Dit wil zeggen dat we gegevens hebben van tien schooljaren. Omdat we de eerste twee schooljaren met een ietwat andere vragenlijst en een andere verwerkingsmethode werkten, kunnen we de gegevens van de schooljaren pas vanaf schooljaar 2000-2001 met elkaar vergelijken.
[31] Bier, wijn, alcopops en aperitieven kunnen we vergelijken voor de hele periode ('00-'01 tot'09-'10). Vanwege een verschillende vraagsteling is de vergelijkingsperiode voor sterkedranken beperkt vanaf '07-'08.
[32] Bier: van 74,2% tot 59,1%; wijn: van 71,4% tot 56,9%; alcopops: van 71,2% tot 47,5% en aperitieven: van 58,4% tot 45,4%.
[33] Bier: van 56.5% tot 46.3%; wijn: van 48,4% tot 39,3%; alcopops: van 57,3% tot 33,1% en aperitieven: van 40,3% tot 28,8%.
[34] Sterkedrank laatste jaar: '07-'08: 38,6%, '08-'09: 35,2%, '09-'10: 36,6%.

figuur 2: Evolutie sinds 2000 in levens- en jaarprevalentie van alcohol, VAD-leerlingenbevraging

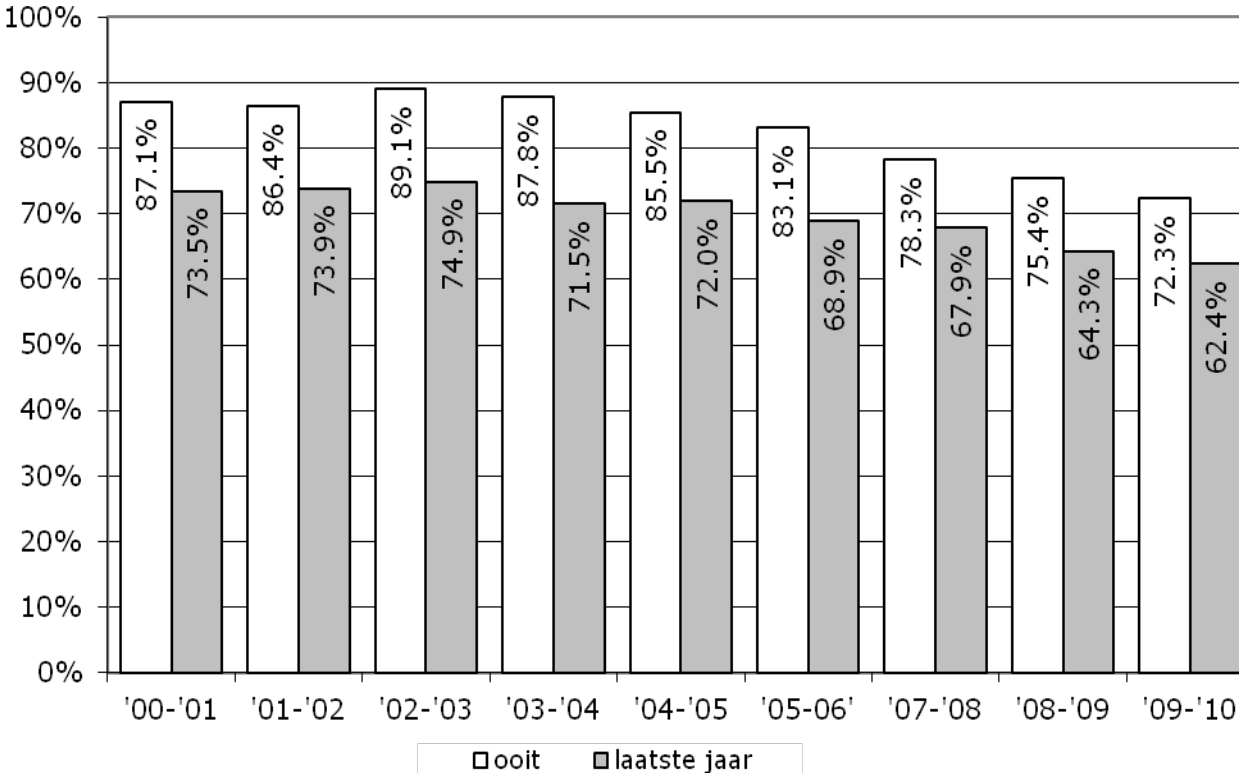

Leeftijd

De dalende trend in levensprevalentie van alcohol deed zich voor tot en met de leeftijd van 14 jaar, maar bij de oudere leerlingen bleef de levensprevalentie op hetzelfde niveau over de jaren heen. De jaarprevalentie van alcohol nam ook nog af bij de 15-16-jarigen, weliswaar in mindere mate (tabel 25c, 26c, 27c en 29c).

Voor alle leeftijden geldt dat van de afzonderlijke dranken het gebruik van alcopops het sterkst daalde, zowel wat betreft levens- en jaarprevalentie als van regelmatig gebruik.

Bij de 12-14-jarigen nam het ooit- en laatstejaarsgebruik van alcopops en van bier sterk af, dat van aperitieven daalde bij deze leerlingen minder sterk en pas vanaf '03-'04 en dat van wijn vanaf '05-'06. De afname van de levens- en jaarprevalentie van al deze dranken was minder sterk bij leerlingen die ouder zijn (tabel 25c, 26c, 27c en 29c).

Het regelmatig gebruik van alcoholische dranken ligt laag bij de jongste leerlingen (12-14 jaar), zodat we moeilijk van trends kunnen spreken. Bij de leerlingen van 15-16 jaar nam het regelmatig bier drinken vanaf '04-'05 af; regelmatig drinken van wijn en van aperitieven daalde licht bij deze leerlingen over de hele periode van bevraging. Regelmatig gebruik van de diverse dranken vertoont een grilliger verloop onder de oudste leerlingen. Regelmatig bier drinken kende een daling bij de 17-18-jarigen vanaf '04-'05 (tabel 25c, 26c, 27c en 29c).

De laatste drie schooljaren bleven zowel de levens- en de jaarprevalentie als het regelmatig gebruik van sterkedranken stabiel in de drie leeftijdsgroepen (tabel 29g).

Jongens versus meisjes

De evolutie van alcoholgebruik in het algemeen en van de verschillende dranken in het bijzonder verschilde niet tussen jongens en meisjes (tabel 24b, 25b, 26b, 27b en 29b).

Onderwijsvormen

De levensprevalentie van alcohol lag in '09-'10 in het ASO en het TSO lager daalde dan in '00-'01. In het BSO deed zich een andere evolutie voor, waarbij de levensprevalentie tussen de eerste drie schooljaren steeg en vanaf '04-'05 daalde en de laatste jaren stabiel is[35] (tabel 24e).

In het ASO lag de jaarprevalentie van alcohol in '09-'10 10% lager dan in '00-'01. In het TSO bedroeg dit verschil ongeveer 7%, maar in het BSO verschilden deze waarden niet (tabel 24e).

Het meest opvallende verschil wat betreft de afzonderlijke dranken, is het gegeven dat de levens- en jaarprevalentie van alcopops de voorbije tien jaar in het ASO sterker daalde dan in het TSO en het BSO (tabel 27d).

In het TSO bleef het gebruik van sterkedrank sinds '07-'08 op eenzelfde niveau. In het ASO en in het BSO lagen de levens- en de jaarprevalentie het laagst in '08'-'09 en het hoogst in '07-'08 (tabel 29i).

[35] Ooit alcohol: ASO: van 95,1% in '00-'01 tot 84,8% in '09-'10, TSO: van 97,2% in '00-'01 tot 87,6% in '09-'10, BSO: '00-'01: 86,9%, '02-'03: 94,3%, '04-'05: 88,4%,'09-'10: 85,3%.

Fiche medicatie

Alle leerlingen

85,2% van alle leerlingen heeft ooit een **lichte pijnstiller** genomen. 60,4% nam deze het afgelopen jaar; 4,6% deed dit op regelmatige basis (tabel 1a).

De helft (48,3%) van alle leerlingen heeft ooit een **zware pijnstiller** gebruikt en een kwart van hen (24,9%) ook nog het laatste jaar, 2,4% nam ze regelmatig (tabel IV).

Het gebruik van de andere medicijnen ligt heel wat lager: telkens ongeveer 6% gebruikte ooit een **slaapmiddel** en/of een **kalmeringsmiddel.** Voor beide geldt dat ongeveer 2,5% ze het voorbije jaar, vooral occasioneel, gebruikte.
7,3% gebruikte ooit **ADHD-medicatie**. 4,8% gebruikte ze het voorbije jaar en de meesten (4,2%) regelmatig, wat niet verwonderlijk is gezien de aard van het medicijn.
4,2% van de leerlingen nam ooit een **opwekmiddel** (1,2% het afgelopen jaar) en 2,9% ooit **antidepressiva** (2,1% het laatste jaar) (tabel 1a).

tabel IV: Medicatiegebruik, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar '09-'10

gebruik van zware pijnstillers	*ooit*	*laatste jaar*	*regelmatig*
alle leerlingen	48,3%	24,9%	2,4%
12-14 jaar	35,2%	16,0%	1,7%
15-16 jaar	54,4%	29,1%	3,0%
17-18 jaar	61,7%	34,2%	2,9%
gebruik van slaapmiddelen	*ooit*	*laatste jaar*	*regelmatig*
alle leerlingen	6,7%	2,3%	0,8%
12-14 jaar	5,2%	1,6%	1,7%
15-16 jaar	6,4%	2,3%	0,5%
17-18 jaar	8,8%	3,0%	1,2%
gebruik van kalmeringsmiddelen	*ooit*	*laatste jaar*	*regelmatig*
alle leerlingen	6,3%	2,5%	0,8%
12-14 jaar	4,8%	1,9%	0,6%
15-16 jaar	6,4%	2,1%	0,8%
17-18 jaar	7,8%	3,6%	1,0%
gebruik van ADHD-medicatie	*ooit*	*laatste jaar*	*regelmatig*
alle leerlingen	7,3%	4,8%	4,2%
12-14 jaar	6,1%	4,5%	4,3%
15-16 jaar	7,1%	4,3%	3,6%
17-18 jaar	9,2%	5,5%	4,7%
gebruik van opwekmiddelen	*ooit*	*laatste jaar*	*regelmatig*
alle leerlingen	4,2%	2,1%	0,8%
12-14 jaar	3,0%	1,8%	0,9%
15-16 jaar	4,7%	2,1%	0,6%
17-18 jaar	5,2%	2,3%	0,8%

Leeftijd

De levens- en jaarprevalentie van **lichte en van zware pijnstillers** stijgt met de leeftijd, en dit vooral tussen 12 en 16 jaar[36] (tabel IV).

De levensprevalentie van de meeste andere medicatiesoorten, uitgezonderd de antidepressiva, verdubbelt tussen 12 en 17 jaar[37]; het gaat om lage cijfers. Wat betreft de jaarprevalentie was een dergelijk verschil niet terug te vinden (tabellen 4c-h).

Het regelmatig gebruik van geen enkele bevraagde medicatiesoort blijft laag in alle leeftijdsgroepen (tabellen 4c-h).

Jonger of ouder dan 16 jaar (tabel 4b)

53,4% van de leerlingen die jonger zijn dan 16 gebruikte het jaar voor de bevraging lichte pijnstillers (ooit: 82,2%); van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 70,1% (ooit: 89,5%).

19,1% van de leerlingen jonger dan 16 gebruikte het jaar voor de bevraging zware pijnstillers (ooit: 39,3%); bij de oudere leerlingen is dit 32,7% (ooit: 60,2%).

Jongens versus meisjes

Meer meisjes dan jongens hebben ooit en tijdens het voorbije jaar **lichte pijnstillers** genomen[38]. Hetzelfde geldt ook voor **zware pijnstillers**[39].

Wat betreft **kalmerings**-, **slaap**- en **opwekmiddelen** en **antidepressiva** waren er geen noemenswaardige verschillen tussen jongens en meisjes.

ADHD-medicatie is de enige bevraagde medicatiesoort die ooit en het jaar voor de bevraging door meer jongens dan meisjes werd gebruikt, vooral op regelmatige basis, wat te verklaren valt door de aard van het medicijn (tabel 4a)[40].

Onderwijsvormen

Er doen zich wat medicatiegebruik betreft slechts twee verschillen tussen de onderwijsvormen voor, en dan nog enkel op het vlak van levensprevalentie (tabellen 4b-g).

Zo telt het ASO in verhouding tot de andere onderwijsvormen de meeste leerlingen die ooit **lichte pijnstillers** hebben gebruikt en het BSO de minste (tabel 4b)[41].

Het andere verschil is de levensprevalentie van **ADHD-medicatie** en is in omgekeerde zin; die ligt in verhouding het hoogst in het TSO en het BSO en het laagst in het ASO[42].

[36] Lichte pijnstiller: ooit: 12 jaar: 73,8%, 16 jaar: 89,7%; laatste jaar: 12 jaar: 37,5%, 16 jaar: 71,5%. Zware pijnstiller: ooit: 12 jaar: 23,9%, 16 jaar: 61,7%; laatste jaar: 12 jaar: 9,1%, 16 jaar: 30,6%.
[37] Kalmeringsmiddelen ooit: 12 jaar: 2,8%, 17 jaar: 7,0%; slaapmiddelen ooit: 12 jaar: 4,2%, 17 jaar: 8,1%; ADHD-medicatie ooit: 12 jaar: 4,2%, 17 jaar: 9,0%.
[38] Lichte pijnstillers: ooit: jongens: 79,3% - meisjes: 91,3%; laatste jaar: jongens: 50,3% - meisjes: 70,8%.
[39] Zware pijnstillers: ooit: jongens: 43,3% - meisjes: 53,4%; laatste jaar: jongens: 20,5% - meisjes: 29,5%.
[40] ADHD-medicatie: ooit: jongens 9,8% - meisjes 4,7%; laatste jaar: jongens: 6,7% - meisjes: 2,8%; regelmatig: jongens 5,9% - meisjes 2,5%.
[41] Lichte pijnstillers: ooit: ASO: 92,3% - TSO: 87,8% - BSO: 84,9%.
[42] ADHD-medicatie: ooit: ASO: 4,2% - TSO: 8,9% - BSO: 12,0%.

Fiche cannabis

Alle leerlingen

Nog steeds de meest gebruikte van alle illegale middelen is cannabis:

- hoogste levens- en jaarprevalentie,
- hoogste percentage regelmatig gebruik (tabel 1a).

21,6% heeft ooit cannabis gebruikt (tabel V).

13,0% gebruikte het jaar voor de bevraging cannabis: 9,5% deed dit occasioneel en 3,5% regelmatig (tabel 5a).

8,0% gebruikte de maand voor de bevraging cannabis (tabel V).

93,3% van alle leerlingen gebruikte op geen enkele dag van de week voor de bevraging cannabis; bij 2,6% bleef het gebruik beperkt tot het weekend en 3,5% gebruikte daarnaast ook tijdens de week cannabis (tabel 5i).

Een meerderheid van de leerlingen die tijdens de week voor de bevraging cannabis gebruikten, rookte 1 à 2 joints op een dag (tabel 5f).

tabel V: Cannabisgebruik, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

cannabisgebruik	*ooit*	*laatste jaar*	*laatste maand*	*regelmatig*
alle leerlingen	21,6%	13,0%	8,0%	3,5%
12-14 jaar	5,2%	2,8%	1,5%	0,5%
15-16 jaar	24,0%	15,4%	9,2%	3,5%
17-18 jaar	43,6%	25,9%	17,0%	7,5%

Leeftijd

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen ooit en het jaar en de maand voor de bevraging cannabis hebben gebruikt (tabel V).

Ook regelmatig cannabisgebruik neemt toe met de leeftijd en is beperkt tot de leerlingen van 15 jaar en ouder. Van alle 18-jarigen gebruikt 10,9% regelmatig cannabis. Er is een groot verschil tussen jongens en meisjes: 16,2% van de jongens van 18 jaar gebruiken regelmatig cannabis; bij de meisjes van die leeftijd is dit 4,5% (tabel 5e).

64,4% van de ooit-gebruikers van 17 jaar en ouder was 15 of 16 jaar bij het eerste cannabisgebruik. 20,4% van hen was jonger dan 15 jaar en 15,1% ouder dan 16 (tabel 5j).

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen tijdens de week voor de bevraging cannabis hebben gebruikt. Met het ouder worden, stijgt zowel het percentage van de leerlingen die in die week enkel in het weekend gebruikten als dat van de leerlingen die zowel in de week als in het weekend gebruikten[43] (tabel 5l).

[43] Weekend: 12-14 jaar: 0,6%, 15-16 jaar: 3,6%, 17-18 jaar: 5,0%; week+weekend: 12-14 jaar: 0,6%, 15-16 jaar: 3,2%, 17-18 jaar: 7,2%.

Jonger of ouder dan 16 jaar (tabel 5c)

9,0% van de leerlingen die jonger zijn dan 16 heeft ooit cannabis gebruikt; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 38,8%.

Tijdens het jaar voor de bevraging gebruikte 5,1% van de leerlingen jonger dan 16 cannabis tegenover 23,7% van de oudere leerlingen. Tijdens de maand voor de bevraging was dit respectievelijk 2,8% en 15,4%.

1,1% van de leerlingen jonger dan 16 gebruikt regelmatig cannabis; bij de oudere leerlingen is dit 6,8%.

1,1% van de min-16-jarigen gebruikte enkel in het weekend cannabis. Bij de leerlingen van 16 jaar en ouder was dit 4,8%; 6,8% van hen gebruikte zowel tijdens de week als in het weekend.

Jongens versus meisjes

Meer jongens dan meisjes hebben ooit cannabis gebruikt. In het jaar én in de maand voor de bevraging waren er in verhouding dubbel zoveel jongens als meisjes die cannabis gebruikten. Bovendien gebruikten meer dan dubbel zoveel jongens als meisjes regelmatig cannabis[44] (tabel 5b).

De beginleeftijd voor cannabisgebruik is lager voor jongens dan voor meisjes. Meer jongens dan meisjes van 17 jaar en ouder die ooit cannabis hebben gebruikt, waren jonger dan 14 jaar bij het eerste gebruik, terwijl in verhouding meer meisjes dan jongens op dat moment minstens 16 jaar waren[45] (tabel 5g).

Bij de jongens is de groep van gebruikers die zowel in de week als in het weekend cannabis gebruikte iets groter dan de groep die het gebruik beperkte tot het weekend; bij de meisjes is het net omgekeerd[46] (tabel 5f).

Onderwijsvormen

Het BSO telt in verhouding de meeste leerlingen die ooit, het jaar en de maand voor de bevraging cannabis hebben gebruikt en het ASO de minste. Het TSO situeert zich tussen beide, maar neigt toch meer naar het BSO dan naar het ASO[47] (tabel 5b).

De drie onderwijsvormen onderscheiden zich bovendien van elkaar in regelmatig gebruik: in het TSO gebruikt 5,5% van de leerlingen regelmatig cannabis en in het BSO 9,1%, tegenover 2,3% in het ASO (tabel 5b).

[44] Cannabis: ooit: jongens: 25,3%, meisjes: 17,7%; laatste jaar: jongens: 16,5%, meisjes: 9,4%; laatste maand: jongens: 10,3%, meisjes: 5,6%; regelmatig: jongens: 5,0%, meisjes: 1,9%.
[45] Beginleeftijd cannabis jonger dan 14 jaar: jongens: 10,1% - meisjes: 5,0%; 14 of 15 jaar: jongens: 37,8% - meisjes: 38,0%; 16 jaar of ouder: jongens: 49,1% - meisjes: 56,1%.
[46] Cannabis enkel in het weekend: jongens: 3,3%, meisjes: 1,9%; Cannabis zowel in de week als in het weekend: jongens: 4,8%, meisjes: 1,6%.
[47] Cannabis: ooit: ASO: 22,8%, TSO: 34,5%, BSO: 37,5%; laatste jaar: ASO: 14,6%, TSO: 20,2%, BSO: 22,5%; laatste maand: ASO: 8,4%, TSO: 12,6%, BSO: 15,5%.

Tussen de onderwijsvormen verschilt het percentage van regelmatige cannabisgebruikers die de week voor de bevraging zowel in de week als in het weekend cannabis gebruikten evenveel: dat is het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO[48] (tabel 5i).

De beginleeftijd voor cannabisgebruik is het laagst in het BSO en het hoogst in het ASO: in het BSO waren er dubbel zoveel leerlingen als in het ASO 14 jaar of jonger toen ze voor het eerst cannabis gebruikten. Omgekeerd waren er in het ASO meer dan in het TSO en het BSO die 17 jaar of ouder waren (tabel 5j)[49].

Evolutie sinds schooljaar 2000-2001[50] (figuur 3)

De levens- en de jaarprevalentie van cannabis bleef op eenzelfde peil tijdens de eerste jaren van de leerlingenbevraging. Tussen '03-'04 en '05-'06 deed zich een daling voor, maar de jaren daarop steeg deze opnieuw, zodat beide waarden in '09-'10 niet meer significant verschillen van in '00-'01 (tabel 34a).

De eerste vier metingen bedroeg het regelmatig gebruik van cannabis 5 à 6%. Tussen schooljaar '03-'04 en '04-'05 deed zich een daling voor, die de daaropvolgende schooljaren stabiel bleef op 3% (tabel 34a).

figuur 3: Evolutie sinds 2000 in de levens- en jaarprevalentie en regelmatig gebruik van cannabis, VAD-leerlingenbevraging

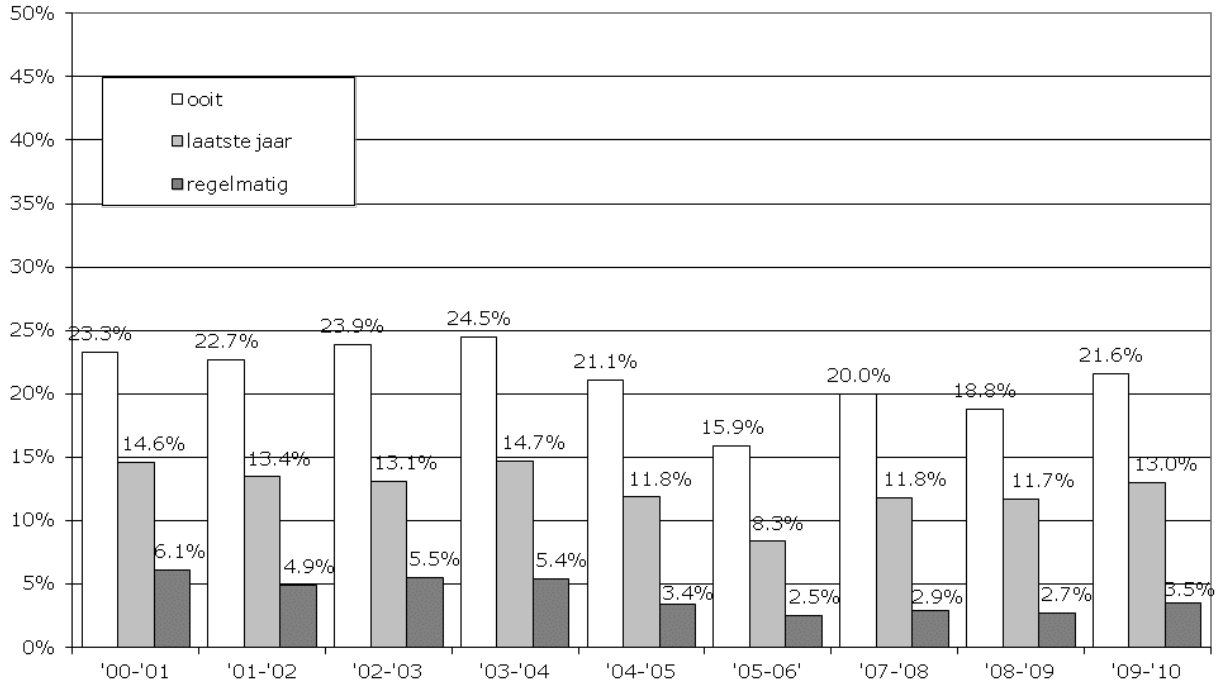

[48] Cannabis zowel in de week als in het weekend: ASO: 2,3%; TSO: 5,1%; BSO: 8,5%.
[49] Beginleeftijd cannabis 14 jaar of jonger: ASO: 13,9% - TSO: 18,0% - BSO: 28,9%; 15 of 16 jaar: ASO: 67,5% - TSO: 66,6% - BSO: 58,7%; 17 jaar of ouder: ASO: 18,6% - TSO: 15,3% - BSO: 12,2%.
[50] De leerlingenbevraging loopt al sinds januari 1999, met een onderbreking tijdens het schooljaar 2006-2007. Dit wil zeggen dat we gegevens hebben van tien schooljaren. Omdat we de eerste twee schooljaren met een ietwat andere vragenlijst en een andere verwerkingsmethode werkten, kunnen we de gegevens van de schooljaren pas vanaf schooljaar 2000-2001 met elkaar vergelijken.

Leeftijd

De evolutie van de levens- en de jaarprevalentie sinds '00-'01 - stabiel tot '03-'04, tussen '03-'04 en '05-'06 gedaald en vervolgens gestegen tot op ongeveer hetzelfde niveau als in '00-'01, is enkel terug te vinden bij leerlingen vanaf 15 jaar. Bij de jongere leerlingen (12-14 jaar) vinden we over die jaren heen geen verschillen terug (tabel 34c).

Jongens versus meisjes

De levens- en jaarprevalentie van cannabis vertoont eenzelfde curve bij jongens en meisjes, maar het regelmatig gebruik verschilt tussen beide. Het regelmatig cannabisgebruik nam af bij de meisjes, in tegenstelling tot de jongens, bij wie er niet echt een verschil was tussen '00-'01 en '09-'10 (tabel 34b).

Onderwijsvorm

In het ASO lagen zowel de levens- en de jaarprevalentie als het regelmatig gebruik van cannabis in '09-'10 lager dan in '00-'01. De daling in de jaarprevalentie is helemaal toe te schrijven aan de daling tijdens de eerste drie schooljaren (tabel 34d).

In het TSO volgden deze waarden dezelfde evolutie als in de totale populatie maar in het BSO vonden we deze niet terug (tabel 34d).

Fiche andere illegale drugs dan cannabis

Alle leerlingen

Het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis is over de totale populatie van het secundair onderwijs bekeken eerder beperkt.

6,2% van alle leerlingen heeft ooit een andere illegale drug dan cannabis gebruikt (tabel VI en tabel 1a in de bijlagen).

2,6% gebruikte in de loop van het jaar voor de bevraging een andere illegale drug dan cannabis en 1,3% in de maand ervoor (tabel VI en tabel 1a in de bijlagen).

Van alle illegale drugs uitgezonderd cannabis is ECSTASY de meest gebruikte. Levens- en jaarprevalentie in dalende volgorde van deze middelen:

- ECSTASY: 3,3% ooit en 1,1% het laatste jaar;
- amfetamines: 2,8% ooit en 1,2% het laatste jaar;
- cocaïne: 2,6% ooit en 1,1% het laatste jaar;
- tripmiddelen: 2,5% ooit en 0,9% het laatste jaar;
- GHB: 1,1% ooit en 0,3% het laatste jaar;
- heroïne: 0,7% ooit en 0,2% het laatste jaar.

tabel VI: Gebruik van andere illegale drugs dan cannabis, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

gebruik van andere illegale drugs dan cannabis	*ooit*	*laatste jaar*	*laatste maand*
alle leerlingen	6,2%	2,6%	1,3%
12-14 jaar	1,7%	0,7%	0,4%
15-16 jaar	6,0%	2,9%	1,2%
17-18 jaar	12,4%	4,8%	2,6%

Leeftijd

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen ooit en het jaar en de maand voor de bevraging andere illegale drugs dan cannabis hebben gebruikt (tabel VI).

Van de 12-14-jarigen heeft slechts een uitzondering (telkens <1%) één van de andere illegale drugs dan cannabis gebruikt. Ongeveer 2,5% van de 15-16-jarigen heeft ooit ECSTASY, amfetamines, tripmiddelen en/of cocaïne gebruikt. Bij de oudste leerlingen is ECSTASY, na cannabis, de meest gebruikte illegale drug: 6,9% gebruikte het ooit. Ongeveer 5% van hen gebruikte telkens ooit amfetamines, tripmiddelen en/of cocaïne en 2,1% gebruikte ooit GHB (tabel 6d).
Het laatstejaarsgebruik voor al deze middelen ligt beduidend lager dan het ooit-gebruik; regelmatig gebruik komt ook onder de oudste leerlingen slechts uitzonderlijk voor. Dit betekent dat een proportioneel groot aantal van de leerlingen die deze middelen gebruikt, daarmee is gestopt, met andere woorden dat het om experimenteel gebruik ging.

Twee derde van de leerlingen van 17 jaar en ouder die ooit een andere illegale drug dan cannabis heeft gebruikt (66,7%), was de eerste keer 16 of 17 jaar (tabel 6g). Eén op vijf ooit-gebruikers (19,9%) was 15 jaar; één op de tien (10,3%) was jonger dan 15 jaar.

Jonger of ouder dan 16 jaar (tabel 6h)

2,5% van de leerlingen jonger dan 16 heeft ooit een andere illegale drug dan cannabis gebruikt; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit 11,1%.

1,1% van de leerlingen jonger dan 16 gebruikte het jaar voor de bevraging een andere illegale drug dan cannabis; bij de oudere leerlingen is dit 4,7%. Tijdens de maand voor de bevraging gebruikte 2,4% van deze oudere leerlingen een andere illegale drug dan cannabis.

Jongens versus meisjes

In verhouding gebruikten dubbel zoveel jongens als meisjes ooit, het jaar en de maand voor de bevraging een andere illegale drug dan cannabis (tabel 6a)[51].

Een gelijkaardig verschil doet zich voor wat betreft de levens- en de jaarprevalentie van alle middelen: zowel de levens- als de jaarprevalentie van ECSTASY, amfetamines, tripmiddelen en cocaïne ligt meer dan dubbel zo hoog bij de jongens als bij de meisjes (tabel 6f, figuur 4).

Aangezien het gebruik van deze middelen vooral voorkomt bij de oudste leerlingen (15-18 jaar), hebben we voor deze leeftijdsgroep jongens en meisjes vergeleken. De gegevens zijn weergegeven in figuur 4.

figuur 4: Levens- en jaarprevalentie van ECSTASY, amfetamines, tripmiddelen en cocaïne bij jongens en meisjes van 15-18 jaar, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

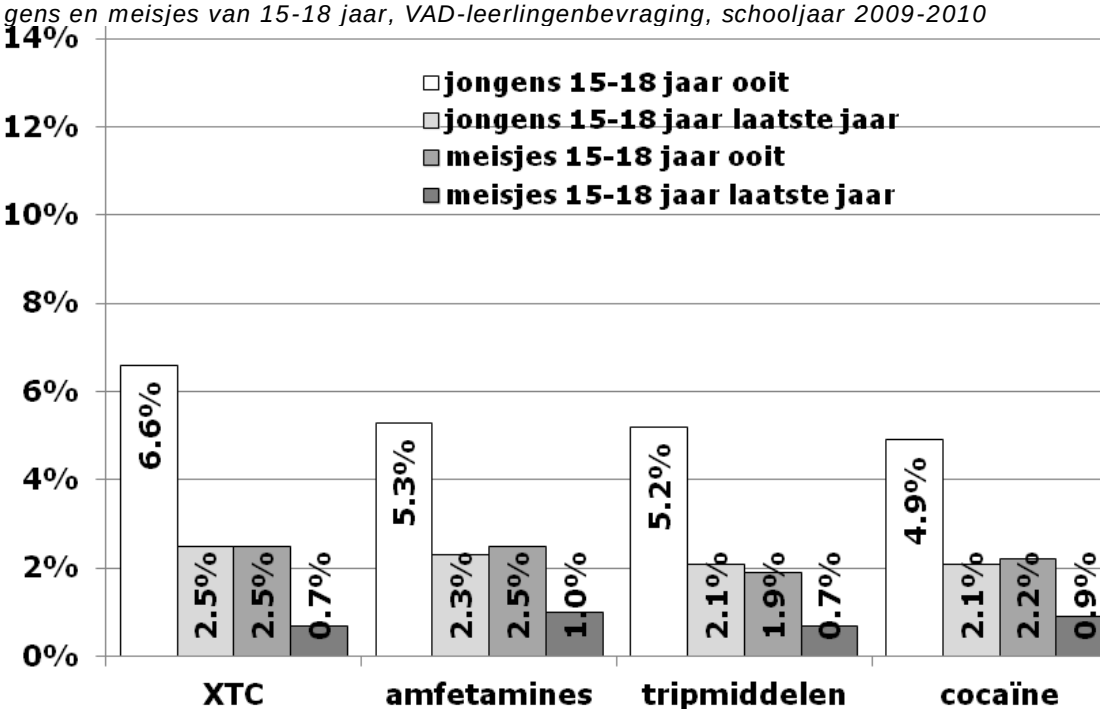

[51] Andere illegale drugs dan cannabis: ooit: jongens: 8,2%, meisjes 4,2%; laatste jaar: jongens: 3,6%, meisjes: 1,6%; laatste maand: jongens: 1,8%, meisjes: 0,8%.

Onderwijsvormen

De onderwijsvormen verschillen ook wat betreft de levens- en jaarprevalentie en het regelmatig gebruik van andere illegale drugs dan cannabis[52]. Deze zijn het hoogst in het BSO en het laagst in het ASO (tabel 6a).

Evolutie sinds schooljaar 2000-2001[53] (figuur 5)

Tussen schooljaar '00-'01 en '09-'10 evolueerde de levensprevalentie van het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis van 8,3% tot 6,2%. De laatste drie metingen bedroeg de levensprevalentie 6% (tabel 35a).

De jaarprevalentie van het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis fluctueerde tussen schooljaar '00-'01 en '09-'10 rond 3% (tabel 35a).

De levensprevalentie van amfetamines en van tripmiddelen lag in de laatste meting ('09-'10) lager dan de eerste ('00-'01) (tabel 38a). Hetzelfde geldt ook voor de jaarprevalentie van tripmiddelen[54] (tabel 1a) (tabel 37a).
Voor de rest vonden we voor geen enkel middel een stijgende of een dalende trend voor diezelfde periode, noch wat betreft de levens- of jaarprevalentie, noch wat betreft het regelmatig gebruik voor de verschillende illegale drugs afzonderlijk (geen cannabis) (tabellen 36a, 37a, 38a, 39a, 39e en 40a).

Verschillen qua geslacht, leeftijd onderwijsvorm

De levensprevalentie van tripmiddelen daalde bij jongens en bij meisjes tussen '00-'01 en '05-'06 en bleef de laatste vier metingen stabiel. Eenzelfde evolutie deed zich voor bij de 15-16-jarigen en de 17-18-jarigen[55] (tabel 38b).

Hoewel het om erg lage gebruikscijfers gaat, vonden we ook een verschil in levensprevalentie van heroïne tussen '00-'01 en '09-'10 bij jongens en meisjes van 17-18 jaar[56] (tabel 40b).

Naast deze kleine verschillen in trends voor het gebruik van andere illegale drugs dan cannabis vonden we geen andere verschillen voor verschillende leeftijden, noch voor jongens of meisjes apart, noch voor leerlingen van elk van de onderwijsvormen (tabellen 36b-d, 37b-d, 38b-d, 39b-e en 40b-d).

[52] Andere illegale drugs dan cannabis: ooit: ASO: 5,0%, TSO: 9,3%, BSO: 13,5%; laatste jaar: ASO: 1,6%, TSO: 4,4%, BSO: 5,6%; laatste maand: ASO: 0,6%, TSO: 2,0%, BSO: 3,3%.
[53] De leerlingenbevraging loopt al sinds januari 1999, met een onderbreking tijdens het schooljaar 2006-2007. Dit wil zeggen dat we gegevens hebben van tien schooljaren. Omdat we de eerste twee schooljaren met een ietwat andere vragenlijst en een andere verwerkingsmethode werkten, kunnen we de gegevens van de schooljaren pas vanaf schooljaar 2000-2001 met elkaar vergelijken.
[54] Ooit amfetamines: '00-'01: 4,6%, '09-'10: 2,8%; ooit tripmiddelen: '00-'01: 4,3%, '09-'10: 2,5%; laatste jaar tripmiddelen: '00-'01: 1,9%, '09-'10: 0,9%.
[55] Ooit tripmiddelen '00-'01 versus '05-'06: jongens: 4,9% - 2,9% (stabiel rond 3%), meisjes: 3,6% - 1,2% (stabiel rond 1%); 15-16 jaar: 4,8% - 1,9% (stabiel rond 2%), 17-18 jaar: 8,5% - 4,9% (stabiel rond 5%).
[56] Ooit heroïne in '00-'01 en in '09-'10: jongens 17-18 jaar: 4,5% - 0,9%; meisjes 17-18 jaar: 2,8% - 0,4%.

figuur 5: Evolutie sinds 2000 in de levens- en jaarprevalentie van andere illegale drugs dan cannabis, alle leerlingen, VAD-leerlingenbevraging

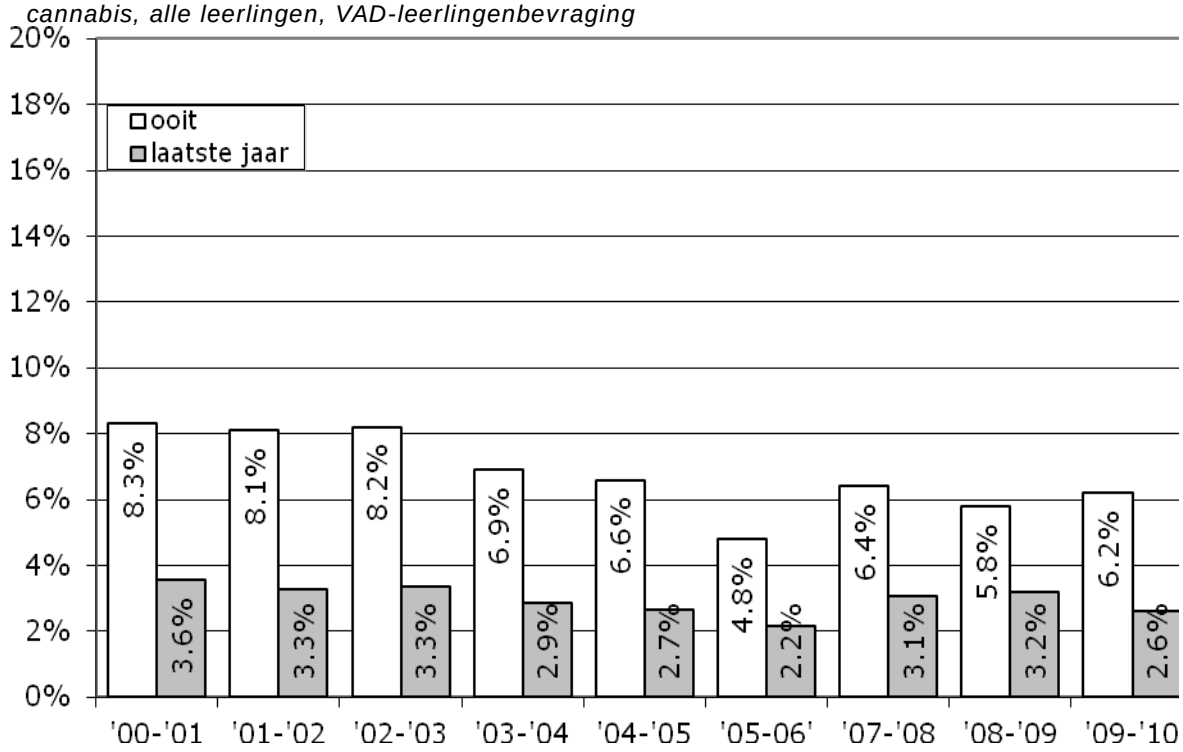

Fiche gokken

Alle leerlingen

24,3% van alle leerlingen heeft ooit op gokautomaten gespeeld. 8,8% van de leerlingen speelde het jaar voor de bevraging op gokautomaten: 7,4% deed dit occasioneel en 1,4% regelmatig (tabel VII).

41,7% van alle leerlingen heeft ooit gespeeld met krasbiljetten van de Nationale Loterij. 15,4% speelde ermee in het jaar voorafgaand aan de bevraging: 14,2% deed dit occasioneel en 1,2% regelmatig (tabel VII).

tabel VII: Spelen op gokautomaten en met krasloten, schooljaar '09-'10, alle leerlingen en per leeftijdsgroep, VAD-leerlingenbevraging

gokautomaten	*ooit*	*laatste jaar*	*occasioneel*	*regelmatig*
alle leerlingen	24,3%	8,8%	7,4%	1,4%
12-14 jaar	21,5%	7,1%	6,6%	0,5%
15-16 jaar	25,9%	8,6%	7,0%	1,6%
17-18 jaar	25,9%	10,6%	8,2%	2,4%
krasloten	*ooit*	*laatste jaar*	*occasioneel*	*regelmatig*
alle leerlingen	41,7%	15,4%	14,2%	1,2%
12-14 jaar	37,7%	13,6%	12,5%	1,1%
15-16 jaar	44,6%	15,4%	14,2%	1,2%
17-18 jaar	44,5%	18,0%	16,5%	1,5%

Leeftijd

Zowel spelen op gokautomaten als met krasloten van de Nationale Loterij zijn verboden onder de achttien jaar. Ondanks deze leeftijdsbeperking heeft ongeveer 40% van de leerlingen ooit een kraslot gekocht en heeft ongeveer een kwart van de leerlingen ooit op een gokautomaat gespeeld (tabel VII).

Van de leerlingen van 15 jaar en ouder zijn er in verhouding meer die ooit op gokautomaten hebben gespeeld dan van de jongere leerlingen. Bovendien zijn er in die eerste groep ook meer leerlingen die regelmatig op gokautomaten spelen (tabel 7c).

Verder zijn er meer leerlingen van 15 jaar en ouder die ooit een krasbiljet hebben gekocht dan leerlingen die jonger zijn (tabel 7d).

Jonger of ouder dan 16 jaar

22,8% van de leerlingen die jonger zijn dan 16 heeft ooit op gokautomaten gespeeld en 39,6% met krasloten; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit respectievelijk 26,4% en 44,6% (tabel 7c-d).

7,6% van de leerlingen jonger dan 16 heeft het jaar voor de bevraging op gokautomaten gespeeld en 14,3% met krasloten; van de leerlingen van 16 jaar en ouder is dit respectievelijk 10,3% en 16,7% (tabel 7c-d).

Jongens versus meisjes

In verhouding speelden meer jongens dan meisjes ooit, het voorbije jaar en regelmatig op gokautomaten (tabel 7c)[57].

Er zijn in verhouding meer meisjes dan jongens die ooit een krasbiljet kochten, maar dit verschil deed zich niet meer voor als het om het laatste jaar gaat en om het regelmatig kopen van krasbiljetten[58] (tabel 7d).

Onderwijsvormen

Bij vergelijking van de onderwijsvormen doet zich wat betreft het spelen op gokautomaten een verschil voor tussen enerzijds de leerlingen van het ASO en anderzijds die van het TSO en BSO: zowel de levens- als de jaarprevalentie zijn hoger in het TSO en het BSO (tabel 7c)[59].

Op het vlak van krasbiljetten waren er geen verschillen tussen de onderwijsvormen (tabel 7d).

[57] Gokautomaten ooit: jongens: 28,3%, meisjes: 20,2%; laatste jaar: jongens: 12,6%, meisjes: 4,8%; regelmatig: jongens: 2,4%, meisjes: 0,3%.
[58] Krasbiljetten ooit: jongens: 39,1%, meisjes: 44,3%; laatste jaar: jongens: 15,2%, meisjes: 15,6%; regelmatig: jongens: 1,3%, meisjes: 1,2%.
[59] Gokautomaten ooit: ASO: 19,8%, TSO: 28,7%, BSO: 31,5%; laatste jaar: ASO: 5,2%, TSO: 11,4%, BSO: 13,9%; regelmatig: ASO: 0,4%, TSO: 2,2%, BSO: 3,5%.

Fiche motieven voor (niet-)gebruik van alcohol en cannabis

Motieven om geen alcohol te drinken

Alle leerlingen

De meest aangekruiste motieven van leerlingen die nog nooit alcohol dronken, zijn in dalende volgorde: omdat ze geen alcohol nodig hebben, omdat alcohol drinken ongezond is en omdat alcohol drinken gevaarlijk is (tabel 8)[60].

Daarnaast duidde nog ongeveer 1 op 3 leerlingen aan: omdat ze sportief zijn, omdat ze nuchter willen blijven, omdat alcohol drinken op hun leeftijd verboden is, omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben en omdat ze de gevolgen hebben gezien bij iemand die alcohol dronk[61].

Omdat ik het nooit aangeboden heb gekregen, omdat mijn vrienden ook niet drinken, uit schrik voor de reactie van mijn ouders en omdat het verboden is op mijn leeftijd zijn motieven die een sterke samenhang vertonen: jongeren die één van deze motieven aanduidden, duidden ook vaker de andere aan. Het zijn motieven die aangeven dat alcohol nog geen deel uitmaakt van de leefwereld van de jongere. Deze motieven komen daarom ook vaker voor bij de jongste leerlingen.

Leeftijd

Op alle leeftijden was het meest vermelde motief waarom de leerlingen geen alcohol drinken 'omdat ze geen alcohol nodig hebben'[62].

Hoe jonger de leerlingen, hoe minder alcohol tot hun leefwereld behoort (zie supra)[63]. Op twee motieven na, werden alle motieven in verhouding meer aangeduid door jongere dan door oudere leerlingen. Dit heeft wellicht ook te maken met het feit dat vrij weinig van de oudste leerlingen nog nooit alcohol hebben gedronken (tabel 8).

De twee motieven die meer werden aangeduid door oudere dan door jongere leerlingen zijn een sterke persoonlijkheid en uit overtuiging[64] (tabel 8).

Jongens versus meisjes

Tussen jongens en meisjes verschillen de meeste motieven om geen alcohol te drinken niet zo sterk. Er zijn twee uitzonderingen: dubbel zoveel jongens als meisjes drinken

[60] Omdat ze geen alcohol nodig hebben (75,4%), omdat alcohol drinken ongezond is (49,0%), omdat alcohol drinken gevaarlijk is (42,9%).
[61] Omdat ze sportief zijn (33,9%), omdat ze nuchter willen blijven (32,9%), omdat alcohol verboden is op hun leeftijd (32,9%), omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben (30,3%) en omdat ze de gevolgen hebben gezien bij iemand die alcohol dronk (30,0%).
[62] Omdat ze geen alcohol nodig hebben: 12-14 jaar: 76,6%, 15-16 jaar: 75,7%, 17-18 jaar: 67,4%.
[63] Omdat het verboden is: 12-14 jaar: 41,3%, 15-16 jaar: 11,4%, 17-18 jaar: 1,4%; omdat ze het nog nooit aangeboden hebben gekregen: 12-14 jaar: 11,1%, 15-16 jaar: 3,7%, 17-18 jaar: 2,2%; omdat hun vrienden ook niet drinken: 12-14 jaar: 9,3%, 15-16 jaar: 8,1%, 17-18 jaar: 6,5%; uit schrik voor de reactie van hun ouders: 12-14 jaar: 17,5%, 15-16 jaar: 15,1%, 17-18 jaar: 5,8%.
[64] Sterke persoonlijkheid: 12-14 jaar: 27,4%, 15-16 jaar: 34,6%, 17-18 jaar: 47,1%; uit overtuiging: 12-14 jaar: 13,5%, 15-16 jaar: 19,1%, 17-18 jaar: 26,8%.

niet omdat ze sportief zijn, terwijl meer meisjes dan jongens niet drinken omdat ze geen alcohol nodig hebben[65] (tabel 8).

Onderwijsvormen

Het meest opvallende verschil tussen de onderwijsvormen wat betreft motieven waarom jongeren geen alcohol drinken, is het gegeven dat alcohol verboden is op hun leeftijd. In het ASO gaf 21,6% dit antwoord, tegenover amper 5,9% in het BSO en 9,9% in het TSO. Gezien het verschil in gemiddelde leeftijd en het gegeven dat de onderwijsvormen vanaf het derde jaar gelden, vermoedden we dat dit verschil minstens gedeeltelijk te wijten zou kunnen zijn aan een verschil in leeftijd. Dit blijkt ook uit de cijfers: als we de invloed van leeftijd en geslacht neutraliseren, zien we dat de onderwijsvormen helemaal niet meer van elkaar verschillen voor dit motief (tabel 8).

[65] Omdat ze sportief zijn: jongens: 46,7%, meisjes: 22,5%; geen alcohol nodig: jongens: 67,4%, meisjes: 82,4%.

Motieven om wel alcohol te drinken

Alle leerlingen

De meest aangekruiste motieven van leerlingen waarom ze alcohol drinken, zijn in dalende volgorde: voor de gezelligheid met vrienden, omdat ze er zin in hadden, omdat het hen werd aangeboden, om zich te ontspannen en uit nieuwsgierigheid[66] (tabel 9).

Alcoholgebruik uit nieuwsgierigheid, voor de kick, om erbij te horen en omdat ze het aangeboden hebben gekregen[67], zijn motieven die een sterke samenhang vertonen: ze werden vaak door dezelfde leerlingen aangeduid. Het wijst op experimenteergedrag, wat bevestigd wordt door het gegeven dat het het meest voorkomt bij de jongste leerlingen.

Leeftijd

Met het ouder worden gaat alcohol meer en meer deel uitmaken van de leefwereld van de leerlingen. Dat blijkt ook uit de motieven voor hun alcoholgebruik die oudere leerlingen vaker vermelden dan jongere leerlingen: voor de gezelligheid met vrienden, om te ontspannen en omdat ze er zin in hebben (tabel 9).

Maar ook drinken om zich goed te voelen en om hun zorgen te vergeten komen meer voor bij de oudere leerlingen dan bij de jongere, evenals drinken om dronken te worden (tabel 9). Jongeren die omwille van dergelijke beweegredenen drinken, lopen meer risico dat ze op latere leeftijd problemen krijgen als gevolg van hun alcoholgebruik.

Jongens versus meisjes

Meer jongens dan meisjes geven aan dat ze drinken om dronken te worden, om zich te ontspannen, om goed te kunnen slapen en uit verveling[68], terwijl meer meisjes dan jongens alcohol drinken omdat ze er zin in hebben en om hun zorgen te vergeten[69]. Het gaat om relatief kleine verschillen (tabel 9).

Onderwijsvormen

Het enige verschil tussen de onderwijsvormen wat betreft motieven waarom ze drinken, is drinken uit nieuwsgierigheid: dat komt in verhouding het meest voor in het ASO en het minst in het BSO. Maar als we de invloed van leeftijd en geslacht neutraliseren, verdwijnt ook dit verschil (tabel 9).

[66] Voor de gezelligheid met vrienden (78,9%), omdat ze er zin in hadden (65,3%), omdat het hen werd aangeboden (39,0%), om zich te ontspannen (32,3%) en uit nieuwsgierigheid (24,7%).
[67] Uit nieuwsgierigheid (24,7%), voor de kick (9,7%), om erbij te horen (4,8%) en omdat ze het aangeboden hebben gekregen (39,0%).
[68] Om dronken te worden: jongens: 17,9%, meisjes: 11,9%; om zich te ontspannen: jongens: 35,8%, meisjes: 28,6%; om goed te kunnen slapen: jongens: 6,8%, meisjes: 3,7%; uit verveling: jongens: 11,2%, meisjes: 7,7%;
[69] Omdat ze er zin in hebben: jongens: 61,8%, meisjes: 69,0%; om hun zorgen te vergeten jongens: 9,5%, meisjes: 13,1%.

Motieven om geen cannabis te gebruiken

Alle leerlingen

De meest aangekruiste motieven van leerlingen waarom ze geen cannabis gebruiken, zijn in dalende volgorde: omdat ze geen cannabis nodig hebben, omdat cannabis gevaarlijk is, omdat het ongezond is, omdat ze een sterke persoonlijkheid hebben, omdat cannabis verboden is en omdat de effecten hen niet interesseren (tabel 10)[70].

20 à 30% duidde ook aan dat ze geen cannabis gebruiken omdat cannabis te duur is, omdat ze sportief zijn, omdat ze op den duur niet meer zonder zouden kunnen, omdat ze de reactie van hun ouders vrezen en uit overtuiging (tabel 10)[71].

Omdat ik het nooit aangeboden heb gekregen, omdat mijn vrienden ook geen cannabis gebruiken, uit schrik voor de reactie van mijn ouders zijn motieven die vaker samen voorkomen bij eenzelfde leerling[72]. Deze motieven geven aan dat cannabis niet behoort tot de leefwereld van deze jongeren en nemen vanaf de leeftijd van 14 jaar af.

Leeftijd

Hoe jonger de leerlingen, hoe meer van hen zeggen dat ze geen cannabis gebruiken om de negatieve gevolgen ervan te vermijden (op den duur niet meer zonder kunnen, gevaarlijk, schrik voor de reactie van de ouders, ongezond, verboden)[73] (tabel 10).

In verhouding zijn er onder de oudere leerlingen dan onder de jongere meer die aanduidden dat ze geen cannabis gebruiken door hun sterke persoonlijkheid[74] (tabel 10).

Jongens versus meisjes

Jongens en meisjes halen grotendeels dezelfde redenen aan waarom ze geen cannabis gebruiken. Ze verschillen slechts in twee motieven: meer meisjes dan jongens gebruiken geen cannabis omdat ze dat niet nodig hebben, terwijl dubbel zoveel jongens dan meisjes het niet gebruiken omdat ze sportief zijn[75] (tabel 10).

[70] Niet nodig (77,0%), gevaarlijk is (67,4%), ongezond (58,9%), sterke persoonlijkheid (40,7%), omdat het verboden is (40,3%) en effecten interesseren hen niet (39,7%).
[71] Omdat ze sportief zijn (31,9%), omdat cannabis te duur is (29,1%), omdat ze op den duur niet meer zonder zouden kunnen (26,8%), omdat ze de reactie van hun ouders vrezen (24,9%) en uit overtuiging (20,7%).
[72] Nooit aangeboden gekregen (16,6%), vrienden gebruiken ook geen cannabis (16,9%).
[73] Op den duur niet meer zonder kunnen: 12-14 jaar: 31,9%, 15-16 jaar: 24,3%, 17-18 jaar: 17,1%; gevaarlijk: 12-14 jaar: 74,5%, 15-16 jaar: 62,5%, 17-18 jaar: 56,3%; schrik voor de reactie van de ouders: 12-14 jaar: 29,6%, 15-16 jaar: 22,0%, 17-18 jaar: 17,3%; ongezond: 12-14 jaar: 63,0%, 15-16 jaar: 56,8%, 17-18 jaar: 52,1%; verboden: 12-14 jaar: 49,7%, 15-16 jaar: 33,1%, 17-18 jaar: 26,9%.
[74] Sterke persoonlijkheid: 12-14 jaar: 34,7%, 15-16 jaar: 45,1%, 17-18 jaar: 48,8%.
[75] Geen cannabis nodig: jongens: 72,2% - meisjes: 81,4%; sportief: jongens: 43,4% - meisjes: 21,2%.

Onderwijsvormen

Het ASO telt de meeste leerlingen en het BSO de minste (met het TSO tussen beide) die zeggen dat ze geen cannabis gebruiken omdat ze geen cannabis nodig hebben, omdat het ongezond is, omdat cannabis gevaarlijk is en omdat het verboden is[76] (tabel 10).

Na controle voor leeftijd en geslacht blijven twee verschillen over, namelijk 'uit overtuiging' en 'omdat ze het nooit aangeboden hebben gekregen'[77]. Voor beide laatste motieven geldt weer dat ze het meest werden aangeduid in het ASO en het minst in het BSO (tabel 10).

[76] Geen cannabis nodig: ASO: 83,0%, TSO: 76,4%, BSO: 70,8%; gevaarlijk: ASO: 65,9%, TSO: 61,8%, BSO: 52,4%; ongezond: ASO: 63,1%, TSO: 53,0%, BSO: 45,2%; verboden: ASO: 34,3%, TSO: 32,3%, BSO: 28,8%.
[77] Uit overtuiging: ASO: 28,1%, TSO: 18,7%, BSO: 15,2%; nooit aangeboden gekregen: ASO: 21,5%, TSO: 14,3%, BSO: 10,6%.

Motieven om wel cannabis te gebruiken

Alle leerlingen

De meest aangekruiste motieven van leerlingen om cannabis te gebruiken, zijn in dalende volgorde: voor de gezelligheid met vrienden, om te ontspannen, uit nieuwsgierigheid, om stoned te worden, omdat ze er zin in hadden en omdat het hen werd aangeboden (tabel 11)[78].

Ongeveer 3 op de 10 leerling gebruiken cannabis om zich goed te voelen en voor de kick (tabel 11)[79].

Uit nieuwsgierigheid, voor de kick, omdat ik het aangeboden heb gekregen en om erbij te horen worden vaker samen aangeduid en wijzen op experimenteergedrag.

Leeftijd

Bij de jongste leerlingen (12-14 jaar) zijn er enerzijds minder leerlingen dan bij de oudere (15-18 jaar) die cannabis gebruiken om zich te ontspannen, en anderzijds meer leerlingen die cannabis gebruiken voor de kick[80].

De typische experimenteermotieven liggen wat lager bij de 12- en 13-jarigen; vanaf 14 jaar vormen zij een stabiele groep (tabel 11).

Jongens versus meisjes

Meer jongens dan meisjes gebruiken cannabis om zich te ontspannen, om zich goed te voelen, om goed te kunnen slapen, uit verveling en om stoned te worden[81]. Bij de meisjes is het percentages dat cannabis gebruikt uit nieuwsgierigheid groter dan bij de jongens[82] (tabel 11).

Onderwijsvormen

In het BSO zijn er meer leerlingen dan in het TSO en in het TSO meer dan in het ASO die cannabis gebruiken om te kunnen slapen, uit verveling en om hun zorgen te vergeten[83] (tabel 11). Jongeren die omwille van dergelijke beweegredenen cannabis gebruiken, lopen meer risico dat ze op latere leeftijd problemen krijgen als gevolg van hun cannabisgebruik.

Verder telt het ASO de meeste leerlingen en het BSO de minste die cannabis gebruiken uit nieuwsgierigheid[84] (tabel 11).

[78] Voor de gezelligheid met vrienden (65,5%), om te ontspannen (52,0%), uit nieuwsgierigheid (46,8%), om stoned te worden (42,4%), omdat ze er zin in hadden (40,1%) en omdat het hen werd aangeboden (37,6%).
[79] Om zich goed te voelen (30,1%) en voor de kick (28,3%).
[80] Om zich te ontspannen: 12-14 jaar: 49,5%, 15-16 jaar: 51,0%, 17-18 jaar: 60,8%; voor de kick: 12-14 jaar: 23,3%, 15-16 jaar: 31,7%, 17-18 jaar: 30,5%.
[81] Om zich te ontspannen: jongens: 57,3%, meisjes: 44,3%; om zich goed te voelen: jongens: 33,0%, meisjes: 25,8%; om goed te kunnen slapen: jongens: 20,3%, meisjes: 13,6%; uit verveling: jongens: 18,3%, meisjes: 11,3%; om stoned te worden: jongens: 48,5%, meisjes: 33,2%.
[82] Uit nieuwsgierigheid: jongens: 41,6%, meisjes: 54,5%.
[83] Om te kunnen slapen: ASO: 11,8%, TSO: 17,5%, BSO: 26,2%; uit verveling: ASO: 8,6%, TSO: 16,7%, BSO: 21,3%; om zorgen te vergeten: ASO: 13,0%, TSO: 17,3%, BSO: 23,6%.
[84] Uit nieuwsgierigheid: ASO: 59,1%, TSO: 46,1%, BSO: 38,3%.

Verband tussen motieven voor het (niet-)gebruik van alcohol en cannabis

Bij jongeren die (nooit) alcohol hebben gedronken en (nooit) cannabis hebben gebruikt, zijn de motieven voor beide sterk aan elkaar gelinkt: van de leerlingen die een bepaald motief aanduidden voor het (niet-)gebruik van alcohol, zijn er in verhouding meer die ditzelfde motief aanhaalden als reden om (geen) cannabis te gebruiken. Veruit de sterkste samenhang is het aanhalen van sportiviteit als reden om geen alcohol te drinken en geen cannabis te gebruiken, maar ook de andere motieven komen vaak samen voor.

Fiche negatieve ervaringen als gevolg van middelengebruik

Negatieve ervaringen als gevolg van alcoholgebruik

Alle leerlingen

46,4% van de leerlingen die het voorbije jaar alcohol dronken, voelde zich hierdoor niet goed (misselijk,braken, kater,...). Voor 33,4% bleef het bij 1 of 2 keer, maar bij 13,0% viel dit vaker voor (tabel 12a).

15,4% van de leerlingen geraakte het voorbije jaar door het gebruik van alcohol verwikkeld in een ruzie of een gevecht. Voor 11,1% bleef het bij 1 of 2 keer, maar bij 4,3% viel dit vaker voor (tabel 12a).

9,4% had seksueel contact waarvan hij/zij later spijt had en 8,7% beschadigde eigendommen, 5,4% kreeg problemen op school en 4,8% met de politie (tabel 12a).

Leeftijd

Hoe ouder de leerlingen die het laatste jaar alcohol dronken, hoe meer van hen hierdoor zich niet goed gevoeld had (misselijk, braken, kater,…), eigendommen beschadigden, verwikkeld geraakten in een ruzie of gevecht en/of seksueel contact hadden waarvan ze nadien spijt hadden[85]. Dit heeft vooral te maken met de stijging van het alcoholgebruik met de leeftijd (tabel 12c).

Jongens versus meisjes

Meer jongens dan meisjes die het laatste jaar alcohol hebben gedronken, kwamen hierdoor terecht in een ruzie of gevecht, beschadigden eigendommen en/of kregen problemen met de politie[86] (tabel 12a).

Onderwijsvormen

Tussen de onderwijsvormen was het verschil in negatieve ervaringen door alcoholgebruik veel kleiner. Het enige verschil was dat van de leerlingen die het voorbije jaar alcohol dronken er in het BSO meer leerlingen in een ruzie of gevecht terechtkwamen dan in het TSO en in het TSO meer leerlingen dan in het ASO[87] (tabel 12b).

[85] Zich niet goed gevoeld: 12-14 jaar: 24,9%, 15-16 jaar: 46,1%, 17-18 jaar: 60,4%; eigendommen beschadigd: 12-14 jaar: 4,8%, 15-16 jaar: 7,1%, 17-18 jaar: 12,8%; verwikkeld geraakt in een ruzie/gevecht: 12-14 jaar: 9,6%, 15-16 jaar: 13,2%, 17-18 jaar: 20,6%; seksueel contact waarvan nadien spijt: 12-14 jaar: 6,4%, 15-16 jaar: 8,5%, 17-18 jaar: 11,8%.

[86] Terechtkomen in een ruzie/gevecht: jongens: 20,2%, meisjes: 10,4%; eigendommen beschadigen: 13,2%, meisjes: 3,9%; problemen met de politie: 7,2%, meisjes: 2,4%.

[87] Ruzie of gevecht: ASO: 7,8%, TSO: 17,5%, BSO: 26,8%.

Negatieve ervaringen als gevolg van illegaledruggebruik

Alle leerlingen

35,9% van de leerlingen die het jaar voor de bevraging cannabis en/of andere illegale drugs gebruikten werd hierdoor ziek: voor 32,1% bleef het bij 1 à 2 keer, voor 3,7% gebeurde dit vaker (tabel 13a).

16,5% van de leerlingen die het jaar voor de bevraging cannabis en/of andere illegale drug gebruikten kreeg hierdoor problemen op school, 13,3% raakte verwikkeld in een ruzie of gevecht, 11,8% kreeg problemen met de politie, 7,2% had seksueel contact waarvan hij of zij nadien nadien spijt had en 6,9% beschadigde eigendommen (tabel 13a).

Leeftijd

Er deden zich geen leeftijdsverschillen voor in het beleven van negatieve ervaringen na het gebruik van illegale drugs tijdens het voorbije jaar. We hebben ons hier enkel kunnen baseren op de leerlingen die ouder dan 14 jaar zijn, aangezien bij leerlingen onder die leeftijd het laatstejaarsgebruik van illegale drugs te laag was om dergelijke verschillen te berekenen (tabel 13c).

Jongens versus meisjes

Van de leerlingen die het voorbije jaar illegale drugs gebruikten, waren er in verhouding evenveel jongens als meisjes die door dit gebruik de negatieve evaringen die in de vragenlijst werden bevraagd, beleefden (tabel 13a).

Onderwijsvormen

In het TSO en het BSO waren er in verhouding dubbel zoveel leerlingen als in het ASO die in het voorbije jaar door het gebruik van illegale drugs problemen kregen met de politie, problemen op school en ook dubbel zoveel die terechtkwamen in een ruzie of een gevecht (tabel 13b).

Verband tussen negatieve ervaringen als gevolg van alcoholgebruik en van het gebruik van illegale drugs

Hoe vaker leerlingen alcohol dronken, hoe meer van hen in het voorbije jaar één of meer van deze negatieve ervaringen beleefden: leerlingen die regelmatig alcohol dronken, hadden vijf keer zoveel risico op problemen met de politie dan leerlingen die occasioneel alcohol dronken, vier keer zoveel risico om zich na het drinken van alcohol niet goed te voelen, op problemen op school, op het vernielen van eigendommen en om betrokken te geraken in een ruzie of gevecht, en bijna drie keer zoveel op seksueel contact waarvan ze later spijt hebben.

Hoe vaker leerlingen cannabis gebruikten, hoe groter de kans dat ze in het voorbije jaar één of meer van deze negatieve ervaringen beleefden: leerlingen die regelmatig cannabis gebruikten, hadden zes keer zoveel risico op problemen met de politie na het gebruik van illegale drugs dan leerlingen die occasioneel cannabis gebruikten, bijna vijf keer zoveel op problemen op school, bijna vier keer zoveel om betrokken te geraken in een ruzie of gevecht, drie keer zoveel op seksueel contact waarvan ze later spijt hebben en meer dan twee keer zoveel op het vernielen van eigendommen.

Hierbij moet worden opgemerkt dat het beleven van negatieve ervaringen wellicht niet altijd even gemakkelijk is toe te schrijven aan hetzij alcoholgebruik, hetzij het gebruik van illegale drugs, aangezien jongeren vaak beide gebruiken.

Fiche middelengebruik van de vrienden

Aan de jongeren werd gevraagd welke reactie ze zouden verwachten van hun vrienden indien ze zelf cannabis zouden proberen / gebruiken. Met andere woorden, het gaat hier om de ***perceptie*** van de jongeren over het middelengebruik in hun vriendenkring[88].

Alle leerlingen

75,5% van de leerlingen heeft minstens één vriend(in) die sigaretten **rookt**; voor 30,6% geldt dit voor minstens de helft van hun vriendenkring (tabel 14a).

83,2% van de leerlingen heeft minstens één vriend(in) die **alcohol drinkt**; voor 57,2% geldt dit voor minstens de helft van hun vriendenkring (tabel 14a).

60,2% van de leerlingen heeft minstens één vriend(in) die **minstens één keer per maand dronken** is; voor 27,0% geldt dit voor minstens de helft van hun vriendenkring (tabel 14a).

44,2% van de leerlingen heeft minstens één vriend(in) die **cannabis gebruikt**; voor de meerderheid van hen (33,6%) maken cannabisgebruikers ***minder*** dan de helft van hun vriendenkring uit (tabel 14a).

20,8% de leerlingen heeft minstens één vriend(in) die **andere illegale drugs dan cannabis gebruikt**; voor de meerderheid van hen (18,7%) maken deze gebruikers ***minder*** dan de helft van hun vriendenkring uit (tabel 14a).

Leeftijd

Het middelengebruik in de vriendenkring stijgt sterk met de leeftijd (tabel 14b):

- het aantal leerlingen dat vrienden heeft die roken, drinken, maandelijks dronken zijn, cannabis gebruiken en andere illegale drugs stijgt (tabel 14b);
- het aantal leerlingen voor wie deze vrienden minstens de helft van de vriendenkring uitmaken, stijgt.
  Bijvoorbeeld: 24,5% van de 12-14-jarigen heeft een vriendenkring waarvan ongeveer de helft tot allemaal alcohol drinken; tegenover 75,6% van de 15-16-jarigen en 88,6% van de 17-18-jarigen.

Jongens versus meisjes

Ongeveer evenveel jongens als meisjes hebben minstens één vriend(in) die rookt, die alcohol drinkt en die maandelijks dronken is. Er zijn in verhouding wel meer jongens dan meisjes die een vriendenkring hebben waarvan minstens de helft maandelijks dronken is[89].

[88] De vragen over het middelengebruik van de vriend(inn)en van de leerlingen kende de volgende antwoorden: geen, sommige, ongeveer de helft, de meeste en allemaal. In de bespreking maken we een onderscheid tussen enerzijds diegenen die 'sommige' antwoordden en diegenen die 'ongeveer de helft', 'de meeste' en 'allemaal' antwoordden. Deze tweede groep werd als 'minstens de helft' omschreven. Hoewel 'ongeveer de helft' niet helemaal hetzelfde is als 'de helft', verkozen we deze formulering om de beschrijving leesbaar te houden.
[89] Jongens: 29,2%, meisjes: 24,6%.

Er zijn in verhouding ook meer jongens dan meisjes die in hun vriendengroep gebruikers van cannabis en andere illegale drugs hebben[90]. Bovendien zijn er meer jongens dan meisjes van wie een meerderheid van de vriend(inn)en cannabis gebruikt (tabel 14a).

Onderwijsvormen

De enige overeenkomst tussen de drie onderwijsvormen, is dat ze elk in verhouding ongeveer evenveel leerlingen hebben die minstens één vriend(in) hebben die alcohol drinkt. Daaraan moet onmiddellijk worden toegevoegd dat in het TSO er meer leerlingen zijn dan in het ASO en het BSO bij wie deze vrienden de meerderheid van hun vriendenkring uitmaakt[91] (tabel 14c).

Het TSO en het BSO tellen in verhouding meer leerlingen dan het ASO die vrienden hebben die roken. Bovendien zijn er in het BSO veel meer leerlingen van wie de meerderheid van hun vriend(inn)en roken dan in het TSO, en in het TSO veel meer dan in het ASO[92] (tabel 14c).

Verder zijn er in het TSO en het BSO meer leerlingen dan in het ASO die minstens één vriend(in) hebben die maandelijks dronken is[93]; er zijn er ook meer van wie de meerderheid van de vriendengroep maandelijks dronken is en meer die minstens één vriend(in) hebben die cannabis gebruikt[94] (tabel 14c).

Tot slot telt het BSO in verhouding meer leerlingen dan het TSO die vrienden hebben die andere illegale drugs dan cannabis gebruiken en van wie in hun vriendenkring de meerderheid cannabis en andere illegale drugs dan cannabis gebruikt (tabel 14c).

[90] Vrienden gebruiken cannabis: jongens: 47,9%, meisjes: 40,5%; vrienden gebruiken andere illegale drugs dan cannabis: jongens: 22,7%, meisjes: 18,8%; meerderheid van vrienden gebruikt cannabis: jongens: 12,6%, meisjes: 8,7%.
[91] Meerderheid van vriend(inn)en drinkt alcohol: ASO 75,9%, TSO: 80,8%, BSO: 73,8%.
[92] Heeft vrienden die roken: ASO: 81,8%, TSO: 92,3%, BSO: 93,1%; een meerderheid van de vriend(inn)en rookt: ASO: 24,6%, TSO: 45,7%, BSO: 62,0%.
[93] Minstens 1 vriend(in) is maandelijks dronken: ASO: 72,9%, TSO: 82,5%, BSO: 82,2%.
[94] Minstens de helft van de vriendenkring is maandelijks dronken: ASO: 29,8%, TSO: 42,4%, BSO: 45,1%; minstens 1 vriend(in) die cannabis gebruikt: ASO: 52,5%, TSO: 63,6%, BSO: 63,1%.

Verband tussen eigen middelengebruik en het ingeschatte middelengebruik in de vriendenkring

Zoals te verwachten valt, is er een sterk verband tussen het eigen middelengebruik en dat van de vriend(inn)en: de overgrote meerderheid van de leerlingen die zelf roken, tellen rokers onder hun vrienden[95]. Hetzelfde geldt voor alcohol drinken[96], en cannabis[97] en andere illegale drugs dan cannabis[98] gebruiken (tabel 14f).

Hoewel er een duidelijk verband is tussen het eigen middelengebruik en dat van de vrienden, liggen de percentages van de leerlingen die zeggen dat hun vrienden een bepaald middel gebruiken telkens hoger dan het percentage van de leerlingen die deze middelen zelf gebruikt (tabel VIII).

Zeggen dat hun vriend(inn)en gebruiken, kan een manier zijn om het eigen gebruik 'goed te praten'. In tal van onderzoeken heeft men vastgesteld dat jongeren het middelengebruik van andere jongeren steevast overschatten. Dit gegeven kan deze cijfers voor (een deel) verklaren.
Hoe dan ook, uit deze cijfers blijkt dat tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs in mindere of meerdere mate aanwezig zijn in de leefwereld van jongeren.

tabel VIII: Gebruik van de leerlingen en inschatting van het gebruik van hun vriend(inn)en, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

	tabak	*alcohol*	*cannabis*	*andere ill. drugs*
ooit-gebruik	37,4%	72,3%	21,6%	6,2%
laatstejaarsgebruik	25,2%	62,4%	13,0%	2,6%
laatstemaandgebruik	17,8%	48,6%	13,0%	1,3%
min. 1 vriend(in) gebruikt	75,5%	83,2%	44,2%	20,8%
minstens helft vriend(inn)en gebruikt	30,6%	57,2%	10,7%	2,1%

[95] Leerlingen die laatste jaar rookten: 97,4% heeft vriend(inn)en die roken tegenover 59,2% van de leerlingen die het laatste jaar niet rookten.
[96] Leerlingen die laatste jaar alcohol dronken: 98,7% heeft vriend(inn)en die alcohol drinken tegenover 67,5% van de leerlingen die het laatste jaar geen alcohol dronken.
[97] Leerlingen die het laatste jaar cannabis gebruikten: 97,6% heeft vriend(inn)en die cannabis gebruiken tegenover 36,1% van de leerlingen die het laatste jaar geen cannabis gebruikten.
[98] Leerlingen die het laatste jaar andere illegale drugs dan cannabis gebruiken: 86,2% heeft vriend(inn)en die andere illegale drugs dan cannabis gebruiken tegenover 18,6% die het laatste jaar geen andere illegale drugs dan cannabis gebruikten.

Fiche eigen houding tegenover het cannabisgebruik van een goede vriend

Alle leerlingen

Indien een goede vriend(in) van hen cannabis gebruikt, dan zou de helft van de leerlingen (51,4%) bezorgd zijn en de vriend in kwestie hierover aanspreken. 12,7% zou wel bezorgd zijn, maar zou die vriend toch niet aanspreken (tabel 15).

Een kwart van de leerlingen (25,9%) zou zich er niet aan storen omdat ze dat de eigen keuze van die vriend vinden waarmee ze niets te maken hebben, 8,4% zou zich er niet aan storen omdat ze dat niet verkeerd vinden en 1,6% zou dit goedvinden (tabel 15).

Leeftijd

Het percentage van de leerlingen dat zegt zich er niet aan te storen indien een goede vriend(in) cannabis zou gebruiken omdat ze vinden dat dit de keuze van hun vrienden is, stijgt met de leeftijd (tabel 15)[99].

Hetzelfde geldt voor percentage dat zich niet zou storen aan het cannabisgebruik van een goede vriend omdat ze dat niet verkeerd vinden (tabel 15)[99].

Het percentage van de leerlingen dat bezorgd zou zijn, neemt af bij oudere leerlingen ongeacht of ze erop zouden reageren of niet. Ondanks deze daling met de leeftijd gaat het bij de oudste leerlingen (17-18 jaar) nog steeds om een meerderheid (tabel 15)[99].

Op elke leeftijd is er slechts een klein percentage ($\pm$1%) dat cannabisgebruik door een goede vriend(in) zou goedkeuren (tabel 15)[99].

Jongens versus meisjes

Veel meer meisjes dan jongens zouden bezorgd zijn over het cannabisgebruik van een goede vriend(in). Het verschil zit vooral in het percentage dat uit bezorgdheid de vriend(in) in kwestie zou aanspreken: ruim 6 op de 10 meisjes tegenover 4 op de 10 jongens zou dit doen (tabel 15)[100].

Dubbel zoveel jongens als meisjes zouden zich er niet aan storen indien een goede vriend(in) cannabis zou gebruiken: een groot deel van zowel de jongens als de meisjes stoort zich er niet aan omdat ze dit beschouwen als de eigen keuze van de vriend(in) en een kleiner deel van hen omdat ze dit niet verkeerd vinden (tabel 15)[100].

Bij jongens én bij meisjes zou slechts een kleine groep cannabisgebruik door een goede vriend(in) goedkeuren (tabel 15)[100].

[99] Zou zich er niet storen, want niet verkeerd: 12-14 jaar: 2,8%, 15-16 jaar: 9,5%, 17-18 jaar: 15,8%; niet storen, zijn keuze: 12-14 jaar: 21,7%, 15-16 jaar: 27,3%, 17-18 jaar: 30,4%; bezorgd maar niet aanspreken: 12-14 jaar: 15,3%, 15-16 jaar: 11,7%, 17-18 jaar: 10,1%; bezorgd en aanspreken: 12-14 jaar: 59,4%, 15-16 jaar: 50,1%, 17-18 jaar: 41,2%; goed vinden: 12-14 jaar: 0,8%, 15-16 jaar: 1,4%, 17-18 jaar: 2,4%.

[100] Goed vinden: jongens: 2,3%, meisjes: 0,8%; niet storen, want niet verkeerd: jongens: 11,5%, meisjes: 5,3%; niet storen, zijn keuze: jongens: 33,3%, meisjes: 18,3%; bezorgd maar niet aanspreken: jongens: 12,3%, meisjes: 13,1%; bezorgd en aanspreken: jongens: 40,6%, meisjes: 62,5%.

Onderwijsvormen

Het ASO telt in verhouding de meeste leerlingen die uit bezorgdheid de vriend(in) in kwestie zouden aanspreken (tabel 15)[101].

In het TSO en het BSO zijn er meer leerlingen dan in het ASO die vinden dat cannabisgebruik een eigen keuze is waarmee ze niets te maken hebben en die vinden dat cannabisgebruik niet verkeerd is (tabel 15)[101].

In de drie onderwijsvormen is er slechts een klein percentage dat zegt dat ze het goed zouden vinden indien een goede vriend(in) cannabis zou gebruiken (tabel 15)[101].

[101] Zou zich er niet aan storen, want niet verkeerd: ASO: 9,8%, TSO: 12,3%, BSO: 12,1%; niet storen, zijn keuze: ASO: 23,5%, TSO: 30,2%, BSO: 35,4%; bezorgd maar niet aanspreken: ASO: 12,3%, TSO: 11,8%, BSO: 9,7%; bezorgd en aanspreken: ASO: 53,3%, TSO: 43,8%, BSO: 40,2%; goed vinden: ASO: 1,0%, TSO: 1,9%, BSO: 2,5%.

Fiche verwachte reactie van beste vrienden en ouders op hun cannabisgebruik

Alle leerlingen

Indien ze zelf cannabis zouden **proberen**, verwacht 69,0% van de leerlingen dat hun **beste vrienden** dit zouden afkeuren.
25,7% van de leerlingen denkt dat hun beste vrienden hierop niet zouden reageren en 5,3% verwacht van hen een goedkeuring (tabel 16a).

Indien ze zelf cannabis zouden **gebruiken**, verwacht 80,5% van de leerlingen dat hun **beste vrienden** dit zouden afkeuren.
15,9% van de leerlingen denkt dat hun beste vrienden hierop niet zouden reageren en 3,6% verwacht van hen een goedkeuring (tabel 16b).

Met andere woorden, een aantal leerlingen denkt dat hun beste vrienden een onderscheid maken tussen proberen en gebruik van cannabis en dat ze vooral niet reageren op proberen van cannabis (tabel 16e).

Indien ze zelf cannabis zouden **gebruiken**, verwachten veruit de meeste leerlingen (97,9%) dat hun **ouders** dit zouden afkeuren.
Slechts enkele leerlingen (1,6%) denken dat hun ouders hierop niet zouden reageren of dat ze het zouden goedkeuren (0,5%) (tabel 16c). Onder de leerlingen die cannabis gebruiken zijn er in verhouding meer die menen dat hun ouders niet (zouden) reageren op hun cannabisgebruik dan onder leerlingen die niet gebruiken of ermee zijn gestopt[102] (tabel 16d).

Eigen reactie versus verwachte reactie van vrienden op cannabisgebruik

Er is een sterk verband tussen de verwachte reactie en de wijze waarop leerlingen reageren als hun vrienden cannabis gebruiken: leerlingen verwachten in grote mate eenzelfde reactie van hun vrienden op eigen hun cannabisgebruik (zowel proberen als gebruik) als ze zouden reageren op cannabis van een goede vriend (tabel 16e).

Zo zien we dat de groep die verwacht dat hun beste vriend(inn)en niet zouden reageren indien ze zelf cannabis zouden gebruiken het grootst is onder diegenen die zich niet zouden storen aan het gebruik van cannabis door hun vriend(inn)en en het kleinst onder de leerlingen die bezorgd zouden zijn om deze vriend(in)[103]. Omgekeerd zijn er onder de bezorgde leerlingen veel meer die een afkeuring van hun beste vriend(inn)en verwachten. Bij de leerlingen die het goed zouden vinden indien ze cannabis zouden gebruiken of die zich er niet zouden aan storen omdat ze dat niet verkeerd vinden, verwachten in verhouding veel minder leerlingen dergelijke reactie van hun beste vriend(inn)en[104] (figuur 6).

[102] Verwachte reactie: nooit cannabis gebruikt: 0,8% zegt dat de ouders niet zouden reageren op cannabisgebruik; ooit cannabis gebruikt, maar langer dan een jaar geleden: 2,7% zegt dat de ouders hierop niet zouden reageren; cannabisgebruikers: 5,8% zegt dat de ouders hierop niet (zouden) reageren.
[103] Verwacht geen reactie van vriend(inn)en: zou zich er niet aan storen omdat ze dit niet verkeerd vinden: 48,9%; zou bezorgd zijn maar niets zeggen: 10,8%; zou bezorgd zijn en vriend(in) aanspreken: 4,2%.
[104] Verwachten afkeuring van vriend(inn)en: zou bezorgd zijn maar niets zeggen: 88,1%; zou bezorgd zijn en vriend(in) aanspreken: 95,0%; zou zich er niet aan storen omdat ze dat zijn eigen keuze vinden: 65,7%; zou zich er niet aan storen omdat ze dit niet verkeerd vinden: 34,2%; zou dit goed vinden: 36,7%.

Ondanks dit verband stellen we ook vast dat de leerlingen in hun reactie milder zijn voor hun vriend(inn)en dan ze omgekeerd van hen verwachten. Wellicht speelt hier ook de definitie van 'vriend(in)' een rol. Zo zijn jongens bijvoorbeeld vlugger geneigd dan meisjes om iemand uit hun ruimere kennissenkring een vriend te noemen.

figuur 6: Reacties die leerlingen verwachten van hun beste vriend(inn)en op hun cannabisgebruik in functie van hoe zij zelf zouden reageren in het omgekeerde geval, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

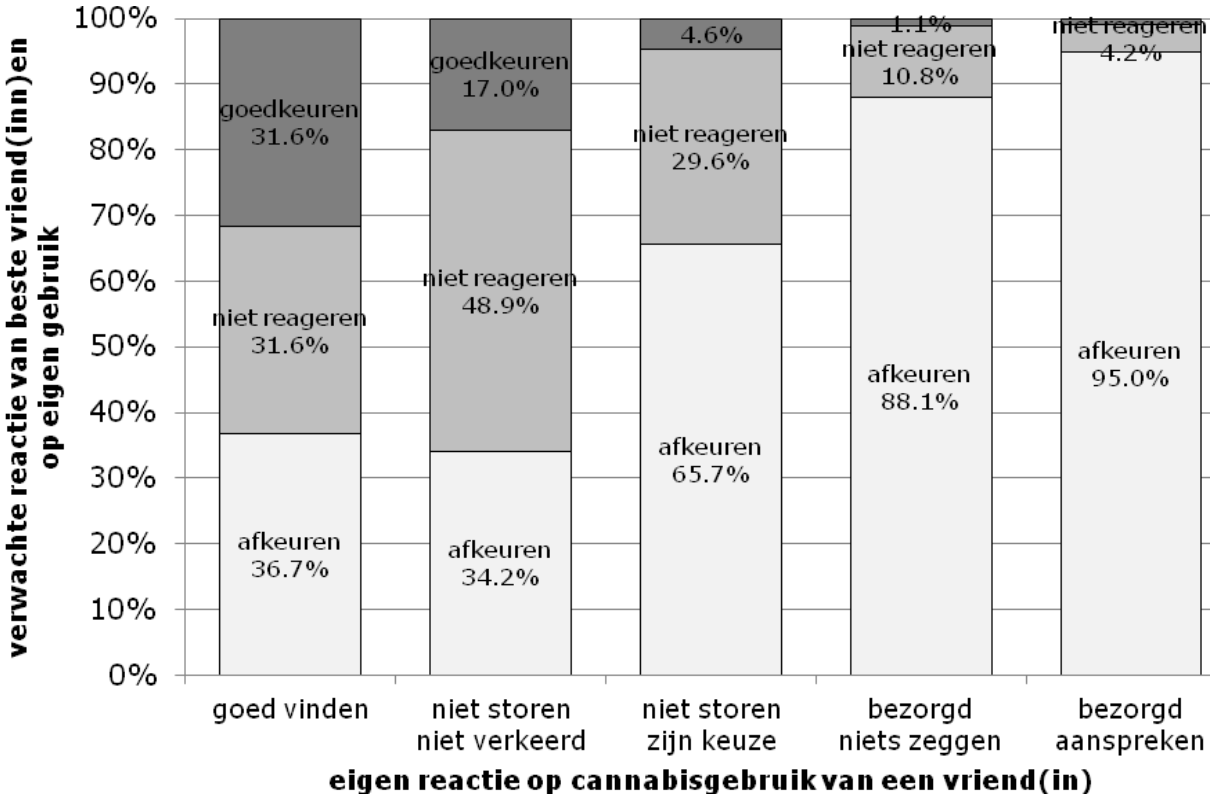

Leeftijd

Zowel voor proberen als voor gebruik van cannabis verwachten jongere leerlingen eerder een afkeuring van hun beste vriend(inn)en dan oudere leerlingen en minder dat ze er niet op zouden reageren of dat ze het zouden goedkeuren. Het verschil is het grootst voor proberen van cannabis: 81,3% van de jongste leerlingen (12-14 jaar) zegt dat hun beste vriend(inn)en dit zouden afkeuren, tegenover 53,7% van de 17-18-jarigen (15-16-jarigen: 65,8%) (tabel 16a). Voor cannabisgebruik daalt het percentage dat een afkeuring verwacht van 88,3% bij de 12-14-jarigen tot 71,2% bij de 17-18-jarigen (tabel 16b).

Met de leeftijd stijgt het percentage van de leerlingen die zegt verwachten dat hun beste vrienden niet zouden reageren op proberen en gebruik van cannabis en, in mindere mate, het percentage dat rekent op een goedkeuring.
16,6% van de 12-14-jarigen verwacht geen reactie van hun beste vriend(inn)en op proberen en 10,2% op gebruik; bij de 15-16-jarigen is dit respectievelijk 28,2% en 16,7% bij de oudste leerlingen respectievelijk 36,8% en 22,6% (tabel 16a-b). Met andere woorden, hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen een andere reactie verwachten van hun beste vriend(inn)en op gebruik dan op proberen van cannabis.

Ook het percentage van de leerlingen die een goedkeuring verwachten stijgt licht met de leeftijd. Het gaat wel om lagere cijfers[105].

Jongere leerlingen verwachten vrijwel dezelfde reactie van hun ouders op cannabisgebruik als oudere leerlingen (tabel 16c).

Jongens versus meisjes

Meer meisjes dan jongens verwachten een afkeuring van hun beste vrienden op zowel proberen als gebruik van cannabis. Meer jongens dan meisjes denken dat hun beste vrienden hierop niet zouden reageren of dit zouden goedkeuren[106] (tabel 16a-b).

Er doet zich geen verschil voor tussen jongens en meisjes wat betreft de reactie die ze van hun ouders verwachten indien ze cannabis zouden gebruiken (tabel 16c).

Onderwijsvormen

In de drie onderwijsvormen blijven de verschillen in verwachte reacties van hun beste vrienden op het proberen van cannabis beperkt tot een verschil tussen het ASO enerzijds en het BSO anderzijds: in het BSO zijn er in verhouding meer leerlingen dan in het ASO die verwachten dat hun beste vrienden niet zouden reageren indien ze cannabis zouden proberen, terwijl in het ASO meer leerlingen zijn dan in het BSO die uitgaan van een expliciete afkeuring door hen[107] (tabel 16a).

Wat betreft het gebruik van cannabis verschillen de onderwijsvormen duidelijk van elkaar: het ASO telt in verhouding de meeste leerlingen die een afkeuring van hun beste vrienden verwacht op cannabisgebruik en het BSO de minste, met het TSO tussen beide. Omgekeerd zijn er in het BSO de meeste leerlingen en in het ASO de minste die denken dat hun beste vrienden hierop niet zouden reageren[108] (tabel 16b).

[105] Goedkeuring op proberen: 12-14 jaar: 2,1%, 15-16 jaar: 6,0%, 17-18 jaar: 9,6%; goedkeuring op proberen: 12-14 jaar: 1,6%, 15-16 jaar: 4,1%, 17-18 jaar: 6,2%.
[106] Cannabis proberen: goedkeuren: jongens: 7,2%, meisjes: 3,3%; niet reageren: jongens: 32,1%, meisjes: 19,1%; afkeuren: jongens: 60,7%, meisjes: 77,6%; cannabisgebruik: goedkeuren: jongens: 5,4%, meisjes: 1,8%; niet reageren: jongens: 21,7%, meisjes: 9,9%; afkeuren: jongens: 72,9%, meisjes: 88,4%.
[107] Cannabis proberen: afkeuren: ASO: 64,8%, BSO: 58,5%; niet reageren: ASO: 28,4%, BSO: 34,2%.
[108] Cannabisgebruik: afkeuren: ASO: 83,7%, TSO: 74,7%, BSO: 66,0%; niet reageren: ASO: 12,5%, TSO: 20,4%, BSO: 28,1%.

Fiche beschikbaarheid van illegale middelen

Alle leerlingen

39,4% van alle leerlingen zegt dat ze aan **cannabis** zouden geraken, 18,2% zegt niet te weten of ze eraan zouden kunnen geraken en 42,4% zegt van niet (tabel 17a).

Minder leerlingen, maar toch nog altijd 27,2%, zeggen dat ze ook aan **andere illegale drugs dan cannabis** zouden geraken. 23,9% zegt niet te weten of ze dit zouden kunnen en 48,9% zegt van niet (tabel 17b).

Twee derde van de leerlingen die zeggen dat ze aan cannabis geraken, zeggen dat ze ook aan andere illegale drugs kunnen geraken[109]. Bijna alle leerlingen die aan andere illegale drugs dan cannabis kunnen geraken, zeggen dat ze eveneens aan cannabis kunnen geraken (93,7%)[110].

40,8% van alle leerlingen zegt aan geen van beide aan te kunnen geraken, 25,4% denkt aan beide aan te geraken en 15,4% weet het voor beide niet (tabel IX).

tabel IX: Beschikbaarheid van cannabis versus dat van andere illegale drugs, schooljaar '09-'10, VAD-leerlingenbevraging

		zou je aan cannabis kunnen geraken		
		neen	*ja*	*weet niet*
zou je aan andere illegale drugs kunnen geraken	*neen*	40.8%	6.1%	2.1%
	ja	0.9%	25.4%	0.8%
	weet niet	0.7%	7.8%	15.4%

Leeftijd

Het percentage dat zegt dat ze aan zowel **cannabis** als **andere illegale drugs** zouden geraken, stijgt sterk met de leeftijd. Bovendien neemt het percentage van de leerlingen af dat zegt dat ze geen idee hebben of ze aan cannabis zouden geraken (voor andere illegale drugs dan cannabis deed zich dit verschil niet voor) (tabel 17a-b)[111].

Jongens versus meisjes

Meer jongens dan meisjes gaan ervan uit dat ze aan **cannabis** zouden geraken en hetzelfde geldt voor **andere illegale drugs dan cannabis**[112] (tabel 17a-b).

[109] 25,4% / (6,1%+25,4%+7,8%) = 64,6%.
[110] 25,4% / (0,9%+25,4%+0,8%) = 93,7%.
[111] Geraakt aan cannabis: 12-14 jaar: 17,7%, 15-16 jaar: 47,2%, 17-18 jaar: 64,4%; geraakt aan andere illegale drugs: 12-14 jaar: 12,7%, 15-16 jaar: 31,5%, 17-18 jaar: 44,2%; weet niet of ze aan cannabis geraken: 12-14 jaar: 21,3%, 15-16 jaar: 18,6%, 17-18 jaar: 13,5%; weet niet of ze aan andere illegale drugs dan cannabis geraken: 12-14 jaar: 22,9%, 15-16 jaar: 25,8%, 17-18 jaar: 23,9%.
[112] Cannabis: jongens: 45,3%, meisjes: 33,4%; andere illegale drugs: jongens: 32,3%, meisjes: 22,0%.

Onderwijsvormen

Van de drie onderwijsvormen telt het TSO in verhouding meer leerlingen dan het ASO en het BSO die aan **cannabis** zouden geraken. Verder zijn er in het ASO meer leerlingen dan in het TSO en het BSO die het antwoord op deze vraag schuldig bleven (tabel 17a)[113].

De subjectieve beschikbaarheid van **andere illegale drugs dan cannabis** ligt in verhouding lager in het ASO dan in het TSO en het BSO. Verder telt het BSO de minste en het ASO de meeste leerlingen die deze vraag niet konden beantwoordden (TSO tussen beide)[114].

[113] Beschikbaarheid van cannabis: ASO: 50,7%, TSO: 54,7%, BSO: 50,7%; weet niet of ze aan cannabis kunnen geraken: ASO: 20,2%, TSO: 15,6%, BSO: 13,4%.
[114] Beschikbaarheid van andere illegale drugs dan cannabis: ASO: 30,5%, TSO: 38,8%, BSO: 38,8%; weet niet of ze aan andere illegale drugs dan cannabis kunnen geraken: ASO: 30,0%, TSO: 24,2%, BSO: 18,4%.

Fiche vertrouwenspersonen bij problemen met alcohol of illegale drugs

Alle leerlingen

Indien de leerlingen een probleem zouden hebben met alcohol of andere drugs, dan zou 87,6% van hen ermee naar een vriend(in) stappen.

Daarop volgen de verschillende familieleden: 50,0% van de leerlingen duidde de ouders aan, 44,5% een broer of zus en 27,6% andere familieleden (tabel 18a).

Van de schoolgebonden personen en instanties koos 28,2% van de leerlingen een favoriete leerkracht, 23,8% een vertrouwensleerkracht en 21,9% het CLB (tabel 18a).

30,0% van de leerlingen zou naar De DrugLijn bellen en 26,7% zou naar het JAC gaan (tabel 18a).

De leerlingen werd gevraagd om voor elke persoon en instantie ja of neen aan te kruisen. We konden de verschillende antwoorden, naast 'vriend(in)', groeperen in: schoolgebonden vertrouwensfiguren (favoriete leerkracht, vertrouwensleerkracht en CLB), familieleden (ouders, broer en/of zus en andere familieleden) en laagdrempelige hulpverlening (De DrugLijn en JAC). Als we de antwoorden op deze manier groeperen, dan zien we dat meer dan driekwart van de leerlingen een familielid in vertrouwen zou nemen, 4 op de 10 leerlingen zouden iemand op de school aanspreken en ruim een derde zou de laagdrempelige hulpverlening consulteren[115].

Leeftijd

In alle leeftijdsgroepen staat een vriend(in) op de eerste plaats als vertrouwensfiguur bij problemen met alcohol of drugs; bovendien stijgt dit percentage tussen 12 en 18 jaar nog (figuur 7).

Het percentage van de leerlingen die met dergelijke problemen naar één of meer familieleden zou gaan, neemt af met de leeftijd (figuur 7), maar blijft - na een vriend(in) - op elke leeftijd de belangrijkste vertrouwensfiguur.

Hoe jonger de leerlingen, hoe meer van hen naar iemand in de schoolcontext (leerkracht, CLB) zou stappen. Dit cijfer halveert bijna tussen 12 en 18 jaar, van 61,5% naar 33,3% (figuur 7).

Hetzelfde doet zich voor met het percentage van de leerlingen die met dergelijke problemen de laagdrempelige hulpverlening zouden raadplegen (JAC, De DrugLijn): op 12 jaar is dit nog ruim de helft (52,0%), op 18 jaar nog ruim een kwart (27,7%) (figuur 7).

Geslacht

Nog meer meisjes dan jongens zouden een vriend(in) in vertrouwen nemen. Verder zijn er in verhouding ook meer meisjes die naar het JAC zouden stappen met dergelijke problemen[116] (tabel 18a).

[115] Eén of meer familieleden: 73,5%, één of meer schoolgebonden figuren: 42,6%, De DrugLijn en/of het JAC: 36,7%.
[116] Vriend(in): jongens: 84,0%, meisjes: 91,3%; JAC: jongens: 23,5%, meisjes: 30,0%.

figuur 7: Verschillende vertrouwensfiguren bij alcohol- of drugproblemen in functie van de leeftijd, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar '09-'10

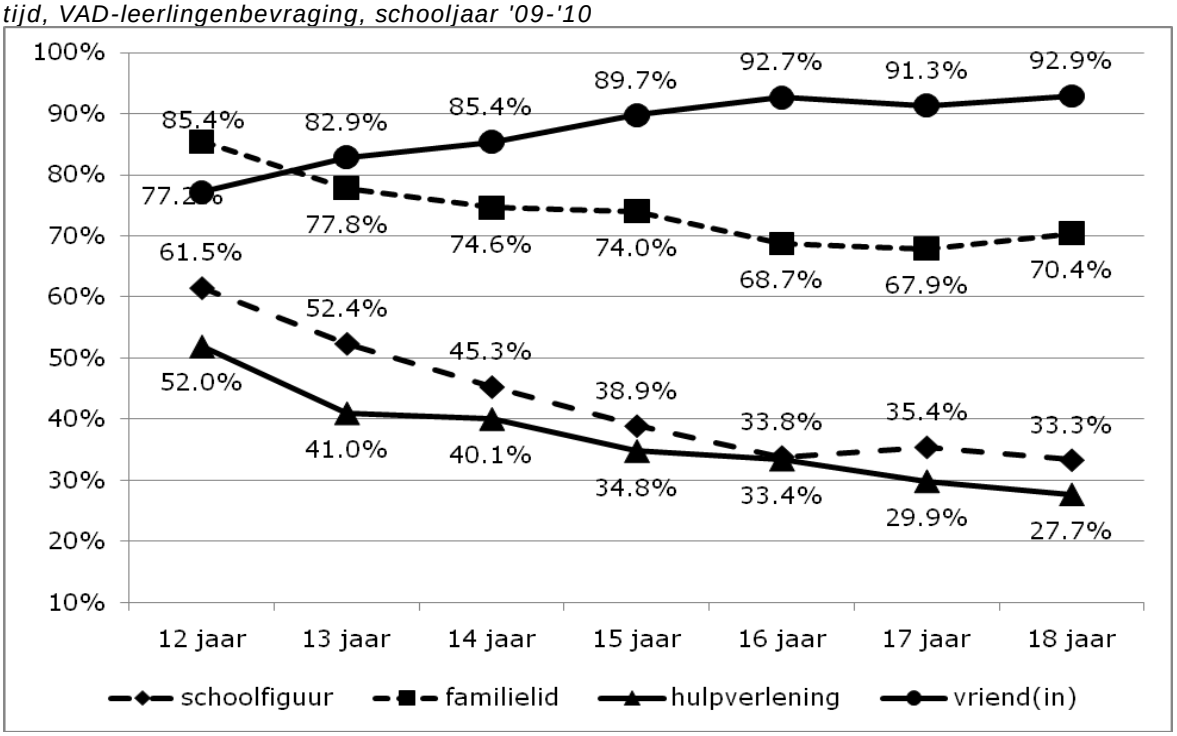

Onder de jongens zijn er in verhouding wat meer leerlingen die aan de ouders en aan andere familieleden raad zouden vragen[117] (tabel 18a).

Jongens en meisjes verschillen nauwelijks wat betreft het raadplegen van één of meer personen uit de groepen schoolgebonden figuren en familieleden. Er zijn in verhouding wel meer meisjes dan jongens die zich in dat geval zouden wenden tot de laagdrempelige hulpverlening[118] (tabel 18c).

Onderwijsvormen

In het BSO zijn er in verhouding meer leerlingen dan in het ASO die bij alcohol- of drugproblemen naar andere familieleden dan het kerngezin en bij een vertrouwensleerkracht te rade zouden gaan[119] (tabel 18a).

Verder zijn er in het ASO meer leerlingen dan in het TSO en dan in het BSO die naar De DrugLijn zouden bellen en naar het JAC zouden gaan[120] (tabel 18a).

Tussen de onderwijsvormen zijn er weinig verschillen als we ze vergelijken wat betreft het raadplegen van één of meer personen uit de groepen schoolgebonden figuren en familieleden. We zien wel dat er in het ASO in verhouding meer leerlingen zijn dan in de andere onderwijsvormen die een beroep zouden doen op de laagdrempelige hulpverlening[121] (tabel 18c).

[117] Ouders: jongens: 53,3%, meisjes: 46,6%,; andere familieleden: jongens: 30,0%, meisjes: 25,0%.
[118] Schoolgebonden figuren: jongens: 44,0%, meisjes: 41,3%; familieleden: jongens: 74,5%, meisjes: 72,5%; hulpverlening: jongens: 34,3%, meisjes: 39,1%.
[119] Andere familieleden: ASO: 21,4%, TSO: 25,6%, BSO: 28,6%; vertrouwensleerkracht: ASO: 16,1%, TSO: 19,2%, BSO: 23,1%.
[120] DrugLijn: ASO: 29,6%, TSO: 24,5%, BSO: 22,5%; JAC: ASO: 26,8%, TSO: 21,5%, BSO: 21,3%.
[121] Schoolgebonden figuren: ASO: 35,8%, TSO: 36,5%, BSO: 39,3%; familieleden: ASO: 72,3%, TSO: 67,5%, BSO: 71,1%; hulpverlening: ASO: 37,1%, TSO: 30,0%, BSO: 28,9%.

Fiche perceptie van de schadelijkheid van tabak, alcohol en cannabis

Alle leerlingen[122]

Tabak

44,4% van alle leerlingen vindt af en toe een sigaret roken schadelijk, maar nog iets meer leerlingen (49,2%) vinden van niet. De meeste leerlingen (89,6%) zijn het erover eens dat één pakje per dag roken schadelijk is (tabel 19a-b).

Alcohol

57,5% van alle leerlingen vindt bijna elke dag 1 of 2 glazen alcohol drinken schadelijk, maar 36,7% denkt dat dit niet schadelijk is. Veel meer leerlingen, in concreto 87,5%, vinden bijna elke dag 4 of 5 glazen alcohol drinken schadelijk. 74,4% van de leerlingen zegt dat elk weekend meer dan 5 glazen alcohol drinken schadelijk is (tabel 19a-b).

Cannabis

68,2% van alle leerlingen meent dat af en toe een joint roken schadelijk is, maar 24,3% denkt van niet. Bijna elke dag cannabis roken vindt 88,0% van de leerlingen schadelijk (tabel 19a-b).

Leeftijd

Tabak

Onder de leerlingen van 15 en 16 jaar zijn er in verhouding minder die af en toe een sigaret roken schadelijk vinden dan onder de leerlingen die jonger en die ouder zijn. Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen dagelijks een pakje roken schadelijk vinden[123] (tabel 19f).

Alcohol

In de oudere leeftijdsgroepen (15-16 jaar en 17-18 jaar) zijn er in verhouding meer leerlingen dan in de jongste leeftijdsgroep (12-14 jaar) die menen dat elke dag 1 à 2 glazen alcohol drinken NIET schadelijk is en eveneens meer die dit vinden van elk weekend meer dan 5 glazen drinken[124] (tabel 19e-f).

[122] 'Schadelijk' staat voor de leerlingen die 'zeker schadelijk' of 'eerder schadelijk' hebben geantwoord; 'niet schadelijk' staat voor de leerlingen die 'eerder niet schadelijk' of 'zeker schadelijk' hebben geantwoord.

[123] Af en toe roken: 12-14 jaar: 48,8%, 15-16 jaar: 38,9%, 17-18 jaar: 43,6%; elke dag een pakje roken: 12-14 jaar: 86,3%, 15-16 jaar: 91,5%, 17-18 jaar: 93,8%.

[124] Elke dag 1 à 2 glazen alcohol drinken is NIET schadelijk: 12-14 jaar: 32,2%, 15-16 jaar: 38,6%, 17-18 jaar: 40,4%; elk weekend meer dan 5 glazen alcohol drinken is NIET schadelijk: 12-14 jaar: 13,7%, 15-16 jaar: 21,4%, 17-18 jaar: 24,0%.

Cannabis

Hoe jonger de leerlingen, hoe meer van hen af en toe een joint roken schadelijk vinden. Daarentegen zijn er in de jongste leeftijdsgroep (12-14 jaar) in verhouding minder leerlingen dan bij oudere leerlingen (15-16 jaar en 17-18 jaar) die bijna dagelijks cannabis gebruiken schadelijk vinden (tabellen 19e-f)[125].

In functie van eigen gebruik

Aangezien het middelengebruik toeneemt met de leeftijd, mag men verwachten dat de inschatting van de schadelijkheid ervan hierdoor ook wordt beïnvloed. Dit wordt in deze paragraaf bevestigd.

Van de leerlingen die nooit hebben gerookt, vindt de helft af en toe een sigaret roken schadelijk. Bij leerlingen die gestopt zijn met roken en de leerlingen die dagelijks roken, ligt dit cijfer rond een derde. De groep leerlingen die niet dagelijks roken telt de minste leerlingen die af en toe roken schadelijk vinden[126] (tabel 19g).

Ook wat betreft alcoholgebruik wordt de inschatting van de schadelijkheid ervan beïnvloed door het eigen gebruik. Voor de inschatting van de schadelijkheid van dagelijks 1 à 2 glazen drinken en elk weekend meer dan 5 glazen drinken is er vooral een verschil tussen niet en occasioneel drinken versus regelmatig drinken: onder de leerlingen die regelmatig alcohol drinken zijn er in verhouding minder die deze drinkpatronen schadelijk vinden[127] (tabel 19h).

Leerlingen die het voorbije jaar geen alcohol dronken (nooit of langer dan één jaar geleden) beoordelen dagelijks 4 à 5 glazen drinken minder als schadelijk dan leerlingen die occasioneel en regelmatig alcohol drinken[128] (tabel 19h).

Ook het eigen cannabisgebruik beïnvloedt de risicoperceptie van de leerlingen: onder de leerlingen die het voorbije jaar cannabis gebruikten zijn er in verhouding minder die af en toe een joint roken schadelijk vinden. Als het gaat om bijna dagelijks cannabis gebruiken, zijn er onder de leerlingen die zijn gestopt met cannabisgebruik en die occasioneel cannabis gebruiken in verhouding meer die dit als schadelijk bestempelen dan onder de leerlingen die nooit cannabis gebruikten en nog meer dan de leerlingen die regelmatig cannabis gebruiken[129]. Toch zegt nog 78,5% van de regelmatige gebruikers dat bijna dagelijks cannabis gebruiken schadelijk is (tabel 19i).

[125] Af en toe joint roken is NIET schadelijk: 12-14 jaar: 15,5%, 15-16 jaar: 27,7%, 17-18 jaar: 32,8%.
[126] Af en toe roken: nooit gerookt: 52,1%; ooit gerookt, maar niet het laatste jaar: 36,1%, rookt, maar niet dagelijks: 27,6%; rookt dagelijks: 34,2%.
[127] Dagelijks 1 à 2 glazen drinken: nooit gedronken: 62,5%, ooit gedronken, maar niet het laatste jaar: 58,9%, occasioneel: 58,9%, regelmatig: 47,5%; elk weekend meer dan 5 glazen drinken: nooit gedronken: 77,8%, ooit gedronken, maar niet het laatste jaar: 76,9%, occasioneel: 78,7%, regelmatig: 60,2%.
[128] Dagelijks 4 à 5 glazen drinken: nooit gedronken: 83,0%, ooit gedronken, maar niet het laatste jaar: 83,4%, occasioneel: 91,1%, regelmatig: 88,9%.
[129] Af en toe een joint roken: nooit cannabis gebruikt: 75,7%, ooit, maar niet het laatste jaar: 58,8%, occasioneel: 31,4%, regelmatig: 23,1%; bijna dagelijks cannabis roken: nooit cannabis gebruikt: 87,3%, ooit, maar niet het laatste jaar: 93,5%, occasioneel: 93,4%, regelmatig: 78,5%

Jongens versus meisjes

Nog meer meisjes dan jongens vinden elke dag één pakje sigaretten roken schadelijk; wat af en toe een sigaret roken betreft is er geen verschil tussen beide[130] (tabel 19a-b).

Jongens schatten de risico's van alcohol ook lager in dan meisjes: er zijn meer meisjes dan jongens die zowel bijna dagelijks 1 of 2 glazen alcohol drinken als bijna dagelijks 4 à 5 glazen drinken als elk weekend meer dan 5 glazen drinken schadelijk vinden (tabel 19a-b)[131]. Deze verschillen waren te verwachten, aangezien regelmatig alcohol drinken meer bij jongens dan bij meisjes voorkomt en het eigen drinkgedrag de risicoperceptie van drinken beïnvloedt (zie supra).

Cannabisgebruik komt eveneens meer voor bij jongens dan bij meisjes. Bovendien is het eigen gebruik één van de factoren die mee de inschatting van het risico van cannabisgebruik bepaalt (zie supra). Het is dan ook niet verwonderlijk dat meer meisjes dan jongens zowel af en toe een joint roken als bijna dagelijks cannabis roken schadelijk vinden[132] (tabellen 19a-b).

Onderwijsvormen

Een eerste vaststelling is dat het BSO in verhouding de meeste en het ASO de minste leerlingen telt die zeggen niet te weten hoe schadelijk matiger en intensief gebruik van tabak, alcohol en cannabis is[133] (tabel 19c).

Verder zijn er over de hele lijn in het BSO in verhouding minder leerlingen dan in het ASO en het TSO die menen dat matiger en intensief gebruik van tabak, alcohol en cannabis schadelijk is. Tussen ASO en TSO is er vooral een verschil qua inschatting van intensiever gebruik: dagelijks één pakje sigaretten roken, dagelijks 4 à 5 glazen alcohol drinken en elk weekend meer dan 5 glazen drinken[134] (tabel 19c-d).

[130] Af en toe een sigaret roken: jongens: 43,2%, meisjes: 45,7%; elke dag één pakje sigaretten roken: jongens: 87,1%, meisjes: 92,2%.
[131] Bijna dagelijks 1 à 2 glazen drinken is schadelijk: jongens: 51,3%, meisjes: 63,8%; bijna dagelijks 4 à 5 glazen drinken: jongens: 83,6%, meisjes: 91,6%; elk weekend meer dan 5 glazen drinken: jongens: 69,0%, meisjes: 79,9%.
[132] Af en toe een joint roken is schadelijk: jongens: 63,0% , meisjes: 73,6%; bijna dagelijks cannabis roken is schadelijk: jongens: 84,3% , meisjes: 91,8%.
[133] ASO: 1-4%; TSO: 2-6%; BSO: 8-11%.
[134] Af en toe roken is schadelijk: ASO 48,2% - TSO 39,5% - BSO 36,7%; een pakje per dag roken is schadelijk: ASO 96,9% - TSO 94,3% - BSO 83,3%; bijna dagelijk 1 à 2 glazen drinken is schadelijk: ASO 62,9% - TSO 56,2% - BSO 48,9%; bijna dagelijks 4 à 5 glazen drinken is schadelijk: ASO 95,2% - TSO 91,7% - BSO 79,6%; elk weekend meer dan 5 glazen drinken is schadelijk: ASO 79,4% - TSO 74,6% - BSO 63,2%; af en toe een joint roken is schadelijk: ASO 71,7% - TSO 64,2% - BSO 55,8%; bijna dagelijks cannabis roken is schadelijk: ASO 95,6% - TSO 92,0% - BSO 79,6%.

Fiche kennis over de effecten van de verschillende middelen

Alle leerlingen[135]

Met uitzondering van alcohol, zegt ongeveer 40% dat ze de effecten van de verschillende middelen - tabak, cannabis, ECSTASY en amfetamines - niet kennen. Hoewel dit cijfer minder hoog is voor alcohol, is dat ook nog 20% (tabel 20a).

9,0% van de leerlingen weet dat tabak ook een stimulerend middel is. 53,2% duidde aan dat het ontspannend werkt. 8,2% zegt dat het een hallucinogene werking bezit (tabel 20a).

41,9% van de leerlingen weet dat alcohol een ontspannend effect heeft. 42,3% zegt dat alcohol de waarneming beïnvloedt en 25,5% dat het stimulerend werkt (tabel 20a).

40,2% van de leerlingen weet dat cannabis een hallucinogeen is. 36,0% zegt dat cannabis ontspannend werkt en 14,1% zegt dat het stimulerend werkt (tabel 20a).

Respectievelijk 33,4% en 46,4% van de leerlingen weet dat ECSTASY en amfetamines stimulerende middelen zijn. 32,3% van de leerlingen is op de hoogte van de hallucinogene werking van ECSTASY en 22,0% denkt dit ook van amfetamines. Respectievelijk 9,8% en 5,2% zegt dat ECSTASY en amfetamines ontspannende middelen zijn (tabel 20a).

Leeftijd

Hoe jonger de leerlingen, hoe meer van hen zeggen dat ze niet weten wat de effecten zijn van de bevraagde middelen. Toch is er ook bij de oudste leerlingen (17-18 jaar) nog een grote groep die zegt de effecten niet te kennen. Voor amfetamines is dit 33,9%, voor ECSTASY 33,8%, voor tabak 24,7% en voor cannabis 21,6%. De enige uitzondering hierop is alcohol: 6,7% van de oudste leerlingen zegt de effecten ervan niet te kennen (tabel 20b).

Wat betreft tabak is er een sterke stijging met de leeftijd van het percentage van de leerlingen die aanduidden dat tabak ontspant[136] (tabel 20b).

Voor alcohol en cannabis geldt dat met de leeftijd het percentage van de leerlingen stijgt die zeggen dat ze een ontspannende en hallucinogene werking hebben[137]; voor ECSTASY en amfetamines neemt het percentage van de leerlingen toe die aan deze middelen een stimulerend en hallucinogeen effect toeschrijven[138] (tabel 20b).

[135] Kanttekening bij de tabellen: de som van de percentages van de antwoorden per middel is groter dan 100%, want leerlingen konden meerdere antwoorden invullen.
[136] Tabak ontspant: 12-14 jaar: 37,8%, 15-16 jaar: 62,1%, 17-18 jaar: 67,4%.
[137] Alcohol ontspant: 12-14 jaar: 30,7%, 15-16 jaar: 49,3%, 17-18 jaar: 52,4%; cannabis ontspant: 12-14 jaar: 22,9%, 15-16 jaar: 41,3%, 17-18 jaar: 51,0%; alcohol werkt hallucinogeen: 12-14 jaar: 29,3%, 15-16 jaar: 46,3%, 17-18 jaar: 58,9%; cannabis werkt hallucinogeen: 12-14 jaar: 29,2%, 15-16 jaar: 44,9%, 17-18 jaar: 53,2%.
[138] Ecstasy stimuleert: 12-14 jaar: 22,1%, 15-16 jaar: 38,1%, 17-18 jaar: 45,7%; ecstasy werkt hallucinogeen: 12-14 jaar: 24,3%, 15-16 jaar: 35,2%, 17-18 jaar: 42,6%; amfetamines stimuleren: 12-14 jaar: 36,1%, 15-16 jaar: 51,7%, 17-18 jaar: 57,3%; amfetamines werken hallucinogeen: 12-14 jaar: 16,5%, 15-16 jaar: 24,1%, 17-18 jaar: 29,2%.

Jongens versus meisjes

Het enige verschil tussen jongens en meisjes is dat meer meisjes dan jongens zeggen dat alcohol stimulerend werkt[139] (tabel 20a).

Onderwijsvormen

Wat tussen de onderwijsvormen opvalt, is dat het BSO in verhouding de meeste leerlingen telt en het ASO de minste die zegen dat ze niet weten wat de effecten van deze middelen zijn (tabel 20b).

Voor alle effecten van de bevraagde middelen die hierna volgen, geldt dat ze het meest in het ASO werden aangeduid en het minst in het BSO (tabel 20b):

- dat tabak een ontspannend effect heeft;
- dat alcohol en cannabis een ontspannend en een hallucinogeen effect hebben;
- dat ECSTASY en amfetamines een stimulerend en een hallucinogeen effect hebben.

In functie van eigen gebruik

Ook de antwoorden op deze vragen worden mee bepaald door het eigen middelengebruik van de leerlingen. Het sterkst is de invloed van het eigen gebruik op het al dan niet (menen te) kennen van de effecten van deze middelen: ongeveer de helft van de nooit-gebruikers van zowel tabak, alcohol, cannabis, ECSTASY als amfetamines zegt niet op de hoogte te zijn van de effecten van deze middelen, terwijl bij de gebruikers slechts een minderheid dit stelt[140]. Vreemd genoeg zegt slechts 4 à 5% van de ooit-gebruikers van de illegale middelen (cannabis, ECSTASY en amfetamines) dat ze de effecten ervan niet kent, tegenover 10% van de ooit-gebruikers van alcohol en 18% van de ooit-rokers (tabellen 20c-g).

Het eigen gebruik van de leerlingen verklaart slechts een deel van het verband van hun leeftijd, geslacht en onderwijsvorm op de antwoorden op deze vragen.

Nood aan (meer) informatie?

Ongeveer een kwart van de leerlingen wil meer informatie over alcohol (23,4%), cannabis (24,1%) en andere illegale drugs (24,9%) (tabellen 22a-b). 1 op 5 leerlingen wil graag meer weten over medicatie (18,5%) en 1 op de 10 over tabak (10,4%) (tabellen 22a-b).

Voor tabak, cannabis, ECSTASY en amfetamines geldt dat er in verhouding meer leerlingen zijn die zeggen dat ze niet op de hoogte zijn van de effecten ervan dan dat er leerlingen zijn die er meer informatie over wensen. Dit is dus niet het geval voor alcohol[141] (tabel 20a en 22a-b).

Maar deze cijfers maken geen vergelijking tussen de informatiebehoefte van leerlingen die al dan niet de effecten van deze middelen (menen te) kennen. Deze vergelijking

[139] Alcohol stimuleert: jongens: 19,6%, meisjes: 31,5%.

[140] Nooit gebruikt en kent effect niet: tabak: 48,1%, alcohol: 45,3%, cannabis: 45,0%, ecstasy: 47,0%, amfetamines: 44,7%; ooit gebruikt en kent effect niet: tabak: 18,0%, alcohol: 10,0%, cannabis: 4,4%, ecstasy: 4,2%, amfetamines: 4,6%.

[141] Tabak: 37,0% kent effecten niet - 10,4% wil meer informatie; cannabis: 36,2% kent effecten niet - 24,1% wil meer informatie; 45,4%/43,6% kent effecten van ecstasy/amfetamines niet - 24,9% wil meer informatie over andere illegale drugs dan cannabis; alcohol: 19,9% kent effecten niet - 23,4% wil meer informatie.

wordt gemaakt in tabel X. Uit deze tabel blijkt dat voor de legale middelen er geen verschil bestaat tussen leerlingen naargelang hun (vermeende) kennis van deze middelen. Bij de illegale middelen doet een dergelijk verschil zich wel voor en wel in de tegenovergestelde richting dan men zou verwachten: van elk van de middelen willen ongeveer 2 op de 10 leerlingen die de effecten naar eigen zeggen niet kennen meer informatie tegenover 3 op de 10 leerlingen die deze effecten wel (menen te) kennen.

tabel X: Vraag naar meer informatie over tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs versus de (vermeende) kennis van de leerlingen, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

willen meer weten over:		*zegt effecten niet te kennen*	*zegt effecten te kennen*
tabak		9,3%	10,9%
alcohol		21,8%	23,7%
cannabis		18,2%	27,3%
andere illegale drugs dan cannabis	*ecstasy*	19,9%	29,0%
	amfetamines	19,7%	28,8%

Fiche kennis van de wetgeving rond tabak, alcohol, gokken en cannabis

Alle leerlingen

84,3% van de leerlingen weet dat café-uitbaters geen alcohol mogen schenken aan jongeren onder de 16 jaar (tabel 21a).

88,5% van de leerlingen weet dat aan jongeren onder de 16 jaar geen sigaretten mogen worden verkocht (tabel 21b).

De wetgeving over krasloten is minder goed gekend: 59,8% van de leerlingen weet dat krasloten niet mogen worden verkocht aan minderjarigen (-18 jaar); 21,9% zegt niet te weten of dit zo is (tabel 21c).

65,4% van de leerlingen weet dat cannabisgebruik strafbaar is. 21,4% zegt dat ze niet weten of cannabisgebruik strafbaar is en 13,2% denkt ten onrechte dat het niet strafbaar is (tabel 21e).

De helft van de leerlingen (48,3%) denkt onterechte dat er in cafés een rookverbod geldt (tabel 21d)[142].

Er zijn meer leerlingen die twijfelen aan de wetgeving over de verkoop van krasloten en over cannabisgebruik dan over de andere bevraagde aspecten van de wetgeving[143] (tabellen 21a-e).

Leeftijd

Bij de jongste leerlingen (12-14 jaar) liggen de percentages van de leerlingen die zeggen dat ze de verschillende bevraagde aspecten van de wetgeving niet kennen lager dan bij de oudere leerlingen (tabellen 21a-e).

Bovendien zijn er in de jongste leeftijdsgroep ook minder leerlingen dan in de oudere die op de hoogte zijn van de wetgeving op alcohol- en sigarettenverkoop onder de 16 jaar[144] (tabellen 21a-b).

Hoe ouder de leerlingen, hoe meer van hen weten dat minderjarigen geen krasloten mogen kopen en dat in cafés géén rookverbod geldt[145] (tabellen 21c-d).

Er is geen verschil tussen de leeftijdsgroepen wat betreft de kennis over de cannabiswetgeving (tabellen 21e).

Jongens versus meisjes

De kennis over de bevraagde wetgevende aspecten is niet verschillend bij jongens en meisjes (tabellen 21a-e).

[142] Tijdens het schooljaar 2009-2010, toen de leerlingen de vragenlijsten invulden, was er immers nog geen rookverbod van kracht voor cafés.
[143] Twijfelt aan alcoholverkoop onder 16 jaar: 7,6%; aan sigarettenverkoop onder 16 jaar: 5,6%; over verkoop krasloten onder 18 jaar: 21,9%; over rookverbod in cafés: 13,2%; over cannabisgebruik: 21,4%.
[144] Alcohol kopen onder de 16 jaar verboden: 12-14 jaar: 80,5%, 15-16 jaar: 86,9%, 17-18 jaar: 87,7%; sigaretten kopen onder de 16 jaar verboden: 12-14 jaar: 84,3%, 15-16 jaar: 91,4%, 17-18 jaar: 92,5%.
[145] Krasloten kopen onder de 18 jaar verboden: 12-14 jaar: 48,7%, 15-16 jaar: 65,7%, 17-18 jaar: 71,0%, geen rookverbod in cafés: 12-14 jaar: 28,2%, 15-16 jaar: 42,0%, 17-18 jaar: 51,3%.

Onderwijsvormen

In het ASO en het TSO zijn er in verhouding meer leerlingen dan in het BSO die weten dat jongeren onder de 16 jaar geen alcohol mogen kopen en dat er géén rookverbod bestaat in cafés[146] (tabellen 21a-b).

Verder zijn er in het ASO meer leerlingen dan in het TSO en in het TSO meer dan in het BSO die ervan op de hoogte zijn dat minderjarigen geen krasloten mogen kopen[147] (tabel 21c).

[146] Alcohol kopen onder de 16 jaar verboden: ASO: 90,1%, TSO: 88,9%, BSO: 80,1%; geen rookverbod in cafés: ASO: 48,7%, TSO: 46,4%, BSO: 39,1%.
[147] Krasloten kopen onder de 18 jaar verboden: ASO: 48,7%, TSO: 44,5%, BSO: 39,1%.

Fiche gezondheidsdoelstellingen

In 2006 formuleerde de Vlaamse overheid, in samenspraak met de sector in 2006, concrete gezondheidsdoelstellingen voor het gebruik van tabak, alcohol en illegale drugs. In de bijlagen werden de gezondheidsdoelstellingen die betrekking hebben op het secundair onderwijs opgenomen. Deze zijn gebaseerd op de cijfers van de leerlingenbevraging van het schooljaar 2004-2005 (referentiemeting). Voor tabak is gekozen voor de jaarprevalentie voor leerlingen jonger dan 16 jaar; voor alcohol het meer dan één maal per maand drinken voor leerlingen jonger dan 16 jaar; voor cannabis en andere illegale drugs de levens- en de jaarprevalentie voor leerlingen jonger dan 18 jaar.

We beschrijven in deze fiche de evolutie van deze parameters sinds de referentiemeting.

Tabak (figuur 8)

Gezondheidsdoelstelling: "Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage rokers in 2015 niet hoger dan 11% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 14,2%)".

Deze parameter geeft sinds schooljaar '04-'05 geen duidelijke trend weer maar vertoont lichte schommelingen rond eenzelfde waarde. Tijdens het schooljaar 2009-2010 bedroeg deze parameter 14,3%.

Alcohol (figuur 8)

Gezondheidsdoelstelling: "Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage dat meer dan 1 keer per maand drinkt in 2015 niet hoger dan 20% (in het schooljaar '04-'05 was dit 26,6%)".

Tijdens het schooljaar '04-'05 had 26,6% van de leerlingen jonger dan 16 jaar meer dan een keer per maand alcohol gedronken. Dit cijfer is sindsdien gedaald tot 19,1%, met andere woorden, de gezondheidsdoelstelling voor alcohol werd in schooljaar '09-'10 reeds bereikt. De belangrijkste betrachting voor de komende jaren is om dit resultaat te consolideren of indien mogelijk nog te verbeteren.

Cannabis en andere illegale drugs (figuur 8)

De gezondheidsdoelstelling over het gebruik van cannabis en andere illegale drugs bestaat uit twee delen. Het eerste deel luidt:

Gezondheidsdoelstelling: "Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat ooit cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt in 2015 niet hoger dan 14% (in het schooljaar '04-'05 was dit 19%)."

Ondanks tussenliggende lichte fluctuaties is er bij de leerlingen jonger dan 18 jaar geen verschil tussen de levensprevalentie van cannabis en/of illegale drugs van de referentiemeting en de laatste meting: de eerste bedroeg 19,0% en de laatste 18,6%.

Het tweede deel is als volgt geformuleerd:

Gezondheidsdoelstelling: "Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat 12 maanden voor de bevraging cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt in 2015 niet hoger dan 7% (in schooljaar '04-'05 was dit 9,9%)".

De jaarprevalentie van cannabis en/of andere illegale drugs bij leerlingen jonger dan 18 jaar lag in '09-'10 hoger dan in '04'-'05 (respectievelijk 11,5% en 9,9%).

figuur 8: Evolutie van de gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse overheid, sinds de referentie-meting van '04-'05, VAD-leerlingenbevraging

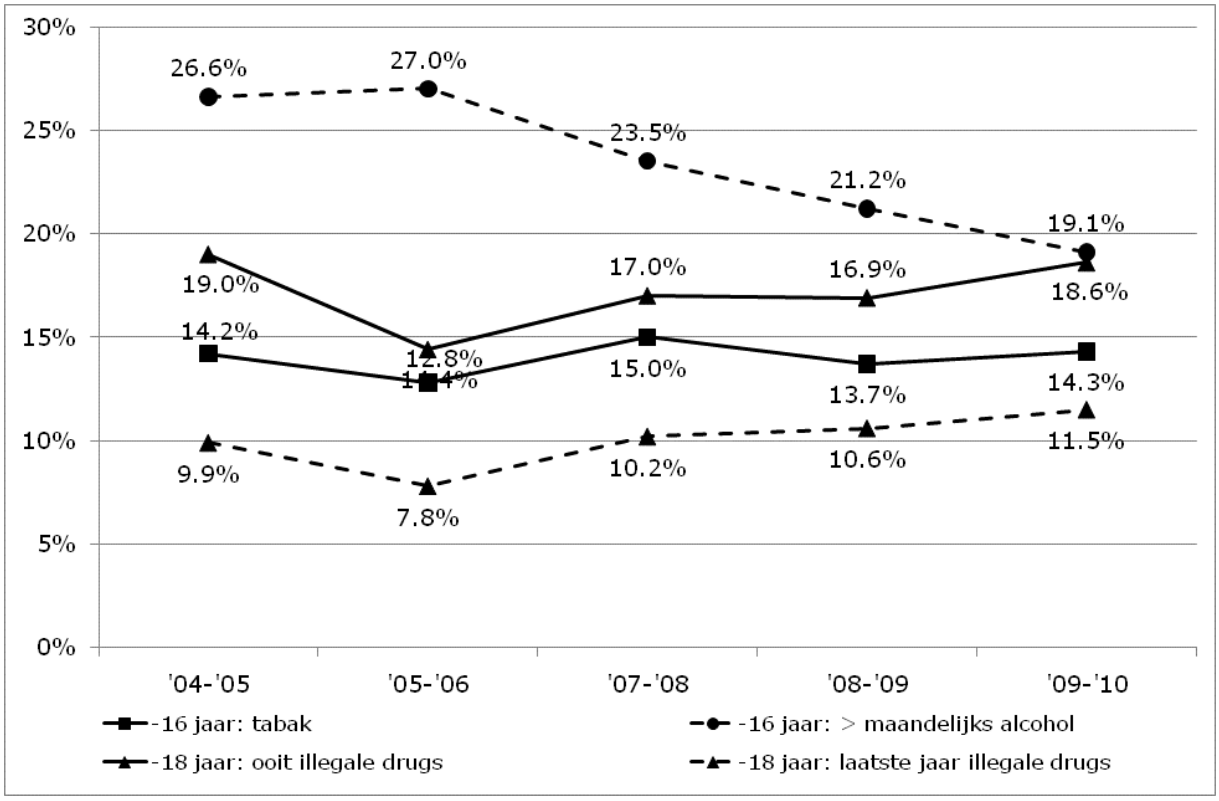

De samenhang tussen tabak en cannabis

Situering

Van alle psychoactieve middelen behoort nicotine, samen met alcohol en heroïne, tot de meest verslavende middelen (van Amsterdam, Opperheim, Koeter, van Aerts, & van den Brink, 2009). Tolerantie tegenover de effecten van nicotine ontwikkelt zich sneller dan tegenover de effecten van cocaïne of heroïne. Van alle illegale drugs is cannabis het meest gebruikte middel en vooral bij mensen met een verhoogde kwetsbaarheid kan het gebruik ervan tot (psychische) problemen leiden.

Tabak en cannabis zijn beide genotmiddelen die meestal worden gerookt. Verder hebben tabak en cannabis gemeenschappelijke receptoren die een rol spelen bij hun werking op lichaam en geest: de cannabinoïde receptor 1 bijvoorbeeld is zowel gelinkt aan cannabis-gerelateerde problemen als aan beginnen tabak roken en aan nicotineafhankelijkheid. Sommige recente studies lijken erop te wijzen dat chronische blootstelling aan nicotine de gevoeligheid voor andere middelen zou kunnen verhogen (enkel dierstudies tot nog toe) (Agrawal, Silberg, Lynskey, Maes, & Eaves, 2010).

Maar naast deze gelijkenissen zijn er toch ook belangrijke verschillen, zowel op het vlak van het middel, als van de maatschappelijke context, die we hier kort willen belichten.

Eerst en vooral is er een verschil in het effect van het product op het lichaam. Hoewel beide middelen door de gebruiker wel als relaxerend worden ervaren (op psychisch vlak), is cannabis een hallucinogeen en tabak een opwekmiddel (op lichamelijk vlak).

Verder is er uiteraard een belangrijk verschil in wettelijke status: hoewel de verkoop van tabak verboden is aan jongeren onder de zestien jaar, is het gebruik ervan legaal en dat van cannabis is dat niet. Tabak is in onze maatschappij als genotmiddel bij mannen en vrouwen ingeburgerd geraakt na de eerste en tweede wereldoorlog, toen Amerikaanse en Britse soldaten sigaretten uitdeelden aan de bevolking. Voordat de gezondheidsrisico's van tabak bekend geraakten, was de sigaret alom tegenwoordig[148]. Het was bijvoorbeeld niet ongewoon dat tv-presentatoren rookten tijdens de uitzending. Ook op de werkplek werd vaak gerookt. Naarmate meer en meer onderzoek bekend werd gemaakt over de gezondheidsrisico's van tabak en tegelijk de aandacht voor gezondheid in de samenleving toenam, kreeg tabak geleidelijk aan een minder positief imago. Het aantal rokers begon af te nemen en steeds meer mensen trachtten te stoppen met roken. De Belgische overheid speelde, net zoals andere (West-)Europese overheden, in op deze trend met verschillende wetgevende initiatieven, die zowel de verkoop als het gebruik van tabak steeds meer aan banden legden[149]. Het gebruik van de waterpijp en in het buitenland ook van 'smokeless tobacco' kennen de laatste jaren een opmars; bij deze gebruikers is één van hun motieven dat ze onterecht aannemen dat dergelijke vormen van tabaksgebruik minder schadelijk zouden zijn.

[148] Hoe vanzelfsprekend roken was, toont de anekdote aan dat zeppelins een beveiligde rooksalon hadden, ondanks het feit dat zeppelins dreven op extreem brandbare waterstof.

[149] Beperkende maatregelen rond tabaksreclame en etikettering (31/12/1991), verbod op de verkoop van tabak aan min-zestienjarigen (ook in verdeelautomaten), rookverbod op openbare plaatsen en op de werkplaatsen (behalve de horeca) (01/01/2006), rookverbod in restaurants (01/01/2007), rookverbod in het openbaar vervoer (01/01/2010) en vanaf 30 juni 2011 ook een rookverbod in cafés.

Er is ook een cultureel verschil tussen beide middelen. In tegenstelling tot tabak, is cannabis als genotmiddel niet eigen aan onze Westerse cultuur. Tot het begin van de twintigste eeuw werd cannabis gezien als een geneesmiddel en was het overal vrij verkrijgbaar[150]. Na de conventie van Genève in 1925 werd recreatief cannabisgebruik in een groot aantal andere landen verboden. Cannabisgebruik is vanaf dan verbonden met bepaalde subculturen (jaren '50: jazz- en blueswereld, jaren '60: hippiecultuur,…).
In de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw kende het gebruik van cannabis een sterke stijging in de meeste West-Europese landen, vooral onder jongeren, om rond 2000 te stabiliseren. Volgens sommige onderzoekers is de daling in rookgedrag door gewijzigde maatschappelijke attitudes tegenover roken één van de oorzaken van de stabilisatie van cannabisgebruik in het afgelopen decennium (Pérez, Ariza, Sánchez-Martínez, & Nebot, 2010).
In 2003 werd de drugwetgeving in België gewijzigd. Cannabis bleef weliswaar verboden, maar aan bezit van cannabis voor persoonlijk gebruik door een meerderjarige wordt van dan af de laagste vervolgingsprioriteit gegeven, uitgezonderd wanneer bezit gepaard gaat met verzwarende omstandigheden of met verstoring van de openbare orde.

Het gebruik van tabak en cannabis door eenzelfde persoon

Gebruik van het ene psychoactieve middel verhoogt de kans op gebruik van een ander middel (Bergen, Martin, Roeger, & Allison, 2005). Dit geldt voor de verschillende legale en illegale middelen: tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs (Jackson, Sher, & Schulenberg, 2008). Onder tabaksgebruikers komt afhankelijkheid en misbruik van alcohol, cannabis en andere middelen meer voor dan onder niet-rokers (Degenhardt & Hall, 2001).
Veruit het sterkste verband doet zich voor tussen tabak en cannabis. Er is een samenhang wat betreft prevalentie van gebruik, beginleeftijd, gebruikspatronen, gebruikersloopbaan, achterliggende motieven en functies van gebruik, neurologische mechanismen en ook genetische factoren spelen hierin een rol (Agrawal, Silberg, Lynskey, Maes, & Eaves, 2010).

Hoewel er zeer veel epidemiologisch onderzoek bestaat over tabak en cannabis en over de link tussen het gebruik van beide middelen, werd in het verleden nauwelijks onderzoek verricht naar de etiologie, gebruikspatronen, achterliggende mechanismen, risicofactoren, verklaringsmodellen,… van het polygebruik van tabak en cannabis. Pas de laatste jaren zijn onderzoekers zich hierin gaan interesseren.

Het verband tussen tabaks- en cannabisgebruik werkt faciliterend bij het beginnen met gebruik, het houdt bovendien het gebruik in stand en het bemoeilijkt het stoppen ermee.
Beginnen met gebruik: Cannabis wordt (in ons land) voornamelijk gerookt met tabak in een joint[151] (Decorte, 2003). Het inhaleren moet worden aangeleerd, zodat de stap van het roken van tabak naar het roken van cannabis - en omgekeerd - kleiner wordt (Amos, Wiltshire, Bostock, Haw, & McNeill, 2004). Zelfs het roken van pure cannabis, zoals dit in de VS vaak voorkomt, verlaagt de drempel tot tabaksgebruik (Tullis, DuPont, Frost-Pineda, & Gold, 2003).
Bestendigen van gebruik: Het roken van tabak bekrachtigt het gebruik van cannabis en vice versa (Amos, Wiltshire, Bostock, Haw, & McNeill, 2004). Niet alleen de effecten van

[150] Net zoals heroïne, morfine, opium en cocaïne.
[151] Redenen hiervoor zijn: 1. een joint zonder tabak brandt moeilijk en moet voortdurend terug aangestoken worden; 2. het effect van een joint met alleen maar cannabis komt te zwaar aan en 3. pure cannabis roken is duurder dan de cannabis te vermengen met tabak (Akre, Michaud, Berchold, & Suris, 2009).

de middelen en de wijze van gebruik spelen hierbij een rol, maar ook een aantal omgevingsfactoren. Zo vormt tabak een substitutiemiddel voor cannabis wanneer geen cannabis beschikbaar is of wanneer de omstandigheden zich niet lenen tot gebruik (Amos et al., 2004; Highet, 2004). Bovendien is roken een manier om het cannabisgebruik te maskeren: rokers hebben immers parafernalia op zak die nodig zijn om cannabis te gebruiken (aansteker, blaadjes, tabak,…) zonder dat dit argwaan wekt (Highet, 2004). Dat is trouwens ook een reden waarom cannabisgebruikers vaak hun sigaretten zelf rollen. Verder appreciëren cannabisgebruikers soms het feit dat tabak de minder wenselijke effecten van cannabis vermindert, zoals verminderde waakzaamheid en aandacht (Highet, 2004).
Het gebruik van tabak en cannabis wordt door veel gebruikers ervaren als complementair: wanneer men meer tabak (cannabis) gaat roken, gaat men het gebruik van cannabis (tabak) verminderen (Akre, Michaud, Berchold, & Suris, 2009).
Stoppen met gebruik: Het wordt met andere woorden ook (nog) moeilijker om te stoppen met gebruik van het ene middel, als ze niet willen stoppen met het andere. Dat blijkt ook uit onderzoek (Amos et al., 2004; Highet, 2004). Bovendien zijn gebruikers geneigd om hun cannabisgebruik te verhogen wanneer ze stoppen met tabak roken en omgekeerd (Akre, Michaud, Berchold, & Suris, 2009). Er zijn nogal wat gebruikers die willen stoppen met roken en niet met cannabis. Over cannabis doet de fabel de ronde dat cannabis gezonder zou zijn dan tabak en dan alcohol. Er zijn zelfs jongeren die denken dat cannabis de schadelijke bestanddelen van tabaksrook neutraliseert[152] (Highet, 2004).

Het roken van tabak is een sterke voorspeller van cannabisgebruik (Pérez, Ariza, Sánchez-Martínez, & Nebot, 2010). In een recente longitudinale studie stelden de onderzoekers bovendien vast dat dit nog meer het geval is wanneer het gaat om jongeren die voor de leeftijd van dertien jaar voor het eerst een sigaret rookten. Ook het middelengebruik van peers speelt hier een rol: niet alleen hun gebruik van illegale drugs vormt een goede voorspeller van het gebruik van illegale drugs door jongeren, maar ook het rookgedrag van hun peers (Korhonen, van Leeuwen, Reijneveld, Ormel, Verhulst, & Huizink, 2010).

Brook en haar collega's voerden een van de eerste studies uit naar de voorspellers van tabaks- en cannabisgebruik door eenzelfde persoon en naar de 'gebruikersloopbaan' van dit polygebruik. Hun onderzoek bracht drie soorten van factoren aan het licht die dit polygebruik beïnvloeden: (1) identificatie met groepsnormen, (2) impulsiviteit/geen rekening houden met gevolgen van gedrag en (3) depressieve gevoelens. Delinquentie, risicogedrag en rebellie verhogen het risico op polygebruik van tabak en cannabis. De onderzoekers benoemen deze combinatie van externaliserende persoonlijkheidseigenschappen als een 'extreem onconventionele persoonlijkheid'. Jongeren die zowel intensief roken als intensief cannabis gebruiken, vertoonden ook meer internaliserend gedrag (depressieve gevoelens, ego-integriteit[153]) (Brook, Lee, Finch, & Brown, 2010).

De vaststelling dat jongeren die externaliserend gedrag[154] vertonen een groter risico lopen op beginnen met cannabisgebruik, moet echter worden genuanceerd: uit twee recente onderzoeken blijkt dat roken, en vooral het op jonge leeftijd beginnen met roken,

[152] Kwalitatief onderzoek in Schotland van Highet (2004).
[153] Ego-integriteit staat tegenover wanhoop, een afkeer hebben van zichzelf, een verbitterde levenshouding. Het wordt omschreven als: een pragmatische houding (soepel, aanpasbaar), zich kunnen beperken (tot een beperkt aantal uitvoerbare en veel voldoening gevende activiteiten) en afstand kunnen nemen van bepaalde verantwoordelijkheden (Erikson).
[154] Hiermee wordt bedoeld gedragsstoornissen, ADHD en oppositioneel opstandig gedrag zoals beschreven in de DSM-IV.

de relatie medieert tussen cannabisgebruik en deze gedragsproblemen. Men vond dat een jonge beginleeftijd voor tabaksgebruik een sterke predictor vormt van zowel cannabisgebruik als van externaliserend gedrag. De studies tonen niet aan dat een lage beginleeftijd voor tabak cannabisgebruik veroorzaakt. Het verband kan ook te wijten zijn aan gemeenschappelijke achterliggende genetische of omgevingsfactoren (Korhonen, van Leeuwen, Reijneveld, Ormel, Verhulst, & Huizink, 2010).

Een tweelingonderzoek van Agrawal en collega's toonde aan dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen tabaks- en cannabisgebruik dat niet kan worden toegeschreven aan genetische en/of omgevingsinvloeden. Ze stelden in hun onderzoek vast dat de relatie tussen tabak en cannabis in de vroege adolescentie verschilt van in de late adolescentie. In de vroege adolescentie verhoogt het gebruik van cannabis het risico op tabaksgebruik, vooral bij hoog-risicojongeren, en door het erg verslavende effect van nicotine escaleert het rookgedrag snel, terwijl in de late adolescentie en jongvolwassenheid regelmatig tabak roken rechtstreeks het cannabisgebruik beïnvloedt, waardoor er een vicieuze cirkel ontstaat tussen beide middelen (Agrawal, Silberg, Lynskey, Maes, & Eaves, 2010).

Risico's van polygebruik van tabak en cannabis

Onderzoek toont aan het gebruik van zowel tabak als cannabis grotere gezondheidsrisico's inhoudt dan de optelsom van de risico's van het gebruik van beide producten afzonderlijk (Brook, Lee, Finch, & Brown, 2010).

Lichamelijke risico's

De schadelijke effecten van tabaksgebruik op het lichaam zijn genoegzaam bekend en gedocumenteerd. Longemfyseem, astma, chronische bronchitis, kankers van de longen, keel, de mond, de slokdarm,…, regelmatige verkoudheden, hartziekten en beroertes zijn frequent voorkomende aandoeningen die gelinkt zijn aan roken (Ammerman, 2008).

Cannabisrook bevat grosso modo dezelfde schadelijke stoffen als tabaksrook (Gieringer, 2000). Bovendien bevat de teer van cannabis grotere concentraties aan kankerverwekkende stoffen. Het verhoogd risico op longaandoeningen bij roken is bijgevolg eveneens aanwezig bij cannabisgebruik en vormt het voornaamste lichamelijke gezondheidsrisico. Uit een recent onderzoek blijkt dat het risico op longkanker met 8% stijgt voor elk jaar dat een gebruiker één joint per dag rookt; de onderzoekers controleerden hun resultaten voor tabaksgebruik. Dit komt overeen met het verhoogd risico per jaar dat men dagelijks 20 sigaretten rookt (Aldington, et al., 2008).

Enerzijds is de hoeveelheid tabak die tabaksrokers (die geen cannabis gebruiken) op een dag roken meestal aanzienlijk groter dan de hoeveelheid cannabis die cannabisgebruikers (die geen tabak roken) doorgaans op een dag gebruiken, komt dagelijks cannabisgebruik veel minder voor dan dagelijks tabaksgebruik en stoppen de meeste gebruikers met cannabis voor hun dertigste, wat niet kan worden gezegd van tabaksgebruikers. Daar tegenover staat wel dat veel cannabisgebruikers op een manier inhaleren die veel schadelijker is dan de manier waarop rokers inhaleren: ze inhaleren dieper en houden de rook langer vast in de longen omdat ze onterecht geloven dat ze hierdoor de opname van THC verhogen. Op die manier krijgen cannabisgebruikers vijfmaal meer teer en koolstofmonoxide binnen (Wu, Tashkin, Djaheb, & Rose, 1988).

Maar in ons land wordt cannabis meestal samen met tabak gerookt in een joint. Het gecombineerd gebruik van tabak en cannabis houdt een gecumuleerd risico in voor de longen, want zowel tabak als cannabis hebben een negatieve invloed op het ademhalings-

stelsel. Wat het precieze aandeel van elk van beide is en van de combinatie van beide, is nog niet helemaal duidelijk: verschillende onderzoeken spreken elkaar tegen.

Afhankelijkheid en verslaving

Tabak is erg verslavend en cannabis versterkt dit effect nog (Patton, Coffey, Carlin, & Sawyer, 2005). Mensen die zowel tabak als cannabis gebruiken, zijn bovendien meer verslaafd aan tabak dan diegenen die enkel tabak roken (Okoli, Richardson, Ratner, & Johnson, 2009).

Omgekeerd verhoogt cannabisgebruik het risico op nicotineafhankelijkheid: jongeren die enkel cannabis gebruikten, maar geen tabak rookten, liepen acht keer meer kans om voor de leeftijd van 21 jaar te beginnen met tabak (Agrawal, Silberg, Lynskey, Maes, & Eaves, 2010). Bovendien zijn er bij volwassenen die in de adolescentie cannabis gebruikten meer dagelijkse rokers te vinden en ook meer mensen met een nicotineafhankelijkheid. Het verband tussen het gebruik van tabak en dat van cannabis is dus niet rechtlijnig en in één bepaalde richting (tabaksgebruik veroorzaakt cannabisgebruik), maar een complexe samenhang van heel wat factoren, waarbij dat beide gebeurtenissen elkaar beïnvloeden (Timberlake, et al., 2007).

Andere risico's voor de geestelijke gezondheid

De risico's van tabaksgebruik voor de lichamelijke gezondheid zijn zo groot, dat - uitgezonderd afhankelijkheid en verslaving - er in verhouding meestal minder aandacht wordt besteed aan de risico's van roken op psychisch vlak. In het kader van polygebruik is het zinvol om even te blijven stilstaan bij de risico's van tabaksgebruik en van polygebruik (in zoverre dat hiernaar al onderzoek werd gedaan) voor de geestelijke gezondheid.

De review van Morissette et al. (2007) toont aan dat tabaksgebruik het risico op bepaalde angststoornissen later verhoogt. Rokers met angststoornissen hebben bovendien meer last van ontwenningsverschijnselen wanneer ze stoppen met roken dan rokers zonder angststoornissen (Morissette, Tull, Gulliver, Kamholz, Wolfsdorf, & Zimering, 2007). Verder komen affectieve stoornissen onder rokers dubbel zoveel voor als onder niet-rokers. Hetzelfde geldt voor angststoornissen. Bij rokers kwam bovendien een positief resultaat op een psychosescreener ook meer voor dan bij niet-rokers. De verhoogde risico's op een affectieve en op een angststoornis bleven overeind na controle voor leeftijd, geslacht en andere demografische kenmerken, gebruik van andere psychoactieve middelen en emotionele labiliteit (Degenhardt, Hall, & Lynskey, 2001). De longitudinale studie van Fergusson, Goodwin & Horwood (2003) bracht eveneens een verband aan het licht tussen het voorkomen van majeure depressie en het roken van tabak, eveneens na controle voor een aantal factoren die dit verband zouden kunnen beïnvloeden (Fergusson, Goodwin, & Horwood, 2003).

Degenhardt, Hall & Lysnkey (2001) voerden in datzelfde onderzoek ook een gelijkaardige analyse uit voor cannabis. Uit hun resultaten bleek dat ook bij cannabisgebruikers affectieve en angststoornissen dubbel zoveel voorkomen dan bij niet-gebruikers van cannabis, evenals positieve scores op psychosescreening. Wanneer de gegevens werden gecontroleerd zoals hierboven beschreven, verdween het verschil voor affectieve en angststoornissen, maar een positieve screening op psychose kwam ook na controle meer voor bij gebruikers dan bij niet-gebruikers, hoewel het verschil beperkt bleef tot de afhankelijke cannabisgebruikers (Degenhardt, Hall, & Lysnkey, 2001).

Het verband tussen tabak en cannabis in de leerlingenbevraging

Tabaks- en cannabisgebruik

Figuur 9 geeft de gebruikscijfers weer van tabak en cannabis bij leerlingen jonger dan 16 jaar en leerlingen die ouder zijn dan 15 jaar.

Een kwart van de leerlingen in het regulier secundair onderwijs heeft het voorbije jaar sigaretten gerookt (25,2%) en 13,0% gebruikte in deze periode cannabis. Zoals dit voor alle middelen geldt, stijgt het gebruik met de leeftijd. Een meerderheid (55,6%) van de leerlingen van 16 jaar en ouder heeft ooit tabak gerookt; voor 15,7% is het minimaal een jaar geleden dat ze nog een sigaret hebben gerookt (zgn. stoppers). 39,9% van de leerlingen van 16 jaar en ouder rookte de voorbije maand tabak; een meerderheid van hen (18,5%) rookte dagelijks. Bij de leerlingen jonger dan 16 jaar ligt het tabaksgebruik heel wat lager. Toch heeft nog een kwart van hen (24,0%) ooit tabak gerookt. 14,3% rookte het voorbije jaar (9,7% 'stoppers') en 4,2% rookt dagelijks.
Bijna 4 op de 10 leerlingen van 16 jaar en ouder (38,8%) hebben ooit cannabis gebruikt (figuur 9). Voor 15,1% van deze leerlingen is dit gebruik minstens een jaar geleden[155]. Het voorbije jaar gebruikte een kwart van de leerlingen van 16 jaar en ouder (23,7%) cannabis: 16,9% deed dit occasioneel en 6,8% regelmatig[156]. Van de leerlingen jonger dan 16 jaar gebruikt 9,0% ooit cannabis, 5,1% het voorbije jaar en veelal occasioneel (4,0%).

figuur 9: Gebruik van tabak en cannabis door leerlingen jonger dan 16 jaar en leerlingen die ouder zijn, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar '09-'10

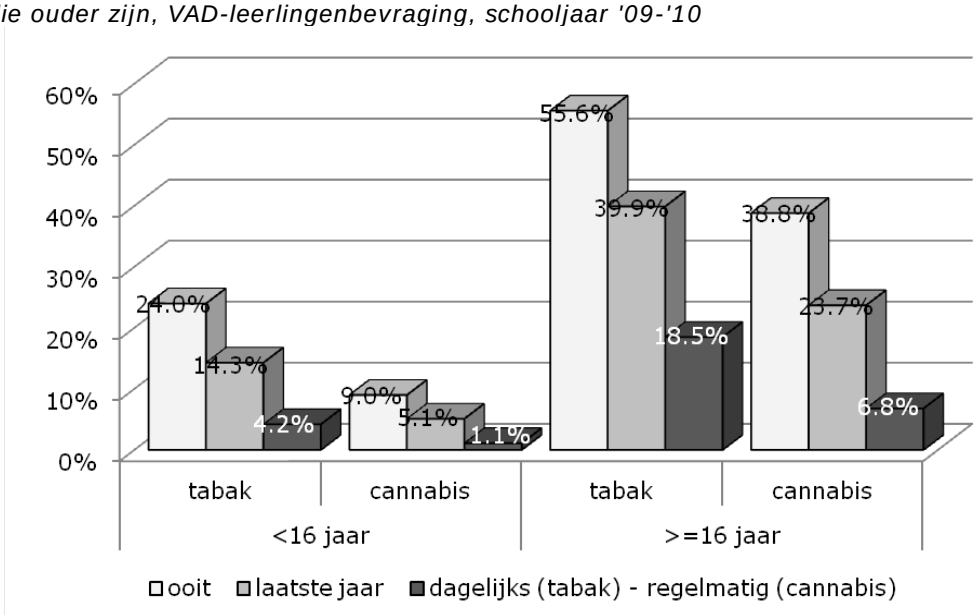

*Opgelet: de laatste kolom bevat voor tabak het **dagelijks** roken, terwijl voor cannabis het **regelmatig** gebruik.*

[155] Gebruik langer dan een jaar geleden = ooit-gebruik - gebruik laatste jaar.
[156] Occasioneel = gebruik laatste jaar - regelmatig gebruik.

Verband qua gebruik

Epidemiologische studies vinden steevast een sterke correlatie tussen het gebruik van beide middelen. Ook in de leerlingenbevraging is een sterke samenhang tussen het gebruik van tabak en dat van cannabis terug te vinden.

Eerst en vooral is er een sterk verband tussen het ooit-gebruik van tabak en dat van cannabis: wie ooit tabak rookte, heeft een veel grotere kans om later cannabis te gebruiken dan wie nooit rookte. Meer dan de helft (54,4%) van alle ooit-rokers in het secundair onderwijs heeft ook ooit cannabis gebruikt, bij leerlingen die nooit tabak hebben gerookt is dit slechts 2,1% (tabel XI).

tabel XI: Verhouding cannabisgebruikers onder nooit- en ooit-tabaksgebruikers, VAD-leerlingenbevraging 2009-2010

	nooit tabak		*ooit tabak*	
	N	*%*	*N*	*%*
nooit cannabis	3.945	97,9%	1.092	45,6%
ooit cannabis	83	2,1%	1.304	54,4%
totaal	4.028	100,0%	2.396	100,0%

Omgekeerd hebben de meeste leerlingen die ooit cannabis gebruikten, ooit ook tabak gebruikt (94,0%) (tabel XII).

tabel XII: Verhouding tabaksgebruikers onder nooit- en ooit-gebruikers van cannabis, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

	nooit cannabis		*ooit cannabis*	
	N	*%*	*N*	*%*
nooit tabak	3.945	78,3%	83	6,0%
ooit tabak	1.092	21,7%	1.304	94,0%
totaal	5.037	100,0%	1.387	100,0%

Dit verband is sterker dan tussen het gebruik van tabak en alcohol en dan tussen het gebruik van alcohol en cannabis. Bovendien neemt het verband tussen tabaks- en cannabisgebruik slechts beperkt af wanneer men controleert voor alcoholgebruik. Ook de invloed van leeftijd, geslacht en onderwijsvorm op deze samenhang is beperkt.

Binnen de groep van ooit-rokers is er bovendien nog een verschil tussen leerlingen die bij hun eerste sigaret jonger waren dan 14 jaar en diegenen die toen minstens 14 jaar waren[157]: van de eerste groep zijn er significant meer die ooit cannabis hebben gebruikt (80,8% versus 67,7%) (tabel XIII). Hoe lager de beginleeftijd van tabak, hoe groter de kans op later cannabisgebruik is.

[157] Berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder die ooit tabak hebben gerookt.

tabel XIII: Verband tussen jong beginnen tabak roken en ooit-gebruik van cannabis, leerlingen van 17 jaar en ouder die ooit tabak hebben gerookt, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

	leeftijd bij eerste sigaret:	
	jonger dan 14 jaar	*14 jaar of ouder*
nooit cannabis	19,2%	32,3%
ooit cannabis	80,8%	67,7%
totaal	100,0%	100,0%

Daarnaast is er bij jongeren die tabak en cannabis gebruiken ook een verband tussen de leeftijd waarop ze hun eerste sigaret rookten en de leeftijd waarop ze hun eerste joint rookten: hoe jonger ze waren bij de eerste sigaret, hoe jonger ze waren bij de eerste joint[158].

figuur 10: Interval tussen eerste sigaret en eerste gebruik van cannabis, leerlingen van 17 jaar en ouder die ooit tabak en ooit cannabis gebruikten, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

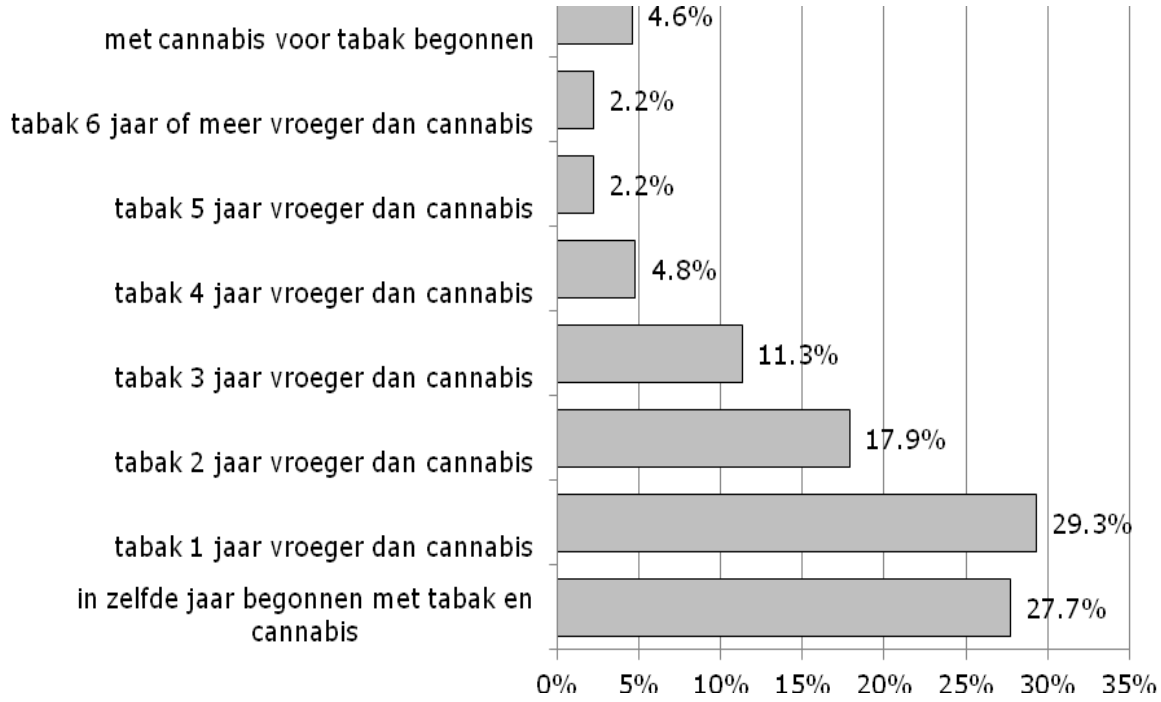

Bovendien is het tijdsinterval tussen beginnen roken en beginnen met cannabisgebruik klein: meer dan de helft van de leerlingen die beide middelen ooit gebruikten (57,0%), gebruikte beide middelen voor het eerst binnen hetzelfde jaar of startte met cannabis het jaar nadat ze met tabak zijn begonnen. Dit is in overeenstemming met heel wat onderzoek dat aantoont dat het begin van gebruik van beide middelen vaak ongeveer gelijktijdig gebeurt (Timberlake, et al., 2007). Een kleine groep begon eerst met cannabis en later pas met tabak (4,6%) (figuur 10)[159].

[158] Berekend op leerlingen van 17 jaar en ouder die zowel ooit tabak als ooit cannabis hebben gebruikt.

[159] Voor deze berekening werden de antwoorden NIET gebruikt van de leerlingen die zegden dat ze jonger dan respectievelijk 8/12 jaar waren toen ze voor het eerst tabak/cannabis gebruikten of ouder dan 18 jaar. Dit was het geval voor 4,1% van de leerlingen die ooit tabak en ooit cannabis gebruikten en die de vragen over de beginleeftijd hebben ingevuld.

Verband qua sociale context

Net zoals voor tabak en cannabis afzonderlijk, is het polygebruik van jongeren sterk gelinkt aan het polygebruik van de vrienden. Zo blijkt uit de leerlingenbevraging dat 6 op de 10 leerlingen die nooit tabak en nooit cannabis hebben gebruikt (61,6%) minstens één vriend(in) hebben die tabak rookt. Bij leerlingen die hetzij enkel tabak, hetzij zowel tabak als cannabis gebruiken, is dit voor bijna allemaal het geval (respectievelijk 95,4% en 98,7%). Hoeveel van hun vriend(inn)en roken, verschilt sterk in functie van het eigen gebruik van beide middelen: 42,1% van diegenen die ooit tabak rookten maar nooit cannabis heeft een vriendenkring die bestaat uit minstens ongeveer de helft cannabisgebruikers, tegenover 75,3% van diegenen die beide middelen ooit gebruikten.
Wat betreft cannabisgebruik lezen we in tabel XIV dat van de nooit-gebruikers van cannabis dubbel zoveel leerlingen minstens één vriend(in) hebben die cannabis gebruikt indien ze ooit hebben gerookt tegenover diegenen die nooit rookten (respectievelijk 24,0% en 54,7%); voor diegenen die beide middelen gebruiken geldt dit voor bijna allemaal (93,2%). We zien wel dat bij de leerlingen die enkel roken de cannabisgebruikers in hun vriendenkring een beperkte groep vormen (6,1%). Enkel bij de leerlingen die tabak en cannabis gebruiken gaat het om een aanzienlijk deel van hun vriend(inn)en (39,2%).

tabel XIV: Polygebruik van tabak en cannabis en dat van de vriendengroep (ooit-gebruik), VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

gebruik vrienden	*eigen ooit-gebruik ⇨*	*nooit tabak nooit cannabis*	*ooit tabak nooit cannabis*	*ooit tabak + ooit cannabis*
tabak	min. 1 vriend(in)	61,6%	95,4%	98,7%
	+ helft tot alle vriend(inn)en	11,9%	42,1%	75,3%
cannabis	min. 1 vriend(in)	24,0%	54,7%	93,2%
	+helft tot alle vriend(inn)en	1,9%	6,1%	39,2%

Dat leerlingen die nooit cannabis gebruikten een andere houding aannemen tegenover cannabisgebruik van hun vrienden dan ooit-gebruikers van cannabis, is te verwachten en blijkt ook uit de hoofdstukken op p. 55 en 57. Hetzelfde geldt voor de reacties die nooit- en ooit-gebruikers van cannabis verwachten van hun vrienden indien ze zelf cannabis (zouden) gebruiken.
Maar we vonden eveneens een verschil in de eigen en de verwachte reactie op cannabisgebruik tussen nooit-gebruikers van cannabis die zelf wel of niet ooit tabak rookten (tabel XV).
Wat betreft hun eigen reactie op het cannabisgebruik van een vriend, blijkt uit tabel XV dat van de leerlingen die ooit tabak rookten, er in vergelijking met de nooit-rokers in verhouding meer leerlingen zijn die zich aan dit cannabisgebruik niet zouden storen omdat ze vinden dat dit de eigen zaak is van de vriend in kwestie (32,7% versus 19,4%) (allen nooit-gebruikers cannabis). Bij beide zou de grootste groep bezorgd zijn en de vriend hierover aanspreken, maar dit percentage ligt hoger bij de nooit-rokers dan bij de ooit-rokers (63,7% versus 48,6%). De leeftijd van de leerlingen maakt hier geen verschil uit.

tabel XV: Eigen en verwachte reactie van vrienden op cannabisgebruik door nooit-gebruikers van cannabis in functie van hun rookgedrag, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

eigen ooit-gebruik van tabak (enkel leerlingen die nooit cannabis gebruikten)	*nooit cannabis*	
	nooit tabak	*ooit tabak*
eigen reactie op cannabisgebruik van een vriend		
zouden ze goed vinden	0,7%	1,0%
zou hen niet storen omdat ze dat niet verkeerd vinden	1,7%	5,6%
zou hen niet storen omdat ze dat hun eigen zaak vinden	19,4%	32,7%
zouden bezorgd zijn maar niets zeggen	14,5%	12,2%
zouden bezorgd zijn en de vriend aanspreken	63,7%	48,6%
verwachte reactie van vrienden op eigen proberen van cannabis		
afkeuren	82,7%	66,9%
niet reageren	15,7%	29,0%
goedkeuren	1,6%	4,1%
verwachte reactie van vrienden op eigen cannabisgebruik		
afkeuren	91,0%	80,6%
niet reageren	7,9%	16,8%
goedkeuren	1,1%	2,5%

Omgekeerd zien we een gelijkaardig patroon: dubbel zoveel leerlingen die ooit rookten in vergelijking met diegenen die dit nooit deden, verwachten van hun vrienden geen reactie indien ze zelf cannabis zouden proberen (29,0% versus 15,7%) of gebruiken (16,8% versus 7,9%). Ook hierop oefent de leeftijd geen invloed uit.

tabel XVI: Subjectieve beschikbaarheid van cannabis en van andere illegale drugs bij leerlingen die nooit cannabis gebruikten, in functie van hun rookgedrag, VAD-leerlingenbevraging, schooljaar 2009-2010

eigen ooit-gebruik van tabak (enkel leerlingen die nooit cannabis gebruikten)	*nooit cannabis*	
	nooit tabak	*ooit tabak*
zou je aan cannabis geraken?		
neen	57,2%	34,3%
ja	20,2%	46,4%
weet niet	22,6%	19,2%
zou je aan andere illegale drugs geraken?		
neen	61,3%	40,4%
ja	13,5%	33,6%
weet niet	25,2%	26,0%

Verder vonden we een verschil tussen nooit- en ooit-rokers die nooit cannabis gebruikten in subjectieve beschikbaarheid van cannabis en van andere illegale drugs (tabel XVI). Meer dan dubbel zoveel leerlingen die ooit rookten, menen dat ze aan cannabis geraken in vergelijking met leerlingen die nooit rookten (46,4% versus 20,2%). Dat geldt ook voor de subjectieve beschikbaarheid van andere illegale drugs dan cannabis (33,6% versus 13,5%). Dit verschil in subjectieve beschikbaarheid tussen nooit- en ooit-rokers (beide nooit cannabis) neemt weliswaar af met de leeftijd, maar is terug te vinden op alle leeftijden, dus ook bij de oudste leerlingen. Met andere woorden, de leeftijd verklaart slechts een deel van dit verband.

Conclusie

Het gebruik van de verschillende legale en illegale middelen vertoont een zekere mate van samenhang. De sterkste samenhang is ongetwijfeld tussen het gebruik van tabak en dat van cannabis. Dat heeft onder meer te maken met de sterke gelijkenis in wijze van gebruik en het gegeven dat beide middelen in ons land meestal samen worden gebruikt, zodat het ene drempelverlagend werkt voor het andere en beide producten elkaars gebruik bekrachtigen en/of ermee stoppen bemoeilijken.

In de leerlingenbevraging vonden we niet alleen een verband tussen het gebruik van beide middelen, maar ook een verband tussen het roken van tabak en cannabisgebruik in de vriendenkring, hun eigen attitude tegenover cannabisgebruik en de ingeschatte attitude van hun vrienden tegenover cannabisgebruik. Onder leerlingen die tabak roken, zijn er in verhouding meer die ervan uitgaan dat ze aan cannabis en aan andere illegale drugs kunnen geraken. Al deze factoren maken dat tabaksrokers gemakkelijker de stap zetten naar cannabis dan leerlingen die niet roken. Voorkomen dat jongeren beginnen roken, werkt dus ook preventief op het vlak van cannabisgebruik.

Dit is niet onbelangrijk voor preventie en hulpverlening, want - naast de afzonderlijke invloeden van tabak en cannabis op de fysieke gezondheid en op het psychosociale functioneren - toont onderzoek ook aan dat het samen gebruiken van tabak en cannabis een cumulatief gezondheidsrisico vormt voor de fysieke gezondheid (Brook, Lee, Finch, & Brown, 2010).

Geciteerde werken

Agrawal, A., Silberg, J., Lynskey, M., Maes, H., & Eaves, L. (2010). Mechanisms underlying the lifetime co-occurence of tobacco and cannabis use in adolescent and young adult twins. *Drug and Alcohol Dependence , 108*, 49-55.

Akre, C., Michaud, P.-A., Berchold, A., & Suris, J.-C. (2009). Cannabis and tobacco use: where are the boundaries? A qualitative study on cannabis consumption modes among adolescents. *Health Education Research , 25(1)*, 74-82.

Aldington, A., Harwood, M., Weatherall, M., Beckert, L., Hansell, A., Pritchard, A., et al. (2008). Cannabis use and risk of lung cancer: a case-control study. *Eur. Respir. Jorunal , 31*, 280-286.

Ammerman, S. (2008). Tobacco. In L. Neinstein, C. Gordon, D. Katzman, D. Rosen, & E. Woods (Red.), *Adolescent health care: a practical guide* (pp. 888-907). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Amos, A., Wiltshire, S., Bostock, Y., Haw, S., & McNeill, A. (2004). 'You can't go without a fag... you need it for your hash' - a qualitative exploration of smoking, cannabis and young people. *Addiction , 99*, 77-81.

Aung, A., Pickworth, W., & Moolchan, E. (2004). History of marijuana use and tobacco smokingtpopgraphy in tobacco-dependent adolescents. *Addictive Behaviors , 29*, 699-706.

Bergen, H., Martin, G., Roeger, L., & Allison, S. (2005). Perceived academic performance and alcohol, tobacco and marijuana use: longitudinal relationships in young community adolescents. *Addictive Behaviors , 30*, 1563-1573.

Bonn-Miller, M., Zvolensky, M., & Johnson, K. (2010). Uni-morbid and co-occurring marijuana use and tobacco use: examination of concurrent associations with negative mood states. *Journal of Addictive Diseases , 29*, 68-77.

Brook, J., Lee, J., Finch, S., & Brown, E. (2010). Course of comorbidity of tobacco and marijuana use: psychosocial risk factors. *Nicotine & Tobacco Research , 12(5)*, 474-482.

Chéron-Launay, M., Baha, M., Mautrait, C., Lagrue, G., & Le Faou, A. (2011). Identifying addictive behaviors among adolecents: a school-based survey. *Archives de pédiatrie: organe officiel de la Société Française de Pédiatrie , 18(7)*, 737-744.

Decorte, T. (2003). *Cannabis in Vlaanderen: Patronen van cannabisgebruik bij ervaren gebruikers.* Leuven: Acco.

Degenhardt, L., & Hall, W. (2001). The relationship between tobacco use, substance-use disorders and mental health: results from the National Survey of Mental Health and Well-being. *Nicotine and Tobacco Research , 3(3)*, 225-234.

Degenhardt, L., Hall, W., & Lysnkey, M. (2001). Alcohol, cannabis and tobacco use among Australians: a comparison of their associations with other drug use and use disorders, affective and anxiety disorders, and psychosis. *Addiction , 96*, 1603-1614.

Fergusson, D., Goodwin, D., & Horwood, L. (2003). Major depression and cigarette smoking: results of a 21-year longitudinal study. *Psychological Medicine , 33*, 1357-1367.

Gieringer, D. (2000, september). *Marijuana waterpipe and vaporizer study.* Opgeroepen op oktober 28, 2008, van MAPS: http://www.maps.org/news-letters/v06n3/06359mj1.html

Gold, M., Frost-Pineda, K., & Jacobs, W. (2004). Cannabis. In H. Kleber, *Textbook of substance abuse treatment.* Washington: The American Psychiatric Publishing.

Goulding, M., Velting, D., Kleinman, M., Lucas, C., Thomas, J., & Chung, M. (2004). Teenagers attitudes about coping strategies and help-seeking behaviour for suicidality. *Journal of the Academy for Child and Adolescent Psychiatry , 43(9)*, 1124-1133.

Highet, G. (2004). The role of cannabis in supporting young's people's cigarette smoking: a qualitative exploration. *Health Education Research , 19(6)*, 635-643.

Jackson, K., Sher, K., & Schulenberg, J. (2008). Conjoint developmental trajectories of young adult substance use. *Alcoholism: Cinical and Experimental Research , 32(5)*, 723-737.

Korhonen, T., van Leeuwen, A., Reijneveld, S., Ormel, J., Verhulst, F., & Huizink, A. (2010). Externalizing behavior problems and cigarette smoking as predictors of cannabis use: the TRAILS study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry , 49(1)*, 61-69.

McLeod, J., Hickman, M., Bowen, E., Tilling, K., & Smith, G. D. (2008). Parental drug use, early adversities, later childhood problems and children's use of tobacco and alcohol at age 10: birth cohort study. *Addiction* , 103, 1731-1743.

Morissette, S., Tull, M., Gulliver, S., Kamholz, B., Wolfsdorf, B., & Zimering, R. (2007). Anxiety, anxiety disorders, tobacco use, and nicotine: a critical review of interrelationships. *Psychological Bulletin , 133(2)*, 245-272.

Myers, M., & Prochaska, J. (2008). Does smoking intervention influence adolescent substance use disorders treatment oucomes? *Substance Abuse , 29(2)*, 81-88.

Okoli, C., Richardson, C., Ratner, P., & Johnson, J. (2009). Non-smoking youths' "perceived" addiction to tobacco is associated with their susceptibility to future smoking. *Addictive Behaviors , 34*, 1010-1016.

Okoli, C., Richarson, C., Ratner, P., & Johnson, J. (2008). Adolescents' self-defined tobacco use status, marijuana use, and tobacco dependence. *Addictive Behaviors , 33(11)*, 1491-1499.

Patton, G., Coffey, C., Carlin, J., & Sawyer, S. (2005). Reverse gateways? Frequent cannabis use as a predictor of tobacco initiation and nicotine dependence. *Addiction , 100(10)*, 1518-1525.

Pérez, A., Ariza, C., Sánchez-Martínez, F., & Nebot, M. (2010). Cannabis consumption initiation among adolescents: a longitudinal study. *Addictive Behaviors , 35(2)*, 129-134.

Pollack, M., Peneva, S., Bolton, E., Worthington, J., Allen, G., Farach, F., et al. (2002). A novel cognitive-behavioral approach for treatment-resistant drug dependence. *Journal of Substance Abuse Treatmen,t , 23*, 335-342.

Sheer, A., Gorelick, D., Collins, C., Schroeder, J., Heishman, S., Leff, M., et al. (2009). Interest in marijuana treatment programs among teenage smokers and nonsmokers. *Journal of Substance Abuse Treatment , 37*, 421-425.

Timberlake, D. S., Haberstick, B. C., Hopfer, C. J., Bricker, J., Sakai, J. T., Lessem, J. M., et al. (2007). Progression form marijuana use to daily smoking and nicotine dependence in a national sample og U.S. students. *Drug and Alcohol Dependence* , 43(2), 64-74.

Tullis, L., DuPont, R., Frost-Pineda, K., & Gold, M. (2003). Marijuana and tobacco: a major connection? *Journal of Addictive Diseases , 22(3)*, 51-62.

van Amsterdam, J., Opperheim, A., Koeter, M., van Aerts, L., & van den Brink, W. (2009). *Ranking van drugs. Een vergelijking van de schadelijkheid van drugs.* Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid& Milieu.

Wu, T., Tashkin, D., Djaheb, B., & Rose, J. (1988). Pulmonary hazards of smoking marijuana as compared with tobacco. *N. Eg. J. Med. , 31*, 347-351.

Bijlage: gezondheidsdoelstelling tabak, alcohol en drugs

Na de gezondheidsconferentie die toenmalig minister van Welzijn en Gezondheid, Inge Vervotte, organiseerde in 2006, formuleerde de Vlaamse overheid, in samenspraak met de sector, concrete gezondheidsdoelstellingen voor het gebruik van tabak, alcohol en illegale drugs. Het actieplan luidt als volgt:

Het Vlaams actieplan tabak, alcohol en drugs 2009-2015 formuleert de volgende gezondheidsdoelstelling met betrekking tot middelengebruik:

"Het realiseren van gezondheidswinst op bevolkingsniveau door tegen het jaar 2015 het gebruik van tabak, alcohol en illegale drugs terug te dringen".

Deze doelstelling werd verder specifiek omschreven per middel (het reële percentage in 2006 wordt telkens vermeld tussen haakjes).

Tabak

Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage rokers niet hoger dan 11% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 14,2%)

Bij personen van 16 jaar en ouder is het percentage rokers niet hoger dan 20% (in 2004 was dit 27.1%)

Alcohol

Bij personen van 15 jaar en jonger is het percentage dat meer dan 1 keer per maand drinkt niet hoger dan 20% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 26,6%)

Bij de 15- tot 25-jarigen ligt het percentage jongeren dat minstens 1 keer per week 6 glazen op 1 dag drinkt niet hoger dan 13% (in 2004 was dit 17,3%)

Bij de mannen van 16 jaar en ouder is het percentage dat meer dan 21 eenheden per week drinkt niet hoger dan 10% (in 2004 was dit 13%)

Bij de vrouwen van 16 jaar en ouder is het percentage dat meer dan 14 eenheden per week drinkt niet hoger dan 4% (in 2004 was dit 5,5%)

Illegale drugs

Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat ooit cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt niet hoger dan 14% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 19%)

Bij personen van 17 jaar en jonger is het percentage dat 12 maanden voor de bevraging cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt niet hoger dan 7% (in het schooljaar 2004-2005 was dit 9,9%)

Bij 18- tot 35-jarigen is het percentage dat 12 maanden voor de bevraging cannabis of een andere illegale drug heeft gebruikt niet hoger dan 8% (in 2004 was dit 10,7%)

Het gaat om streefdoelen die, afhankelijk van de kenmerken van product en doelgroep, verder dienen te worden geconcretiseerd. Gebruik terugdringen kan o.m. betekenen:

voorkomen dat jongeren en jongvolwassenen beginnen te roken, alcohol te gebruiken of illegale drugs te nemen

beginleeftijd uitstellen

verantwoordelijk gedrag bevorderen

vroegtijdige aanpak stimuleren (vb. stoppen met roken, vroegdetectie)

hulp aanbieden (vroeginterventie, behandeling, terugvalpreventie)

een gezonde leefomgeving waarborgen